

TESEV DEMOKRATİKLEŞME PROGRAMI
SİYASA RAPORLARI SERİSİ

YARGI REFORMU 5

YARGI PAKETLERİ: HAK VE ÖZGÜRLÜKLER AÇISINDAN BİR DEĞERLENDİRME

GENİŞ KAPSAMLI RAPOR

NAİM KARAKAYA
HANDE ÖZHABEŞ

Yargı Paketleri: Hak ve Özgürlükler Açısından Bir Değerlendirme

GENİŞ KAPSAMLI RAPOR

Naim Karakaya
Hande Özhabes

TESEV
YAYINLARI

Yargı Paketleri:
Hak ve Özgürlükler Açısından Bir Değerlendirme
Geniş Kapsamlı Rapor

TESEV

Türkiye Ekonomik ve
Sosyal Etüdler Vakfı
Demokratikleşme Programı

Bankalar Cad. Minerva Han
No: 2 Kat: 3
Karaköy 34420, İstanbul
Tel: +90 212 292 89 03 PBX
Fax: +90 212 292 90 46
info@tese.org.tr
www.tese.org.tr

Yazarlar:

Naim Karakaya
Hande Özhabeş

Yayıma Hazırlayan:

Hande Özhabeş
Lokman Burak Çetinkaya
Betül Kondu

Düzeltili:

Özlem Dağ

Tasarım: Myra

Yayın Kimliği Tasarımı: Rauf Kösemen

Uygulama: Gülderen Rençber Erbaş

Koordinasyon: Buket Yalçın

Basım Yeri: İmak Ofset Basım Yayın San. ve Tic. Ltd. Şti.

Atatürk Cad. Göl Sok. No : 1 Yenibosna
Bahçelievler/İSTANBUL-TÜRKİYE

Tel: 0212 656 49 97

Baskı Adedi: 250

TESEV YAYINLARI

ISBN 978-605-5332-57-0

Copyright © Aralık 2013

Tüm hakları saklıdır. Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı'nın (TESEV) izni olmadan bu yayının hiçbir kısmı elektronik ya da mekanik yollarla (fotokopi, kayıtların ya da bilgilerin arşivlenmesi, vs.) çoğaltılamaz.

Bu yayında belirtilen görüşlerin tümü yazarlara aittir ve TESEV'in kurumsal görüşleri ile kısmen ya da tamamen örtüşmeyebilir.

SWEDEN

TESEV Demokratikleşme Programı, bu yayının hazırlanmasındaki katkılarından ötürü İsveç Uluslararası Kalkınma Ajansı'na (Sida) ve TESEV Yüksek Danışma Kurulu'na teşekkür eder.

İçindekiler

TESEV SUNUŞU, 5

GİRİŞ, 7

Türkiye’de Yargı Reformunun Kısa Hikâyesi, 7

Yargı Paketleri, 8

Raporun Kapsam ve Amacı, 10

YARGI PAKETLERİNİN İNCELENMESİ, 11

1. DÜŞÜNCE VE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ AÇISINDAN YARGI PAKETLERİ, 13

1.1. Terörle Mücadele Kanunu’na Getirilen Değişiklikler, 15

1.2 Örgütlü Suçluluğa İlişkin Türk Ceza Kanunu’na Getirilen Değişiklikler,18

1.3 Türk Ceza Kanunu’na Getirilen Diğer Değişiklikler, 22

1.4 Basın Kanunu’na Getirilen Değişiklikler, 23

1.5 Değerlendirme, 27

2. KİŞİ ÖZGÜRLÜĞÜ VE GÜVENLİĞİ AÇISINDAN YARGI PAKETLERİ, 29

2.1 Terörle Mücadele Kanunu’na Getirilen Değişiklikler, 31

2.2 Ceza Muhakemesi Kanunu’na Getirilen Değişiklikler, 32

2.3 Değerlendirme, 41

3. ADİL YARGILANMA HAKKI AÇISINDAN YARGI PAKETLERİ, 43

3.1 Terörle Mücadele Kanunu’na Getirilen Değişiklikler, 44

3.2 Diğer Kanunlara Getirilen Değişiklikler, 50

3.3 Değerlendirme, 57

4. İNFAZ UYGULAMASI AÇISINDAN YARGI PAKETLERİ, 59

4.1 İnfaz Kanunu’na Getirilen Değişiklikler, 60

4.2 Değerlendirme, 65

SONUÇ, 67

KAYNAKÇA, 70

YAZARLAR HAKKINDA, 73

Raporda Adı Geçen Kanun Listesi

Kanun No	Kanunun Tam Adı	Resmi Gazetede Yayınlandığı Tarih	Kısaltması
6217	Yargı Hizmetlerinin Hızlandırılması Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	31.03.2011	1. Yargı Paketi
650 (KHK)	Adalet Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname	26.08.2011	2. Yargı Paketi
6352	Yargı Hizmetlerinin Etkinleştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması ve Basın Yayın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Ertelenmesi Hakkında Kanun	05.07.2012	3. Yargı Paketi
6459	İnsan Hakları ve İfade Özgürlüğü Bağlamında Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	30.04.2013	4. Yargı Paketi
6411	Ceza Muhakemesi Kanunu ile Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	31.01.2013	
3713	Terörle Mücadele Kanunu	12.04.1991	TMK
5237	Türk Ceza Kanunu	12.10.2004	TCK
5271	Ceza Muhakemesi Kanunu	17.12.2004	CMK
5187	Basın Kanunu	26.06.2004	
5275	Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun	29.12.2004	İnfaz Kanunu
5320	Ceza Muhakemesi Kanunu'nun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun	31.03.2005	
765	(Eski) Türk Ceza Kanunu	13.03.1926	
1412	Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu (Mülga)	20.04.1929	CMUK
1602	Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kanunu	20.07.1972	
2577	İdari Yargılama Usulü Kanunu	20.01.1982	
2911	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu	08.10.1983	
5352	Adli Sicil Kanunu	01.06.2005	
5532	Terörle Mücadele Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	18.07.2006	
6301	Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	10.05.2012	

TESEV Sunuşu

Hande Özhabes, TESEV Demokratikleşme Programı

Son yıllarda Türkiye’de, en kritik reform alanlarından birini yargı reformu oluşturuyor. 2004’te başlayan Avrupa Birliği üyelik süreci ile birlikte Türkiye’nin vesayet rejiminin önemli bir bileşeni olan yargıda da bir dizi reform hamlesine tanık olduk ve olmaya devam ediyoruz. Dolayısıyla TESEV’in de yoğun olarak araştırma ürettiği alanlardan biri bu alan oldu.

Yargı reformu çalışmaları, bir yanıyla yargı sistemini bir bütün olarak ele alarak sistemin bağımsızlığı ve tarafsızlığını uluslararası normlara uygun hale getirme amacını taşıyor. Bu kapsamda TESEV Demokratikleşme Programı, 2010 yılındaki Anayasa referandumu öncesinde, yüksek yargı organlarında önemli değişiklikler öngören süreçte, kamuoyunda süregelen tartışmalara katkıda bulunmak amacıyla Serap Yazıcı editörlüğünde, “Yargısal Düğüm: Türkiye’de Anayasa Reformuna Yönelik Değerlendirme” raporunu yayınladı. Referandum sonrası yeni yapıyla kamuoyunda “yargı bağımsızlığı” konusunda tartışma yaratan Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’na (HSYK) dair bir rapor ise 2013 yılında “Referandum Sonrası HSYK” ismiyle kamuoyunun bilgisine sunuldu.

Yargı reformunun diğer boyutunu ise yargı mekanizmasının bizzat kullanıcısı olan vatandaşların adalet ihtiyacına cevap verebilecek bir dönüşüm geçirebilmesi oluşturuyor. Bu kapsamda 2012 yılında Seda Kalem Berk tarafından kaleme alınan, “Türkiye’de Adalete Erişim” ve Osman Doğru tarafından kaleme alınan, “Sanık Öğüten Çarklar” raporları, sırasıyla adalete erişim ve sanık hakları konusunda çarpıcı bilgi ve değerlendirmeler sunuyor.

TESEV, yargı reformu alanındaki çalışmalara, “Yargı Paketleri: Hak ve Özgürlükler Açısından Bir Değerlendirme” raporu ile devam ediyor. 2011 yılından bu yana yargıda reform çalışmalarına, kamuoyuna “yargı paketleri” olan tanıtılan bir dizi torba yasa damgasını vurdu. Yargı reformundan ziyade hukuk reformu olarak adlandırılması daha doğru olan bu yasal değişiklikler, aynı anda birçok kanunda değişiklik getirdi. Paketlerin başlıca çıkarılma nedeni Avrupa Birliği (AB) uyum süreci çerçevesinde Türkiye’nin hukuk devleti olma yolunda somut adımlar atma beklentisiydi. Aynı zamanda Türkiye’nin, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) Sözleşme’nin belli maddelerini ihlalden ötürü sıklıkla mahkûm edilmesine de kalıcı bir çözüm sunmak amacını taşıyordu.

Özellikle Terörle Mücadele Kanunu (TMK) ve Türk Ceza Kanunu (TCK)’ndaki birçok hüküm, başta Kürt vatandaşlar olmak üzere toplumun belirli kesimlerini hukuk sistemi içerisinde uzun yıllardır mağdur etmektedir. Paketler, bu yasal düzenlemelerde hak ve özgürlükler lehine bazı iyileştirmeler getirdi. Öte yandan mağdur kesimlerin beklentilerini tam olarak karşılamadığı için de ciddi eleştirilere maruz kaldı. Her yeni paketten önce toplumda beklentiler yükselirken, paketler yasalastıktan sonra ne derece tatmin edici bulunduğu üzerine uzun tartışmalar yaşandı. Ancak bu tartışmalar, yargı sistemine bütüncül bir bakış taşımaktan uzak kaldığı gibi, daha çok hukukçular arasında gerçekleşirken, adalet sisteminin bizzat kullanıcısı olan bireyler bu tartışmaların dışında kaldı.

Bu tespitten hareketle, ilki 2011 yılında çıkan dört yargı paketini; düşünce ve ifade özgürlüğü, adil yargılanma hakkı, kişi özgürlüğü ve güvenliği ile ceza infaz sistemi açısından inceleyecek bu raporu hazırlama kararı aldık. Raporda yargı paketlerinde değişikliğe konu olan maddeler, maddelere ilişkin sorunlar, paketlerin getirdiği çözüm önerileri ve bu çözüm önerilerine ilişkin eksiklik ve kazançlar yer almaktadır. Bu rapor ile yargı paketlerini biraz daha anlaşılır kılmayı, kamuoyunun bilgilendirilme ve tartışma ihtiyacına bir nebze de olsa cevap verebilmeyi umuyoruz. Rapordaki değerlendirmelerin ve yorumların, bundan sonraki yargısal düzenlemelere de ışık tutmasını temenni ediyoruz.

Bu raporun hazırlanma aşamasında TESEV'in düzenlediği yuvarlak masa toplantısına katılarak değerli zamanlarını ayıran ve görüşlerini bizimle paylaşan İdil Elveriş, Meral Danış Beştaş, Emma Sinclair Webb ve Didem Bulutlar Ulusoy'a; Türkiye'de yargı sistemi hakkındaki değerlendirmeleri ile bakış açımızı zenginleştiren hukukçu Mehmet Uçum'a teşekkürü bir borç biliriz.

Raporun araştırmasını yürüten Naim Karakaya'ya detaylı çalışması ve değerli emeği için teşekkür ederiz. Raporun yayına hazırlanma aşamasında katkı sağlayan Lokman Burak Çetinkaya ve Betül Kondu'ya da emekleri için çok teşekkür ederiz.

Giriş

TÜRKİYE'DE YARGI REFORMUNUN KISA HİKÂYESİ

Türkiye'de Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana yargıya yüklenen misyonun, vatandaşların hak ve özgürlüklerini korumaktan ziyade adeta devleti ve devletin çıkarlarını korumak yönünde olduğuna ilişkin endişeler oluşmuştur. Bu haliyle yargı sistemi, vatandaşların adalet ihtiyacını yeterince karşılayamamış, özellikle devletin kendini koruma refleksinin arttığı dönemlerde aksine hak ve özgürlüklerin öğütüldüğü bir çark haline gelmiştir. Bu nedenle Türkiye'de, adalet yönetiminde köklü bir reform ihtiyacı kendini uzun zamandır hissettirmektedir.

Yargı sisteminin bireyler üzerinde yarattığı mağduriyetin önemli bir göstergesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) karar istatistikleridir. AİHM, 1995-2010 yılları arasında Türkiye'nin aleyhine toplam 2573 karar vermiştir. Bu, diğer Avrupa Konseyi üye ülkeleri arasındaki en yüksek rakamdır. Bu kararların 699 tanesi adil yargılanma hakkına, 516'sı kişisel özgürlük ve güvenlik hakkına, 440'ı yargılamaların aşırı uzunluğuna ilişkin olmuştur.¹ Bu veriler de yargı sisteminde sistematik ve işlevsel bir bozukluk olduğunu ortaya koymaktadır.

Türkiye'de yargı sistemindeki bozuklukları düzeltmeye yönelik adımlar, genellikle plansız ve acil sorunlara çözüm üretmek amacıyla yaraya pansuman niteliğinde olmuştur. 1999 yılında Türkiye'nin resmen Avrupa Birliği'ne (AB) üye ülke statüsü kazanmasının ardından, yargı alanında stratejik reformun ilk ayak sesleri duyulmaya başlanmıştır. Kopenhag kriterlerinin Türkiye tarafından yerine getirildiğine karar veren AB tarafı, 2004'te müzakerelerin resmen başlaması kararı almıştır. Bu süreçte AB yetkilileri, Adalet Bakanlığı'ndan "Yargı ve Temel Haklar" başlıklı 23. Fasal kapsamında Türkiye'nin yargı bağımsızlığı, tarafsızlığı ve etkinliğinin güçlendirilmesine yönelik bir strateji hazırlayarak Avrupa Komisyonu'na sunmasını istemiştir. Bakanlık, 2008 yılında bir komisyon kurarak çalışmalarına başlamış ve "Yargı Reformu Stratejisi ve Eylem Planı"nı hazırlamıştır. Bu strateji belgesinde yargı reformunun amaçları şöyle sıralanmıştır:

1. Yargı bağımsızlığının güçlendirilmesi
2. Yargının tarafsızlığının geliştirilmesi
3. Yargının verimliliği ve etkililiğinin artırılması
4. Yargıda mesleki yetkinliğin artırılması
5. Yargı örgütü yönetim sisteminin geliştirilmesi
6. Yargıya güvenin artırılması
7. Adalete erişimin kolaylaştırılması
8. Uyuşmazlıkları önleyici nitelikteki tedbirlerin etkin hale getirilmesi ve alternatif çözüm yolları geliştirilmesi
9. Ceza infaz sisteminin geliştirilmesi
10. Ülkemizin ihtiyaçları ve AB müktesebatına uyum sürecinin gerektirdiği mevzuat çalışmalarına devam edilmesi.

1 AİHM Yıllık Faaliyet Raporu 2010, s.157. Erişim adresi: http://www.echr.coe.int/Documents/Annual_report_2010.ENG.pdf

Yargı kurumlarının işleyişlerine yönelik reformun yanı sıra 2010 yılında özellikle yüksek yargı kurumlarının yapısında dönüşüm yaratan bir başka reform dalgası gelmiştir. AK Parti hükümeti, kendisine yüklenen misyon gereği vesayet rejiminin dayanaklarından olan yüksek yargı kurumlarında “daha çağdaş, çoğulcu ve hukukun üstünlüğü ilkesine bağlı” bir dönüşüm söylemiyle 2010 yılında Anayasa’nın değiştirilmesini gündeme getirmiştir.² Türkiye, 12 Eylül 2010’da özellikle Anayasa Mahkemesi ve Hâkimler Savcılar Yüksek Kurulu’nun (HSYK) yapısında ciddi değişiklikler öneren ve askeri mahkemelerin görev alanını askeri suçlar ile sınırlayan Anayasa değişikliği için sandığa gitmiştir. Referandumdan sonra HSYK ve Anayasa Mahkemesi’nin üyelik yapısı ve seçim usullerinde önemli değişiklikler yapılmıştır. Bu süreçte, HSYK’nın eskisine kıyasla daha çoğulcu bir yapıya kavuşması bir yana Adalet Bakanı’nın kuruldaki rolü, HSYK seçimleri ve kimi kritik davalarda savcılarının görevden alınması gibi uygulamalar kurulun bağımsızlığı hakkında toplumda bir tartışma başlatmıştır.³ Bunların yanı sıra 2010 Anayasa değişikliği ile Anayasa Mahkemesi’ne bireysel başvuru ve Kamu Denetçiliği Kurumu gibi yeni kurumlar oluşturulmuştur.

Yargı Reformu Stratejisi, Bakanlık tarafından 2012 yılında ulaşılmak istenen hedeflerin yüzde 70’ine uyulduğu gerekçesi ile güncellenmiştir. Yeni stratejide 11 amaç belirlenmiştir. Bunlardan bir tanesi, “yargısal uygulamalar ve mevzuattan kaynaklanan insan hakları ihlallerinin önlenmesi ve insan hakları standartlarının güçlendirilmesi” olmuştur. Türkiye’nin ilk defa 2011 yılında tanıştığı ve bu raporun konusunu oluşturan *Yargı Reformu Paketleri* ise bu çerçevede ifade özgürlüğü, adil yargılanma (dürüst yargılanma hakkı), kişi özgürlüğü gibi temel hakların korunması ve yargılama sürelerinin hızlandırılması amacıyla hazırlanmış ve yasalaşmıştır.

YARGI PAKETLERİ

Kamuoyunda *Yargı Paketleri* olarak bilinen kanunlar, temel yasal mevzuatta değişiklik yapan ve bu suretle adli alanda *Avrupa Birliği normlarına* uyum sürecinin tamamlanması amacına yönelik, paket halinde pek çok kanunda değişiklik yapan kanunlardır. Bu kanunlarla esasen pek çok farklı kanunda değişiklik yapıldığı için ve söz konusu paketlerle genel olarak yargısal kurumların yapısında, işleyişinde ve bununla bağlantılı olarak uygulanan maddi hukuk kurallarında değişikliğe gidildiği için bunlar genel olarak “yargı paketi” şeklinde nitelendirilmiş ve kamuoyuna da bu isimle sunulmuşlardır.

Yargısal kurumların yapıları ve işleyişleri, her ne kadar ilk bakışta “şekli” hususlar olarak görülse de esasen bu alana ilişkin hukuk kuralları başta adil yargılanma, kanun önünde eşitlik, kişi özgürlüğü ve güvenliği gibi pek çok temel hak ve özgürlükle de temelden ilişkilidir. Bu değişiklikler, AB müktesebatına uyum ve özellikle kişi hak ve özgürlükleri alanındaki gelişime paralel olarak değerlendirilmelidir.

Yargı paketlerinin çıkarılma nedenleri, genel olarak iki temel amaca yönelik olmuştur. Bu amaçlardan ilki, adaletin hızlandırılması ve yargılama sürelerinin kısaltılması; ikincisi ise insan hakları alanında, özellikle de adil yargılanma hakkı, ifade ve basın özgürlüğü ile kişi özgürlüğü alanlarında iyileştirmelere gidilmesi olmuştur. Paketlerin hazırlanmasında özellikle AİHM’in Türkiye aleyhine aldığı kararların referans alındığı söylenebilir.

2 TESEV, 2010 yılında Serap Yazıcı editörlüğünde Anayasal Referanduma ilişkin değerlendirmeler içeren bir rapor yayınladı: Serap Yazıcı, “Yargısal Düğüm: Türkiye’de Anayasa Reformuna İlişkin Değerlendirme Ve Öneriler”, TESEV Yayınları, 2010. http://www.tesev.org.tr/Upload/Publication/5eb35859-d856-488b-8279-ac3123cdec7d/Yargi%20Siyasa%20Raporu%201%2005_2010.pdf

3 Anayasa Referandumunu sonrası HSYK’nın yeni yapısının değerlendirildiği bir rapor için bkz.: Ali Bayramoğlu, “Referandumdan Sonra HSYK: HSYK’nın Yeni Yapısı ve İşleyişine Dair Yuvarlak Masa Toplantısı”, TESEV Yayınları, 2012. <http://www.tesev.org.tr/Upload/Publication/dc5126do-8dfa-4658-9720-fe03e97e1760/HSYK%20Rapor.pdf>

Yasalaşma s¼recinde ‐yargı paketi‐ olarak nitelenen temel hukuki d¼zenlemeler, toplam ¼ kanun ve bir kanun h¼km¼ndeki kararnameden oluşmaktadır.

Bu paketlerden ilki, 31.03.2011 kabul tarihli 6217 sayılı *Yargı Hizmetlerinin Hızlandırılması Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun* olup **Birinci Yargı Paketi** olarak adlandırılmış, toplam 33 madde ve 4 geçici maddeden oluşmaktadır. Kanunun gerekçesinde, ‐devlet hizmetlerinin ve adaletin hızlandırılmasını, s¼ratlı, verimli ve ekonomik bir şekilde y¼r¼t¼lmesini sağlamak, mahkemelerin iş y¼k¼n¼ azaltmak ve yargılama faaliyetinde zaman ve emek kaybını önlemek‐ amacıyla hazırlanđı belirtilmiştir. 1. Yargı Paketi, toplam 17 kanunda madde değişiklikleri getirmiştir.

İkinci Yargı Paketi, bir kanun h¼km¼nde kararname ile 26.08.2011 tarihinde kabul edilmiş olup genel olarak Adalet Bakanlığının yapısı ve İdari Yargı mevzuatı ile ilgilidir. ‐*Adalet Bakanlığının Teşkilat Ve G¼revleri Hakkında Kanun H¼km¼nde Kararnenin Değiştirilerek Kabul¼ Hakkında Kanun İle Bazı Kanun ve Kanun H¼km¼nde Kararnelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun H¼km¼nde Kararname*‐ isimli 650 Sayılı Kanun H¼km¼nde Kararname (KHK), 44 maddeden oluşmaktadır. Genel gerekçesi, ‐adalet hizmetlerinin daha etkin, verimli şekilde y¼r¼t¼lebilmesine katkı sağlamak‐ olarak belirtilen KHK'nın pek çok maddesi, Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir. Halen y¼r¼rl¼kte olan maddeler ile Adalet Bakanlığı Uluslararası İlişkiler ve Dış Hukuk Genel M¼d¼rl¼ę¼ b¼nyesinde İnsan Hakları Daire Başkanlığı kurulmuş; Danıştay Kanunu, Yargıtay Kanunu, Hâkimler ve Savcılar Kanunu, Adalet Akademisi Kanunu ve HSYK Kanunu'na bazı değişiklikler getirilmiştir.

¼ç¼nc¼ Yargı Paketi, 02.07.2012 tarihinde kabul edilmiş olup 6352 Sayılı Kanun'dur. ‐*Yargı Hizmetlerinin Etkinleştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması ve Basın Yayın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Ertelemesi Hakkında Kanun*‐ isimli bu kanun, 107 madde ve 3 geçici maddeden oluşmaktadır. Madde gerekçesinde son yıllarda yargının iş y¼k¼n¼n oldukça artması ve yargılama s¼recinin yavaş işlemesi nedeniyle Anayasa ve Avrupa İnsan Hakları S¼zleřmesi'nin (AİHS) kabul ettiği makul s¼rede yargılanma y¼k¼ml¼l¼ę¼n¼n yerine getirilemediği, bu nedenle de AİHM kararlarıyla T¼rkiye'nin tazminat y¼k¼n¼n arttığı belirtilmiştir. ¼ç¼nc¼ yargı paketi, yargılama s¼reçlerinin hızlandırılması i¼in icra-iflas, ceza ve idari yargı mevzuatına değişiklikler getirmiştir. Gerekçede, aynı zamanda ifade özg¼rl¼ę¼ ve özel hayatın gizliliği gibi temel hakların korunmasına y¼nelik mevzuatta d¼zenlemeye gidilmesi ihtiyacından da bahsedilmiş ve bu y¼nde de madde değişiklikleri yapıldığı s¼ylenmiřtir.

Son olarak **D¼rd¼nc¼ Yargı Paketi**, 11.04.2013 kabul tarihli 6459 sayılı Kanun'dur. ‐İnsan Hakları ve İfade Özg¼rl¼ę¼ Bağlamında Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun‐ isimli bu kanun, adından da anlaşılabilceği üzere, temelde insan hakları bağlamında değişiklikler i¼ermekte olup 27 maddeden oluşmaktadır. Bu paketle Ter¼rle M¼cadele Kanunu (TMK) ile T¼rk Ceza Kanunu'ndaki (TCK) bazı maddelerde değişiklik yapılmıştır. D¼rd¼nc¼ Yargı Paketi'nin amacı, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından icra s¼reci denetlenmekte olan, kesin h¼kme bağlanmış ve halen uygulanmamış olan AİHM kararları bakımından rahatlama sağlanmasıdır.

Bu ¼alıřmada, s¼z konusu yargı paketlerinin yanı sıra 4. Yargı Paketi kapsamında değerlendirilebilecek olan 6411 Sayılı ‐*Ceza Muhakemesi Kanunu ile G¼venlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun*‐ da incelenecektir. Bu kanun, temelde ceza infaz sistemine dair mevzuatta değişiklikler getirmekte, buna ek olarak ana dilde savunma hakkına ilişkin d¼zenlemeyi de i¼ermektedir.

RAPORUN KAPSAM VE AMACI

Bu çalışmanın amacı, yargı paketlerinin içeriğini temel hak ve özgürlükler açısından incelemek ve bu şekilde söz konusu paketleri, kamuoyunda sağlıklı bir şekilde tartışılabilir kılmaktır.

Yargı paketleri tek tek tarih sırasına göre değil, bu paketlerin bütünü ile değişikliğe uğrayan dört alana göre sistemleştirilerek incelenmiştir. Bu alanlar; “Düşünce ve İfade Özgürlüğü”, “Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği”, “Adil Yargılanma Hakkı” ve “Cezaların İnfazı” şeklinde belirlenmiştir. Paketlerde yer alan düzenlemelerle bu alanlara ilişkin mevzuatta ne gibi değişikliklere yer verildiği, bu değişikliklerin anlamı ve uygulaması incelenmiş, her bir bölümün sonunda da ilgili alana ilişkin değişiklikler, genel olarak değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Bu kapsamda rapor, yargı reformu paketlerinin içeriğini bir bütün olarak almaktan ziyade bu dört temel alan ile ilişkili değişiklikleri derlemektedir. Raporun sonuç bölümünde, yargı paketlerinin yöntem ve içeriğine dair genel bir değerlendirmeye de yer verilmiştir.

Yargı Paketlerinin İncelemesi

1. Düşünce ve İfade Özgürlüğü Açısından Yargı Paketleri

İfade özgürlüğü, hem ulusal üstü hukuk hem de iç hukuk normları ile güvence altına alınmış en önemli temel hak ve özgürlüklerden biridir. Düşünmek, insanın kendi varlığına ilişkin en temel özelliklerinden biridir ve bu sebeple de düşünmeye bir sınır getirilebilmesi mümkün değildir. Düşüncenin, sözcüklere dökülmesi ve açıklanması da yine aynı çerçevede değerlendirilmelidir. Ancak bu ikinci aşama bağlamında, düşünceyi paylaşmak için kullanılan ifadelerin, bireysel ve kolektif hakları ihlal etmesi durumunda buna hukukun müdahale etmesi kaçınılmazdır. Fakat bu müdahalenin yöntemi ve dengesi, son derece önemli olup bu hakkın özüne dokunan, onu uygulamada ciddi anlamda sınırlandıran müdahalelerin demokratik bir hukuk devletinde kabulü elbette mümkün değildir.

Türkiye’de AB’ye uyum sürecine kadar düşünce ve ifade özgürlüğü açısından ciddi sınırlamaların olduğu, sadece düşüncelerini açıklamaları nedeniyle ülkenin aydın ve siyasetçilerinin yıllarca cezaevinde kaldıkları bilinen bir gerçektir. 2000’li yılların başında AB’ye uyum süreci ile ortaya konmaya başlanan hukuksal düzenlemeler yoluyla diğer alanlarda olduğu gibi düşünce ve ifade özgürlüğü alanında da önemli adımlar atılmıştır. Ancak ifade özgürlüğü, halen önemli bir sorun alanı olarak varlığını sürdürmektedir. 2011 yılında Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri Thomas Hammarberg, Türkiye’ye bir ziyarette bulunmuş ve Türkiye’de ifade ve basın özgürlüğüne odaklanan bir rapor kaleme almıştır. Hammerberg, raporunda “*Türkiye aleyhine AIHM’e götürülen ifade özgürlüğü ile ilgili davaların büyük bir çoğunluğunun temelinde yer alan TCK ve TMK, sırasıyla 2004 ve 2006 yıllarında değiştirilmiştir. Ancak değiştirilen metinlerdeki hükümler, eski metinlerin içeriğini büyük ölçüde muhafaza etmiştir*” değerlendirmesinde bulunmuştur.⁴

Türk Bağımsız İletişim Ağı (BİA) Medya Gözlem Raporları’na göre 2010 yılı başında 30 gazeteci, 2011 yılı başında 104 gazeteci, 2012 yılı başında ise 68 gazeteci cezaevinde bulunmaktaydı.⁵ BİA Medya Gözlem Raporu’na göre 2011 yılı içinde “104 gazeteci ve 30 dağıtımçı/medya çalışanı gazetecilik yoluyla önce ‘silahlı örgüt üyesi’ suçlaması ile tutuklanmış, daha sonra ‘örgüte üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işleyen kişi’ ve/veya ‘örgüt içindeki hiyerarşik yapıya dahil olmamakla birlikte örgüte bilerek ve isteyerek yardım etmek’ suçlamasından, bazı gazeteciler ise silahlı ya da silahsız örgüt kurmak, sevk ve idare etmek, üye olmak suçlaması ile” yargılanmıştır. 2012’de ise 20’si gazeteci, 2’si dağıtımçı olmak üzere toplam 45 kişi hakkında TCK’nın “terör”le ilgili maddelerinden ve TMK’dan 214 yıl, 11 ay, 15 gün hapis ve 40 bin TL para cezası verilmiş, bir gazetecinin müebbet hapsi onanmıştır.

Tutuklu Gazetecilerle Dayanışma Platformu’nun verilerine göre Nisan 2013 itibari ile çoğu Kürt basınından olmak üzere 6’sı imtiyaz sahibi ve yazı işleri müdürü 67 gazeteci tutuklu bulunmaktadır.⁶ Adalet Bakanlığı’ndan bu

4 Thomas Hammerberg, 2011, *Türkiye’de İfade Özgürlüğü ve Medya Özgürlüğü*, Avrupa İnsan Hakları Komiseri, Strazburg, <http://www.inhak.adalet.gov.tr/raporlar/2011turkrapor.pdf>

5 Emel Gülcan, 2010, 2011, 2012 BİA Medya Gözlem Raporları, Erişim adresi: <http://www.bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu>

6 Tutuklu Gazetecilerle Dayanışma Platformu, “3 Mayıs Dünya Basın Özgürlüğü Günü’nde Türkiye dünya birinciliğini sürdürüyor!”, 3 Mayıs 2013, Erişim adresi: <http://tutuklugazeteciler.blogspot.com/2013/05/3-mays-dunya-basn-ozgurlugu-gununde.html>

rakama ilişkin edindiğimiz bilgiye göre, söz konusu 67 kişiden 9'u tahliye edilmiş, 15'i çeşitli suçlardan hüküm giymiştir. 43'ünün ise tutuklu olarak yargılanmasına devam edilmektedir. Bakanlığın incelemelerine göre Nisan 2013 itibari ile cezaevinde bulunan gazetecilerin 53'ü, gazetecilik mesleğinden değil, silahlı terör örgütüne üye olma suç isnadıyla tutuklu veya hükümlü olarak cezaevindedir.

Gerek ulusal, gerekse uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından Türkiye'de ifade ve basın özgürlüğünün tehdit altında olduğu sıklıkla dile getirilmektedir. Hükümet içindeki yetkili makamların bu eleştirilere cevabı, cezaevinde olduğu söylenen gazetecilerin, gazetecilik faaliyeti nedeni ile değil terör örgütü bağlantısı nedeni ile cezaevinde olduğu yönünde olmaktadır.⁷ Ancak AİHM'in Türkiye'yi mahkûm ettiği kararlardan da görüleceği üzere bu durum, AİHS'e aykırı bir şekilde mahkemelerin, şiddeti tahrik unsuru olmayan ifadeleri de terör suçu ve silahlı örgüt suçu kapsamında yorumlamasından kaynaklanmaktadır. Halbuki devlet, vatandaşlarının şiddet içermeyen görüş açıklama özgürlüklerini korumakla yükümlüdür.

AİHM'in Madde 10'dan (İfade Özgürlüğü) Türkiye aleyhine ihlal kararı vermesine sebep olan TCK içindeki başlıca kanun maddeleri şöyle sıralanabilir:

- 215. Madde: Suçu ve suçluyu övme
- 216. Madde: Halkı kin ve düşmanlığa tahrik ve aşığılama
- 301. Madde: Türk milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, devletin kurum ve organlarını aşığılama
- 318. Madde: Halkı askerlikten soğutma
- 285. Madde: Soruşturmanın gizliliğinin ihlali
- 288. Madde: Adil yargılamayı etkilemeye teşebbüs
- 220. Madde, 6. Fıkra: Örgüt kurma suçu altında örgüte üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işleme
- 220. Madde, 8. Fıkra: Örgüt propagandası yapmak

AİHM'in, Madde 10'dan Türkiye aleyhine ihlal kararı vermesine sebep olan TMK içindeki başlıca kanun maddeleri ise şöyledir:

- 6. Madde, 2. Fıkra: Terör örgütlerinden kaynaklanan bildiri ve açıklamaların basılması
- 6. Madde, 5. Fıkra: Suç işlemeye alenen teşvik, işlenmiş olan suçları ve suçlularını övme veya terör örgütünün propagandasını içeren süreli yayınların hâkim kararı ile 15 günden 1 aya kadar durdurulması
- 7. Madde, 2. Fıkra: Terör örgütünün propagandasını yapmak.

Ayrıca bu eylemlerin bazıları, basın yolu ile işlendiği takdirde cezalar yarı oranında artırılmaktadır.

Yargı paketleri, bu maddelerin bazılarında düşünce ve ifade özgürlüğünü genişletmeye yönelik değişiklikler yapan düzenlemeler getirmiştir.

7 "Gazetecilik Faaliyeti ile ilgili tutuklu olan yok", 24 Temmuz 2013, Erişim adresi: <http://www.akparti.org.tr/site/haberler/gazetecilik-faaliyeti-nedeniyle-tutuklu-olan-kimse-yok/49902>; Oya Armutçu, Hürriyet Gazetesi, "İşte Adalet Bakanlığının Tutuklu Gazeteci Cevabı", 5 Kasım, 2012, Erişim adresi: <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/21854299.asp>

1.1 TERÖRLE MÜCADELE KANUNU'NA GETİRİLEN DEĞİŞİKLİKLER

1.1.1 TMK'da Yer Alan Teşvik, Övgü veya Terör Örgütünün Propagandasını İçeren Yayınların Durdurulması İçerikli Hüküm Kaldırılmıştır.⁸

Değişikliğe konu maddenin kaldırılmadan önceki hali şöyledir:

TMK 6/5

“Terör örgütünün faaliyeti çerçevesinde suç işlemeye alenen teşvik, işlenmiş olan suçları ve suçlularını övme veya terör örgütünün propagandasını içeren süreli yayınlar hâkim kararı ile; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de Cumhuriyet savcısının emriyle tedbir olarak on beş günden bir aya kadar durdurulabilir. Cumhuriyet savcısı, bu kararını en geç yirmi dört saat içinde hâkime bildirir. Hâkim kırk sekiz saat içinde onaylamazsa durdurma kararı hükümsüz sayılır.”

3. Yargı Paketi ile birlikte TMK'da yer alan; terör örgütünün faaliyeti çerçevesinde suç işlemeye alenen teşvik, işlenmiş olan suçları ve suçlularını övme veya terör örgütünün propagandasını içeren süreli yayınların durdurulmasına ilişkin hüküm yürürlükten kaldırılmıştır.

Bu maddede yer alan “*terör örgütünün propagandası*” ve hatta “*terör örgütü*” gibi kanun kapsamında *açıkça ve net bir şekilde tanımlanmayan olgular, uygulamada düşünce ve ifade özgürlüğünü kısıtlayan mahkeme kararlarına neden olmakta idi. Bu uygulamalar, uluslararası standartlar bakımından da endişe verici bir nitelik taşımaktaydı.*

AİHS 10. Maddesi, düşünce ve ifade özgürlüğünü güvence altına almıştır. Sözleşmenin güvence altına aldığı “ifade”, yalnızca sözlü veya yazılı kelimelerle sınırlı olmayıp bir fikir ifade etmeyi amaçlayan resimleri, görüntüleri ve fiilleri de kapsamaktadır. AİHM’in yerleşik kararlarında bir takım kriterler belirlenmiştir. Bu kriterlere göre; bildirinin içeriğinin şiddet unsuru içerip içermediğinin yer, zaman ve güncel koşullara bakarak değerlendirilmesi ve ilgili bildirinin yayımlandığı dönemde toplum üzerinde yapacağı etkinin dikkate alınarak bildirideki ifadelerin şiddete teşvik eder nitelikte olup olmadığının araştırılması gerekmektedir.⁹

AİHM **Handyside-Birleşik Krallık Kararı**'nda, ifadenin saldırgan ve sarsıcı nitelik taşıması ve rahatsız edici fikirlere dayanması halinde bile demokratik toplumun, bu ifadelere ve düşüncelere hoşgörülü davranması gerektiği belirtilmiştir. Bu bağlamda örneğin Türk hükümeti aleyhine açılmış **Arslan Davası**'nda, davacının Türk mercilerinin Güney Doğu'da aldığı tedbirleri eleştirirken AİHM'in ifadesiyle “*yadsınamayacak derecede aşırı sertlik*” içeren bir ifade kullanması, mahkeme tarafından “*eleştiriye belirli derecede bir saldırganlık katmakta...*” olarak değerlendirilmiş, bununla birlikte mahkeme, davacının hükümeti eleştirdiği için mahkûm edilmesinin orantısız olduğu ve demokratik bir toplumda bunun gerekli olmadığı kararına ulaşmıştır.¹⁰ Türk hükümeti aleyhine açılmış bir başka dava olan **Karataş Davası**'nda da AİHM şu değerlendirmede bulunmuştur: “*Her ne kadar şiiirlerdeki bazı bölümlerin tonu çok saldırgan olsa ve şiddete başvuruya çağırıyor görünse de... Bunların sanatsal karakter taşıması ve sınırlı bir etkisi olması dolayısıyla bir ayaklanmaya çağrı olmaktan ziyade zorlu bir politik durum karşısında hissedilen derin acının bir ifadesi olarak görülmesi sonucunu doğurmaktadır.*”¹¹ Diğer yandan Türk hükümeti aleyhine açılmış olan **Sürek Davası**'nda kasıtlı ve dolaysız bir ifadenin şiddeti kışkırttığı ve şiddetin gerçekleşmesinin gerçek bir olasılık olduğu durumlarda, şiddetin kışkırtıcılığının 10. Maddenin korumasının

8 6352 Sayılı Kanun m.105/2-a.

9 AİHM (1999), “Sürek/Türkiye”, No: 23927/94, 8.07.1999.

10 AİHM (1999), “Arslan v. Türkiye”, No: 23462/94, 08.07.1999.

11 AİHM (1999), “Karataş v. Türkiye”, No: 23168/94, 08.07.1999.

dışında kalacağı ifade edilmiştir. Mahkemeye göre söz konusu davaya konu olan yazının içeriği, “Bölgede şiddetin arttırılmasına yol açma kabiliyetine sahip olarak görülmelidir. Gerçekten de okura verilen mesaj, saldırgan taraf karşısında şiddete başvurmanın gerekli ve haklı bir öz savunma tedbiri olarak görülmesi gerektiğidir.”¹² Propagandaya ilişkin olarak mahkemenin Türk hükümeti aleyhine açılmış **Incal Kararı**’na göre; başvuruda bulunan Incal, 1993 yılında Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılan Halkın Emek Partisi (HEP) üyesi olarak Türk hükümetinin politikası konusunda sert eleştiriler içeren ve Kürt kökenli halkı bir olmaya, belirli talepleri yükseltmeye çağıran bir bildiri dağıtmıştır. Bildiri; halkı, jandarmanın ve belediyelerin başlatmış olduğu “Kürtleri sürme” kampanyasına karşı mücadeleye çağırıyor, bu kampanyayı “ülkede Kürtlere karşı verilmekte olan özel savaşın bir boyutu” olarak niteliyordu. Bildiri, aynı zamanda devletin icraatını, “Türk ve Kürt proleterlerine karşı devlet terörü” olarak adlandırıyordu. Ancak bildiri de şiddete ve düşmanlığa çağrı yoktu. Diğer yandan jandarma, bildirinin bölücü propaganda olarak görülebileceği sonucuna ulaşmıştı. Sonrasında Incal, ulusal mahkemeler tarafından suç işlemeye teşvik suçu dolayısıyla altı ay hapis cezasına çarptırıldı. Ancak AİHM, demokratik bir toplumda böyle bir müdahalenin varlığının gereksiz ve orantısız olduğu yönünde karara vardı.

Görüldüğü üzere AİHM, AİHS kapsamında değerlendirdiği davalarda, demokratik toplumda olması gereken hoşgörücü ve çoğulcu anlayışın varlığını aramakta olup çoğu kararında hem bu anlayışın uygulamada kendisine yer bulamaması hem de verilen cezanın orantısız nitelik taşıması yüzünden aleyhte karar vermektedir.

3. Yargı Paketi ile ilgili maddenin kaldırılması sayesinde, terör örgütünün faaliyeti çerçevesinde suç işlemeyi alenen teşvik eden, önceden işlenmiş olan suçları ve suçlularını övme veya terör örgütünün propagandasını içeren yayınların durdurulması artık mümkün olmayacaktır. Bu değişiklikte mahkemeler tarafından kanun lafzının genişliğine dayanılarak “terör örgütünün propagandasını yapmak” ifadesinin sebep gösterilmesiyle kurulan hükümlerin sayısında bir nebze de olsa azalma olacağı düşünülmektedir.

Sonuç olarak, AİHM’in kararları ile birlikte değerlendirme yapıldığında, bu değişiklik ile düşünce ve ifade özgürlüğü bakımından yasada önemli bir adım atıldığı söylenebilir. Çünkü düşünce ve ifade özgürlüğü gibi bir hakkın muğlak ifadeler sebebiyle geniş bir kısıtlamaya tabi tutulması, insan hakları bakımından büyük bir sorun oluşturmaktadır. Bu değişiklik ile birlikte ulusal mahkemelerin meseleye yaklaşımının, AİHM kararları doğrultusunda ortaya çıkan çoğulcu ve demokratik toplum anlayışına uygun şekilde değiştirilmek istendiği söylenebilir.

1.1.2 Terör Örgütlerinin Bildiri ve Açıklamalarının Basılmasına Dair Maddede Bu Bildiri ve Açıklamaların Niteliği Belirlenmiştir.

Yasada yapılan değişiklik öncesinde, terör örgütlerinin bildiri ve açıklamalarını basmanın suç olduğu belirtilmekteydi ancak basılması ceza kapsamına giren bildiri ve açıklamaların niteliğine ilişkin olarak yasada herhangi bir açıklama yoktu. Bundan dolayı her türlü bildiri ve açıklamaların basılması halinde ilgili maddede belirtilen süre dahilinde hapis cezası uygulanmaktaydı.

TMK’nın ilgili maddesinde yapılan değişiklikte birlikte, *terör örgütlerinin cebir, şiddet veya tehdit içeren veya yöntemlerini meşru gösteren ya da bu yöntemlere başvurmayı teşvik eden bildiri ve açıklamalarını basan kişiler hakkında, belirtilen süre dahilinde hapis cezası uygulanacaktır.* Böylece söz konusu maddede yer alan terör örgütünün bildiri ve açıklamalarına nitelik olarak bir sınırlama getirilmiştir. Bildiri ve açıklamalar ancak cebir, şiddet, tehdit içerdiğinde veya örgütün yöntemlerini meşru gösterdiğinde, örgütün yöntemlerine başvurmayı teşvik ettiğinde ve de bu nitelikteki bildiri ile açıklamalar basıldığında suçun konusu oluşmuş olacaktır.

TMK m.6/2 Değişiklik Öncesi Hali	TMK m.6/2 4. Yargı Paketi (6459 S.K. m.7) ile Yapılan Değişiklik Sonrası
(2) Terör örgütlerinin bildiri ve açıklamalarını basanlara veya yayımlayanlara bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası verilir.	(2) Terör örgütlerinin; cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlerini meşru gösteren veya öven ya da bu yöntemlere başvurmayı teşvik eden bildiri veya açıklamalarını basanlar veya yayımlayanlar bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Yasada yapılan bu düzenleme olumludur çünkü her tür içeriğe sahip olan bildiri ve açıklamaları suç konusu saymak, ifade özgürlüğünü oldukça sınırlamaktadır. Bununla birlikte yasada hâlâ ifade özgürlüğü açısından eksik kalan yönler de bulunmaktadır.

Maddenin mevcut haline bakıldığında, yasanın yorumlanmasında terör tanımı ile çelişen şekilde terör örgütlerinin cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlere başvurmadığı eylemlerinin de olabileceği şeklinde bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Bu sorunun ortadan kalkması için öncelikle “terör” tanımının değiştirilmesi gerekmektedir.

Maddede yapılan değişikliğe getirilebilecek bir diğer eleştiri ise, “tehdit içeren yöntemlerini meşru gösteren” nitelenmesine ilişkindir. Muğlak bir kavram olan bu nitelenmenin, suçta ve cezada kanunilik ilkesine aykırılık teşkil ettiğini ve bunun neticesinde ortaya çıkacak olan uygulamaların ifade özgürlüğünün ihlal edilmesine neden olabileceğini söylemek mümkündür.

TMK'nın ilgili maddesindeki bir diğer değişiklik ise bildiri ve açıklamaların yayın sorumluları hakkında belirlenen cezanın indirilmesi ve üst sınırın kaldırılması yönündedir. Bu da söz konusu maddede yapılan olumlu bir değişikliktir.

1.1.3 Terör Örgütünün Propagandasının Hangi Hallerde Söz Konusu Olabileceğine İlişkin Kıstaslar Belirlenmiştir.

Yasada yapılan değişiklikten önce, terör örgütü propagandası yapan kişi hakkında cezai işlem öngörülmekteydi ancak madde metninde, propagandanın içeriğine ilişkin hiçbir açıklama yer almamaktaydı.

Değişiklikle birlikte ilgili madde metninde terör örgütünün propagandasının şu nitelikte olması gerektiği belirlenmiştir: “*cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlerini meşru gösterecek veya övecek ya da bu yöntemlere başvurmayı teşvik edecek şekilde propaganda...*” Bu nitelik, TMK'nın bir diğer maddesi olan “terör örgütünün bildiri ve açıklamalarının niteliği”nin açıklanmasında da kullanılmıştır. Bu yüzden bir üst maddede belirtilen bir eleştiri burada da tekrar etmek mümkündür. Madde, terör tanımı ile çelişen şekilde terör örgütlerinin cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlere başvurmadığı eylemlerinin olabileceği şeklinde bir sonuç ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla çözüm, öncelikli olarak “terör” tanımının değişmesinde aranmalıdır.

TMK m.7 Değişiklik Öncesi Hali	TMK m.7 4. Yargı Paketi (6459 S.K. m.8) ile Yapılan Değişiklik Sonrası
<p>Terör örgütünün propagandasını yapan kişi, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu suçun basın ve yayın yolu ile işlenmesi halinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır. Ayrıca basın ve yayın organlarının suçun işlenişine iştirak etmemiş olan sahipleri ve yayın sorumluları hakkında da bin günden onbin güne kadar adli para cezasına hükmolunur. Ancak, yayın sorumluları hakkında, bu cezanın üst sınırı beş bin gündür.</p>	<p>Terör örgütünün; cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlerini meşru gösterecek veya övecek ya da bu yöntemlere başvurmayı teşvik edecek şekilde propagandasını yapan kişi, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu suçun basın ve yayın yolu ile işlenmesi halinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır. Ayrıca, basın ve yayın organlarının suçun işlenmesine iştirak etmemiş olan yayın sorumluları hakkında da bin günden beş bin güne kadar adli para cezasına hükmolunur.</p> <p>(...)</p> <p>Terör örgütüne üye olmamakla birlikte örgüt adına;</p> <p>a) İkinci fıkrada tanımlanan suç,</p> <p>b) 6. Maddenin 2. Fıkrasında tanımlanan suç,</p> <p>c) 6/10/1983 tarihli ve 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun 28. Maddesinin 1. Fıkrasında tanımlanan kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşüne katılma suçunu işleyenler hakkında, 5237 sayılı Kanun'un 220. Maddesinin 6. Fıkrasında tanımlanan suçtan dolayı ayrıca ceza verilmez.</p>

Madde gerekçesinde ise AİHM'in, şiddeti teşvik edici nitelikte olmayan açıklamaları ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirdiği belirtilmiştir. Ayrıca AİHM, bireylerin, içeriğinde şiddete başvurmayı cesaretlendirici ifadeler yer almayan ya da kişileri silahlı isyana teşvik edici nitelikte olmayan açıklamalar nedeniyle TMK'nın ilgili maddesi çerçevesinde cezalandırılmasının ifade özgürlüğüne aykırı olduğunu vurgulamıştır.

Bu değişiklik olumlu gibi görünse de değişiklikte birlikte gelen ifadelerin muğlak olması, uygulamadaki sorunlara ne derece çözüm olacağı ve AİHM'in kıstaslarını yakalama hususundaki hedeflere ne derece erişilebileceği noktasında şüphe uyandırmaktadır.

Aynı maddede yapılan diğer bir değişiklikle, terör örgütüne üye olmamakla birlikte TMK'da belirtilen bazı suç konularına uyan fiilleri gerçekleştiren kişilerin, TCK'da yer alan "suç işlemek amacıyla örgüt kurma" maddesi ile ayrıca cezalandırılmayacağı da belirlenmiştir. Bu değişiklik ile karışıkların önüne geçilmek istenmiştir. Bu sayede bir kişiye hem TCK hem de TMK nedeniyle ceza verilmesi engellenmiştir. Bu da uygulamada karışıklıklara engel olmak adına olumlu bir gelişmedir.

1.2. ÖRGÜTLÜ SUÇLULUĞA İLİŞKİN TÜRK CEZA KANUNU'NA GETİRİLEN DEĞİŞİKLİKLER

Bölüm girişinde de değinildiği gibi, son yıllarda cezaevinde tutuklu ve hükümlü bulunan gazetecilerin neredeyse tamamı örgütlü suçluluk kapsamında hapiste bulunmaktadır. Bu bakımdan bu başlık altında örgütlü suçluluğa ilişkin değişiklikler incelenecektir.

TCK'da örgüt suçunun tanımı yapılmamıştır. Buna karşın, "Örgüt mensubu suçlu deyiminden; bir suç örgütünü kuran, yöneten örgüte katılan veya örgüt adına diğerleriyle birlikte veya tek başına suç işleyen kişi anlaşılır" denilerek örgüt mensubu suçlunun tanımı yapılmıştır. Teoride ise örgüt suçuna ilişkin birçok tanım yapılmıştır. Genel bir tanım verilmesi gerekirse örgütlü suçluluk, organize bir yapıyı meydana getirme ve bu organize yapı içinde suç işleme açısından iki farklı olguyu bünyesinde barındırmaktadır. Bu suçun önemli ve belirleyici ölçütleri;

en az üç kişiden oluşması, belli bir amaç ve organizasyon yapısı içinde bir araya gelinmesi, sürekli olması ve mevkiler arasındaki hiyerarşi olarak sayılabilir. Suç işlemek için örgüt kurma fiili, amaç doğrultusunda suç işlenmesi dahi tek başına cezalandırılabilir.

Suç işlemek amacıyla örgüt kurma suçu, TCK Madde 220'de düzenlenmiştir. Maddenin ilk fıkrasında suçun temel şekli düzenlenmiştir. Hükme göre kanunda suç sayılan fiilleri işlemek amacıyla örgüt kuranlar veya yönetenler; örgütün yapısı, sahip olduğu üye sayısı ile araç ve gereç bakımından amaçladığı suçları işlemeye elverişli olması halinde hapis cezası ile cezalandırılır. Ancak örgütün varlığı için üye sayısının en az üç kişi olması gerekmektedir. Uygulamada ise örgütlü suçluluk davalarında, suçun özelliklerinin örgüt kavramı kapsamına girip girmediği araştırılmadan eğer sayıca fazla kişiden şüphe duyuluyorsa söz konusu suç, örgüt kapsamında işlenen suç olarak kabul edilmektedir. Bunun sonucunda iletişimin denetlenmesi gibi ağır koruma tedbirleri kolayca uygulanabilmektedir.

Örgüt suçuna ilişkin kanun maddesinde, örgütün bir üyesi olmamakla birlikte "örgüt adına suç işleyen" ve "örgüte yardım eden" kimselerin de örgüt üyesi olarak cezalandırılacakları kabul edilerek dolaylı yoldan da olsa örgüt üyesi tanımı genişletilmiş ve pek çok kişinin örgüt üyesi olarak nitelendirilmesinin yolu açılmıştır. Aynı şekilde, örgüt propagandasının yapılması da suç olarak öngörülmüş ancak hangi hallerde bir örgütün propagandasının yapılmış olacağına ilişkin herhangi bir kıstas getirilmemiştir. Bu yüzden de söz konusu maddenin uygulanmasında ciddi tereddütler yaşanmıştır.

Bu bağlamda, Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun, Diyarbakır'da 2006'da meydana gelen toplumsal olaylara katılan veya katıldıkları iddia edilen çocuklara ilişkin 4 Mart 2008 tarihli kararı içtihat oluşturması açısından önem taşımaktadır. Diyarbakır Mahkemesi, F.Ö. isimli kişinin yargılandığı davada, sanığın Toplantı Ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu ile terör örgütünün propagandasını yasaklayan TMK Madde 7'ye muhalefet suçlarından cezalandırılmasına karar vermiştir. Mahkeme, sanığın eyleminin ayrıca TCK Madde 220/6 kapsamında değerlendirilmesine gerek görmemiştir. TCK 220/6'nın metni ve gerekçesinde "örgüt adına suç işleme" tabiriyle ilgili herhangi bir açıklık bulunmadığına işaret eden mahkeme, bu maddenin "taşeron olarak örgüt adına suç işleyen kişilerin [...] örgüt adına bombalama, adam öldürme, yol kesme gibi suçlar" için cezalandırılmalarını amaçladığı yorumunu yapmıştır. Mahkeme, F.Ö.'nün TCK Madde 220/6 uyarınca da cezalandırılması gerektiğini düşünen Yargıtay 9. Ceza Dairesi'nin hükmü bozma kararına rağmen kararında direnmiş, dosya Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun önüne gelmiştir. Genel Kurul, F.Ö.'nün sadece yasa dışı gösteriye katılmaktan ve yasa dışı örgüt propagandası yapmaktan değil, TCK'nın 220/6. maddesi uyarınca örgüt adına suç işlediği kabul edilerek bunun cezasını düzenleyen 314. maddesine göre de cezalandırılması gerektiğine hükmetmiştir. Genel Kurul, içtihat oluşturan kararında, PKK'nın kendine ait yayın organlarında mitinge katılım çağrısında bulunmuş olduğuna işaret ederek mitinge katılan herkesin bu çağrıya uyduğuna ve dolayısıyla örgüt adına suç işlediğine, bu nedenle de örgüt üyesi sayılması gerektiğine hükmetmiştir. Bu kararlar, PKK'nın yayın organlarında çağrısı yapılan mitinglere katılan herkes, çağrıdan haberdar olup olmadıklarına, çağrıya riayet edip etmediklerine, örgütle gerçekten ilişkileri olup olmadığına bakılmaksızın PKK üyesi sayılabilecektir. Yargıtay'ın bu kararı neticesinde, sadece örgüt propagandası yapan sanıkların, aynı eylemleri için hem TMK kapsamında propaganda suçundan hem de TCK altında örgüt üyeliği suçundan cezalandırılmalarının önü açılmıştır.¹³ Uygulamada zafer işareti yapmak, alkış tutmak, slogan atmak veya taş atmak gibi eylemler, örgüt üyeliğinden yargılanmaya ve ceza almaya neden olmaktadır.

Örgüt suçuna ilişkin olarak 3. ve 4. Yargı Paketleri ile 220. Maddede üç temel değişiklik yapılmıştır.

1.2.1 Örgüt Adına Suç İşleme Suçunun Yalnızca Silahlı Örgütler İçin Söz Konusu Olabileceği Kabul Edilmiş ve Bu Suçun Cezasında da İndirim Olanığı Getirilmiştir.

Örgüt bağlantısı olmayan kişilerin örgüt adına suç işlemesi halinde örgüt suçundan da ayrıca cezalandırılacağına ilişkin düzenleme, uygulamada örgüt hiyerarşisine dahil olmayanların da bu kapsama alınarak somut olarak örgüt bağlantısı ispatlanmasa da örgüt suçundan da ceza verilmesi sonucunu doğurmaktadır. Bu durum, kişilerin işlemediği bir suçtan ceza almasına neden olmakta ve ceza hukukunun en temel ilkelerinden olan “suç ile cezanın orantılı olması ilkesi”ni ihlal etmektedir.

3. Yargı Paketi ile bu suç açısından verilecek cezada hâkime indirim olanağı getirilmiş ayrıca 4. Yargı Paketi ile de bu maddenin uygulama alanı önemli ölçüde sınırlandırılmıştır:

5237 S. TCK m.220/6 Değişiklik Öncesi Hali:	5237 S. TCK m.220/6: 3. Yargı Paketi (6352 S.K. m.85) ve 4. Yargı Paketi (6459 S.K. m.11) Yapılan Değişiklik Sonrası
(6) Örgüte üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işleyen kişi, ayrıca örgüte üye olmak suçundan dolayı cezalandırılır.	(6) Örgüte üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işleyen kişi, ayrıca örgüte üye olmak suçundan da cezalandırılır. Örgüte üye olmak suçundan dolayı verilecek ceza yarısına kadar indirilebilir. Bu fıkra hükmü, sadece silahlı örgütler hakkında uygulanır.

3. Yargı Paketi ile getirilen değişikliğe göre hâkim, örgüt üyesi olmayan ancak örgüt adına suç işleyen kimseye önce örgüt üyesi olan kimselere verilen cezayı verecek, sonra bu cezayı yarısına kadar indirebilecektir. 4. Yargı Paketi ile bu hükme bir ilave daha yapılmış ve bu maddenin yalnızca silahlı örgütler hakkında uygulanabileceği kabul edilmiştir. Bu son değişiklik, son derece önemlidir, zira hükmün ancak silahlı örgütler hakkında uygulanması, uygulama alanını olması gerektiği şekilde son derece sınırlandırmıştır. Ancak bu suç açısından bağımsız bir ceza normu öngörülmeyip örgüt adına suç işleyen kimsenin otomatik olarak örgüt üyesi olarak kabulü doğru bir yaklaşım değildir. Olması gereken düzenleme, bu suç için bağımsız bir yaptırımın belirlenmesi yani suçun bağımsız bir suç olarak düzenlenmesidir.

İfade özgürlüğü açısından bakıldığında, yargı paketleri ile yapılan değişikliklerin ifade özgürlüğünü genişletici bir etki yaratacağını söylemek mümkün değildir. Bölüm girişinde de belirtildiği üzere, kişilerin ifadeleri veya toplantı ve gösterilere katılma özgürlüklerini kullanmaları, hâkim ve savcılar tarafından uygulamada, “örgüt adına suç işleme” kapsamında değerlendirilmektedir. Değişiklik, bu kapsamda yargılanan kişiler için cezada indirim olanağı getirirse de esas sorunun, şiddet içermeyen eylem ve ifadelerin bu madde kapsamında değerlendirilerek suç konusuna dönüştürülmesi olduğunu unutmamak gerekmektedir.

1.2.2 Örgütün Hiyerarşik Bünyesine Dahil Olmayan Kişilerce Örgüte Yardım Edilmesi Suçuna İlişkin Verilecek Cezada İndirim Yapılması Olanığı Getirilmiştir.

Maddenin değişiklikten önceki halinde, örgütün hiyerarşik bünyesine dahil olmamakla birlikte örgüte bilerek ve isteyerek yardım eden kişilerin örgüt üyesi olarak cezalandırılması öngörülmekteydi. 3. Yargı Paketi ile TCK m.220’de yapılan değişiklikle, terör örgütüne yardımın niteliğine göre verilecek cezanın üçte bir oranına kadar indirilebileceği kabul edilmiştir:

5237 S. TCK m.220/7 Değişiklik Öncesi Hali:	5237 S. TCK m.220/7: 3. Yargı Paketi (6352 S.K. m.85) ile Yapılan Değişiklik Sonrası
(7) Örgüt içindeki hiyerarşik yapıya dahil olmamakla birlikte, örgüte bilerek ve isteyerek yardım eden kişi, örgüt üyesi olarak cezalandırılır.	(7) Örgüt içindeki hiyerarşik yapıya dahil olmamakla birlikte, örgüte bilerek ve isteyerek yardım eden kişi, örgüt üyesi olarak cezalandırılır. Örgüt üyeliğinden dolayı verilecek ceza, yapılan yardımın niteliğine göre üçte birine kadar indirilebilir.

Bu değişikliklerle, örgüte yardım eden kişi ile bizzat örgütün hiyerarşik yapısı içerisinde bulunan kimseler eşit sayılmadığından aynı ceza ile cezalandırılmaları doğru görülmemiştir. Bu da hâkime, somut olay adaletinin sağlanabilmesi için bu şekilde bir indirim gitme olanağı vermektedir. Ancak kanun maddesi, “indirilebilir” diyerek bu durumu kesin olarak ortaya koymamış, hâkimin takdirine bırakmıştır. Bu açıdan bakıldığında, temel mantığın değişmediği ve örgüt üyesi olmayanlara örgüt üyeliğinden ceza verilmesine devam edilebileceği söylenebilir.

Aslında, örgüt üyesi olmakla örgüte yardım etmek farklı düşünce ve eylem biçimini gerektiren suçlardır. Bu nedenle örgütün kapsamında olmayan kişilerin örgüt üyesi olarak cezalandırılmaları doğru değildir. Olması gereken, örgüte yardım suçunun kendi yaptırım miktarı olan bağımsız bir suç tipi olarak düzenlenmesidir. Bu haliyle, yapılan düzenleme oldukça eksik kalmaktadır.

1.2.3 Suç İşlemek Amacıyla Örgüt Kurma Suçunda Yer Alan Propagandanın Niteliği Hakkında Değişiklik Yapılmıştır.

Sözlük anlamı itibarıyla propaganda, “Bir öğretiyi, düşünce veya inancı başkalarına tanıtmak, benimsetmek ve yaymak amacıyla söz, yazı vb. yollarla gerçekleştirilen çalışma, yaymaca” anlamındadır. Örgütün veya örgüt amacının propagandası ise örgütün amaç ve eylemlerinin kitlelere tanıtılması, yayılması ve benimsetilmesi amacıyla yapılan sözlü, yazılı vb. yollarla gerçekleştirilen faaliyeti ifade etmektedir. Propaganda, suç örgütlerinin üye kazanmak, eylemlerine destek görmek veya insanları korkutarak daha kolay bir şekilde suç işleyebilmelerini sağlamak için kullandıkları bir araçtır. Bu nedenle TCK m.220’nin son fıkrası, suç örgütlerinin propagandasının yapılması suçunu düzenlemiştir.

5237 S. TCK m.220/8 Değişiklik Öncesi Hali:	5237 S. TCK m.220/8: 4. Yargı Paketi (6459 S.K. m.11) ile Yapılan Değişiklik Sonrası
(8) Örgütün veya amacının propagandasını yapan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu suçun basın ve yayın yolu ile işlenmesi halinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır.	8) Örgütün cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlerini meşru gösterecek veya övecek ya da bu yöntemlere başvurmayı teşvik edecek şekilde propagandasını yapan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu suçun basın ve yayın yolu ile işlenmesi halinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır.

Düzenlemenin değişiklikten önceki hali, hangi hallerde bir örgütün propagandasının yapılmış sayılacağını belirtmemekte, bu durum ise tartışmalara yol açmaktaydı. Uygulamada, maddenin amacı ile bağdaşmayacak bir şekilde örneğin yalnızca belirli renkte kıyafetlerin giyilmesi ya da belirli şahıslardan alıntılar yapılarak konuşma yapılması, örgüt propagandası olarak görülebilmekteydi.

4. Yargı Paketi ile birlikte bu hüküm, “Örgütün cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlerini meşru gösterecek veya övecek ya da bu yöntemlere başvurmayı teşvik edecek şekilde propagandasını yapan kişi, (...) cezalandırılır.” şeklinde düzenlenmiş, bu suretle örgütün hangi nitelikteki propagandasının cezalandırılacağı belirlenmiştir.

Bu değişiklik, ifade özgürlüğü açısından son derece önemlidir. Bu hükümlerle, kişilerin, söylemlerinin hangi hallerde belirtilen suç kapsamına gireceğini önceden somut bir şekilde bilmeleri ve buna göre davranma imkanı sağlanmıştır. Uygulamada karşılaşılan, her türlü ifadenin “propaganda” sözcüğünün içine çekilebilmesine bir sınır getirilmiştir. Böylece ifade özgürlüğü açısından özgürlüğün esas, sınırlamanın istisna olması genel kuralına önemli bir uygulama alanı sağlanmıştır.

1.3. TÜRK CEZA KANUNU’NA GETİRİLEN DİĞER DEĞİŞİKLİKLER

1.3.1 Suçu ve Suçluyu Övme Suçu Bakımından İlgili Maddeye, “Kamu Düzeni Açısından Açık ve Yakın Bir Tehlikenin Ortaya Çıkması” Kıstası Eklenmiştir.¹⁴

Suç ve suçluyu övme fiilleri, aynı ya da benzer suçların işlenmesi açısından kamu barışına yönelik bir tehlike yarattığı için kanunlarda ayrı bir suç olarak düzenlenmiş ve cezalandırılmıştır. Ancak demokratik bir toplumda yalnızca düşünce açıklamanın cezalandırılmaması, suç ve suçluyu övmenin ancak fiil sonucunda kamu barışının gerçekten tehlikeye düşürülmesi halinde cezalandırılmasını aramak gerekmektedir. Buna karşılık TCK’nın 4. Yargı Paketi ile değişiklik öncesi halinde yalnızca suçun ve suçlunun soyut olarak övülmesi, suçun oluşması için yeterli görülüyordu. 4. Yargı Paketi ile bu suçun düzenlendiği TCK’nın 215. Maddesi metninde şu şekilde değişikliğe gidilmiştir:

5237 S. TCK m.215 Değişiklik Öncesi Hali:	5237 S. TCK m.215: 4. Yargı Paketi (6459 S.K. m.10) ile Yapılan Değişiklik Sonrası
(1) İşlenmiş olan bir suç veya işlemiş olduğu suçtan dolayı bir kişiyi alenen öven kimse, iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.	(1) İşlenmiş olan bir suç veya işlemiş olduğu suçtan dolayı bir kişiyi alenen öven kimse, bu nedenle kamu düzeni açısından açık ve yakın bir tehlikenin ortaya çıkması halinde , iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Görüldüğü üzere 4. Yargı Paketi ile madde metnine, suç ve suçluyu övmenin ancak, “*bu nedenle kamu düzeni açısından açık ve yakın bir tehlikenin ortaya çıkması halinde*” cezalandırılmasına ilişkin bir düzenleme eklenmiştir. Bu haliyle suç tipinde yalnızca düşüncenin ifade edilmesi değil, aynı zamanda bunun kamu düzeni açısından bir tehlike yarattığının olay bazında irdelenmesi gerektiği kabul edilerek düşünce ve ifade özgürlüğü açısından önemli ve son derece olumlu bir değişikliğe gidilmiştir.

Diğer yandan metinde kullanılan ifadelerin muğlaklığından söz edilebilirse de aslında bu ifadelerin AİHM uygulamasında somutlaştığı düşünüldüğünde söz konusu ifadelerin AİHM içtihatlarına uygun olarak yorumlanması ve uygulanması durumunda arzu edilen sonuca ulaşılmış olacaktır. Aksi halde bu muğlak ifadelerin, maddenin olumlu uygulamalarının önünü kesme riski söz konusu olacaktır.

14 6459 Sayılı Kanun m.10 ile 5237 sayılı kanunda yapılan değişiklikler.

1.3.2 Halkı Askerlikten Soğutma Suçunun Kapsamı Daraltılmıştır.

Yeni düzenleme ile, geniş yorumlanmaya müsait madde metni sebebiyle ifade özgürlüğü bakımından kısıtlamalara neden olan askerlikten soğutma suçunun konusu “halk” olmaktan çıkarılarak “askerlik hizmetini yapanlar ve askerlik hizmetine katılacak olanlar” şeklinde daraltılmıştır. Ayrıca suçun tipik eylemiyle ilgili olarak seçimlik hareketlerden biri olan propaganda maddeden çıkarılmış ve sadece teşvik ile telkine yer verilmiştir. Maddenin eski halinde, bu fillerin askerlik hizmetinden soğutacak etkinlikte yapılması yeterli görülümüşken yeni halinde firara sevk edecek veya bu hizmeti yapmaktan vazgeçirecek şekilde yapılması aranmıştır. Dolayısıyla madde metninde soyut tehlike suçundan somut tehlike suçuna geçilmiştir. Zira soyut tehlike suçunda, suçun tanımında olan tehlikeli davranışın yapılması söz konusu iken, somut tehlike suçunda artık yalnızca suçun tanımındaki tehlikeli davranışı gerçekleştirmek yeterli olmayacak, aynı zamanda ortaya somut bir tehlike çıkması da aranacaktır. Diğer yandan, maddenin önceki halinde belirlenen ceza miktarı ise aynen korunmuştur.

Türk Ceza Kanunu m.318/1 Değişiklik Öncesi Hali:	Türk Ceza Kanunu m.318/1 4. Yargı Paketi (6459 S.K. m.13) ile Yapılan Değişiklik Sonrası
(1) Halkı, askerlik hizmetinden soğutacak etkinlikte teşvik veya telkinde bulunanlara veya propaganda yapanlara altı aydan iki yıla kadar hapis cezası verilir.	(1) Askerlik hizmetini yapanları firara sevk edecek veya askerlik hizmetine katılacak olanları bu hizmeti yapmaktan vazgeçirecek şekilde teşvik veya telkinde bulunanlara altı aydan iki yıla kadar hapis cezası verilir.

Eski haliyle ifade özgürlüğünün önünde bir engel olan askerlikten soğutma suçunun, yeni haliyle bu niteliğinin törpülediği ama tamamen ortadan kaldırılmadığı söylenebilir. Zira madde metninde görüleceği üzere, hâlâ düşünce açıklaması niteliğindeki ifadelerin suç olarak düzenlendiği görülmektedir. Her ne kadar bu hususta bir ilerlemeden söz edilebilirse de tam anlamıyla ifade özgürlüğünün önündeki engelin kaldırılmamış olması nedeniyle madde iyileştirilmiştir. Ancak yine de düzenleme eksik kalmıştır.

1.4 BASIN KANUNU'NA GETİRİLEN DEĞİŞİKLİKLER

1.4.1 Basın Kanunu'nda “Dava Süreleri” ile İlgili Olarak Değişikliğe Gidilmiştir.

Sürelili ya da süresiz yayınlar hakkında dava açılmasının belirli bir zaman ile sınırlandırılması, gazeteciyi ve yayıncıyı koruyan bir hüküm olması nedeniyle önemlidir. Bu kanun değişikliği, basın yolu ile işlenen suçlar hakkında dava açılma usullerini düzenlemektedir.

2004 yılında kabul edilen Basın Kanunu, basılmış yayınlar yolu ile işlenen suçlara yönelik ceza davalarının basım tarihinden itibaren günlük yayınlar için iki ay, diğer basılmış eserler içinse dört ay içinde açılmasını düzenlemekteydi. Kamu davası açılmasının izin veya karar alınmasına bağlı olduğu suçlarda ise, izin veya karar için gerekli başvurunun yapılmasıyla dava açma süresinin en fazla iki ay durdurulabileceği belirtilmekte idi. Anayasa Mahkemesi, 2011 yılında Basın Kanunu'nun “dava süreleri”ni düzenleyen 26. Maddesinin 1. Fıkrasında yer alan «iki ay» ibaresini Anayasa'ya aykırı olduğuna hükmederek iptal etti.¹⁵ Resmi Gazete'de yayımlandıktan bir yıl sonra yürürlüğe girecek olan bu karar neticesinde dava açma sürelerinin sekiz yıla çıkması gibi bir durum

¹⁵ Resmi Gazete (2011), 28.04.2011 tarihli ve E. 2009/66, K. 2011/72 sayılı Anayasa Mahkemesi Kararı, 06.07.2011 tarihli ve 27986 sayılı Resmi Gazete.

söz konusu olacaktır.¹⁶ Bu süre, gazeteci ve yazarları sürekli bir dava açılma tehdidi altında bırakacağından kaygı verici bulunmaktaydı. Bu nedenle kanun koyucunun, bu durum oluşmadan önce yeni bir düzenleme yapması beklenmekteydi. 3. Yargı Paketi ile bu beklentiye cevap verilmiştir.

Basın Kanunu m.26 Değişiklik Öncesi Hali:	Basın Kanunu m.26 3. Yargı Paketi (6352 S.K. m.77) ile Yapılan Değişiklik Sonrası
Basılmış eserler yoluyla işlenen veya bu kanunda öngörülen diğer suçlarla ilgili ceza davalarının günlük süreli yayınlar yönünden iki ay, diğer basılmış eserler yönünden dört ay içinde açılması zorunludur.	Basılmış eserler yoluyla işlenen veya bu kanunda öngörülen diğer suçlarla ilgili ceza davalarının bir muhakeme şartı olarak , günlük süreli yayınlar yönünden dört ay , diğer basılmış eserler yönünden altı ay içinde açılması zorunludur.

Değişiklik ile birlikte dava açma süreleri, sırayla dört ay ve altı ay olarak değiştirilmiştir. Dava açma süresinin durdurulması süresi ise dört aya uzatılmıştır. Buna ek olarak dava açma sürelerinin bir “muhakeme şartı” olduğu da madde metnine eklenmiştir. Bunun anlamı, muhakemenin yapılabilmesi için bu süreler içinde ceza davasının açılması şartının aranacağı aksi takdirde sürelerin geçmesi ile birlikte ceza davası açılmayacağıdır. Bu şekilde belirlenen sürelerin aşılması halinde suç konusu olan yayın hakkında bir daha dava açılmaz.

İlk bakışta, iki ve dört aylık sürelerin dört ve altı aya çıkarılmış olması pek olumlu görünmese de ilgili Anayasa Mahkemesi Kararında¹⁷ da belirttiği üzere bu hukuki bir gerekliliktir. Zira her ne kadar basın mensuplarının uzun süre ceza tehdidi altında kalmasına engel olunmak istense de aynı zamanda suçtan mağdur olanların hak arama özgürlüklerinin de zarar görmesine engel olma gerekliliği söz konusudur. Yani basın özgürlüğü ile hak arama özgürlüğü arasında adil bir denge oluşturulması amacıyla bu süreler uzatılmıştır.

Düşünce ve ifade özgürlüğü bakımından dava açılmasının ceza muhakemesi şartı olarak süreye bağlanması ve hakkın kullanımına karşı yapılabilecek hukuki başvuruların süre ile de olsa sınırlandırılmış olması olumlu bir gelişmedir. Ancak bu değişiklik, hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasına yönelik uygulamaların önüne geçmek adına tek başına yeterli değildir.

16 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 66/1-e maddesi beş yıldan fazla olmamak üzere hapis veya adli para cezasını gerektiren suçlarda dava zaman aşımının sekiz yıl olduğunu hüküm altına almıştır.

17 “Yasa koyucu basın suçlarında dava açılmasını belirli bir süreyle sınırlama konusundaki takdir yetkisini, Anayasa’da belirlenen kurallara bağlı kalmak ve adalet, hakkaniyet ve kamu yararı ölçütlerini gözetmek koşuluyla kullanabilecektir. Bir başka ifadeyle, bir yandan basın mensuplarının uzun süre ceza tehdidi altında bulunmalarına engel olunması, diğer yandan da suçtan mağdur olanların hak arama özgürlüklerinin zarar görmemesi amacıyla basın suçlarında dava açma süresinin makul bir süre olarak belirlenmesi suretiyle, basın hürriyeti ile hak arama hürriyeti arasında adil bir dengenin kurulması gerekmektedir. Yine, basın suçlarında Cumhuriyet Savcılığınca re’sen dava açılmasıyla korunmak istenen hukuki yarar ile basın hürriyetinin korunmasındaki hukuki yarar arasında da makul bir dengenin bulunması gerekir. 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 174. maddesinde iddianamenin kabulü için öngörülen on beş günlük sürenin dava açma süresine dahil olması, iddianamenin iadesinden sonra yeniden iddianamenin düzenlenmesi, şüphelinin ifadesinin alınması, adli para cezasını gerektiren suçlarda ön ödeme önerisinde bulunulması gibi durumlarda itiraz konusu ibarede öngörülen iki aylık dava açma süresinin fiili olarak kısılması ve buna bağlı olarak sürenin kaçırılması sonucunun da doğabileceği, ayrıca dava açmanın Cumhuriyet Savcısı’nın inisiyatifinde bulunduğu da gözetildiğinde, itiraz konusu ibarede yer alan iki aylık dava açma süresinin yeterli ve makul bir süre olmadığı açıktır.” *Resmî Gazete* (2011), 28.04.2011 tarihli ve E. 2009/66, K. 2011/72 sayılı Anayasa Mahkemesi Kararı, 06.07.2011 tarihli ve 27986 sayılı *Resmî Gazete*.

1.4.2 Basın Kanunu'na, Basılı Yayınlarla Yönelik Mevcut Yasaklılık Kararına İlişkin Olarak Geçici Hüküm Eklenmiştir.¹⁸

Bu kanun değişikliği, ifade özgürlüğünün önünde bir engel olan basılı yayınlarla ilgili verilen toplatma, yasaklama, dağıtım ve satışın engellenmesi kararlarının devamı halini düzenlemektedir.

Basın Kanunu'na eklenen Geçici 3. Madde ile, 31.12.2011 tarihine kadar mahkemeler, yetkili mülki idari amirlikleri (vali, kaymakam) ve diğer makamlarca basılı yayınlar hakkında verilmiş olan toplatma, yasaklama, dağıtım ve satışın engellenmesi kararlarının devamı için ilgili geçici maddenin yürürlüğe girmesinden itibaren 6 ay içinde yetkili ve görevli bir mahkemeden bir karar alınmaması halinde bu kararlar hükümsüz olacaktır. Söz konusu kararların devamına ilişkin karar alma mercii olarak adli bir makam tayin edilmesi olumlu bir gelişme olarak görülebilir. Daha da önemlisi, 31.12.2011 öncesinde alınan kararların devamı için 6 ay içinde yetkili ve görevli bir mahkemeye başvurulmaması halinde kararların kendiliğinden hükümsüz hale gelecek olmasıdır. Bu da düşünce ve ifade özgürlüğü bakımında geçmişe yönelik bir düzeltme çabası olarak görülebilir.

Bu olumlu değişikliğin, ifade özgürlüğüne yönelik AİHS kriterleri ve AİHM kararlarını dikkate alarak yapıldığı söylenebilir. Düşünce ve ifade özgürlüğünün korunması bakımından AİHM, başvuruları oldukça titiz bir değerlendirme sürecinden geçirmektedir. Herhangi bir müdahaleyi, basın görevini yerine getirmesini engelleme ve cesaretini kırma manasında değerlendirebilmekte ve bu doğrultuda karar alabilmektedir. AİHM, "Her ne kadar yazara verilen ceza, dar bir anlamda, bu kişinin kendisini ifade etmesine engel olmuyorsa da bir tür sansür işlevi görmektedir ve gelecekte de yeniden bu tür bir eleştiri yapma cesaretini kırabilecektir.(...)" ve "Siyasi tartışma bağlamında, bu tür bir ceza gazetecileri toplumun hayatını etkileyen konuların kamu önünde tartışılmasına katkıda bulunmaktan caydırabilir. Aynı nedenle, bu türden bir yaptırım, basının bilgi sunma ve kamunun göz kulak olma görevlerini yerine getirmesini engelleme tehlikesini taşır." demekle gazetecilerin cesaretlerinin kırılması ve/veya katkıda bulunmaktan caydırılması olasılıklarının dahi değerlendirildiğini ortaya koymaktadır.¹⁹ Dolayısıyla AİHM tarafından yapılan bu titiz değerlendirme göz önüne alındığında, yapılan müdahalenin değerlendirilip süresinin uzatılmasının kararını verecek mercii yetkili ve görevli mahkeme olması önemli bir nitelik taşımaktadır.

Sonuç olarak, düşünce ve ifade özgürlüğünün sınırlanmasına ilişkin kararların devam etmesi için başvurulacak makamın bir yargı makamı olması önem taşımakta olup düşünce ve ifade özgürlüğünün korunması ve güvence altına alınması bakımından bu değişiklik olumlu bir gelişmedir.

18 6352 sayılı kanunun 78. maddesi hükmü gereğince 5187 sayılı Basın Kanunu'na eklenen Geçici m. 3 şu şekildedir: "31/12/2011 tarihine kadar mahkemeler, yetkili mülki idari amirlikleri ve diğer makamlarca basılı yayınlarla ilgili olarak verilmiş toplatma, yasaklama, dağıtım ve satışın engellenmesi kararları, bu kanunun yayımı tarihinden itibaren altı ay içinde, yetkili ve görevli mahkemeden bu yasaklılığın devamı niteliğinde bir karar alınmamış olması durumunda kendiliğinden hükümsüz hale gelir. Bu tür kararlarla ilgili mevcut bilgi ve deliller kolluk tarafından iki ay içinde yetkili Cumhuriyet Başsavcılığına iletilir. Mahkemelerce, bu yönde alınmış olan kararların bir örneği İçişleri Bakanlığı'na gönderilir."

19 AİHM (1986) "Lingens v. Avusturya", No:9815/82, 08.07.1986; AİHM (1985) "Barthold v. Almanya", No:8734/79, 25.03.1985.

1.4.3 Basın ve Yayın Yolu ile İşlenen Suçlardan Dolayı Dava ve Cezaların Ertelenmesi Yine Bir Geçici Madde Olarak Düzenlenmiştir.²⁰

3. Yargı Paketinde yer alan Geçici Madde 1 ile basın yoluyla veya düşünce açıklama yoluyla 31 Aralık 2011'e kadar işlenen ve azami beş yıl hapis öngören suçlara ilişkin soruşturma ve kovuşturma dosyaları, üç yıl boyunca aynı nitelikli suç işlenmesi koşulu ile ertelenmiştir. Öngörülen bu kurum, hapis cezasının ertelenmesi veya hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumlarından farklı olarak özel bir düzenlemedir.

Maddede sayılan şartları ihtiva eden suçlar, “*basın ve yayın yoluyla ya da sair düşünce ve kanaat açıklama yöntemleriyle işlenmiş olup temel şekli itibarıyla adli para cezasını ya da üst sınırı beş yıldan fazla olmayan hapis cezasını gerektiren suçlardır.*” Bu madde ile, 31.12.2011 tarihine kadar temel şekli itibarıyla adli para cezasını ya da üst sınırı beş yıldan fazla olmayan hapis cezasını gerektiren suçlarda, aynı nitelikte bir suçun 3 yıl içinde tekrar işlenmemesi şartı ile soruşturma evresinde kamu davasının açılmasının ertelenmesine, kovuşturma aşamasında kovuşturmanın ertelenmesine, kesinleşmiş olan mahkûmiyet hükmü söz konusu olduğunda ise hükmün infazının ertelenmesine karar verileceği düzenlenmiştir. Kanun metnindeki “*karar verilir*” ifadesi sebebiyle hâkime takdir yetkisi sunan bir düzenleme öngörülmediği için ilgili hükmün uygulanma mecburiyeti vardır.

Bu madde, madde kapsamındaki suçlar için özel olarak erteleme kurumu öngördüğünden düşünce ve ifade özgürlüğü bakımından olumlu olarak algılanmaktadır. Ancak bu olumlu algının söz konusu maddenin uygulanması ile ortaya çıkan sonuçlar bakımından sınırlı kalacağı düşünülmektedir. Özellikle düzenlemede kararı verecek olan mercie takdir yetkisi bırakılmaması, bu hükmün uygulanmasını zorunlu kıldığı için önemlidir. Alınan bu kararlar serbest bırakılan gazeteciler, kendilerine isnat edilen suçlardan beraat etmemiş, üç yıl boyunca aynı nitelikte suç işlenmemesi koşulu ile dava ve cezaları ertelenmiş olacaktır. Böylece dolaylı olarak, yargılanan gazetecilerin yargılanma ve beraat etme hakları ellerinden alınmakta, 3 yıl şartı ile sürekli bir dava açılma tehdidi ile karşı karşıya kalmalarına sebep olunmaktadır. Bu durum, yargı baskısı altında kalan yazar ve gazetecileri otosansür uygulamaya itebilecektir. Belirtmek gerekir ki, bu hükmün uygulanması safhasında sanık ya da şüpheliye herhangi bir söz hakkı tanınmamakta, yargılanması durumunda aklanacağına inanan şüpheli ya da sanığın yargılanma ve aklanma imkanı elinden alınmaktadır. Sonuç olarak, düşünce ve ifade özgürlüğünün kapsamı, mevzuatta genişletilmediği sürece sorunun devam edeceği düşünülmektedir.

²⁰ 6352 Sayılı Kanun Geçici m.1 şu şekildedir: “ (1) 31/12/2011 tarihine kadar, basın ve yayın yoluyla ya da sair düşünce ve kanaat açıklama yöntemleriyle işlenmiş olup; temel şekli itibarıyla adli para cezasını ya da üst sınırı beş yıldan fazla olmayan hapis cezasını gerektiren bir suçtan dolayı; a) Soruşturma evresinde, 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 171 inci Maddesindeki şartlar aranmaksızın kamu davasının açılmasının ertelenmesine, b) Kovuşturma evresinde, kovuşturmanın ertelenmesine, c) Kesinleşmiş olan mahkûmiyet hükmünün infazının ertelenmesine, karar verilir. (2) Hakkında kamu davasının açılmasının veya kovuşturmanın ertelenmesi kararı verilen kişinin, erteleme kararının verildiği tarihten itibaren üç yıl içinde birinci fıkra kapsamına giren yeni bir suç işlememesi halinde, kovuşturmaya yer olmadığı veya düşme kararı verilir. Bu süre zarfında birinci fıkra kapsamına giren yeni bir suç işlenmesi halinde, bu suçtan dolayı kesinleşmiş hükümle cezaya mahkûm olduğu takdirde, ertelenen soruşturma veya kovuşturmaya devam olunur. (3) Mahkûmiyet hükmünün infazı ertelenen kişi hakkında bu mahkûmiyete bağlı olarak herhangi bir hak yoksunluğu doğmaz. Ancak bu kişinin, erteleme kararının verildiği tarihten itibaren üç yıl içinde birinci fıkra kapsamına giren yeni bir suç işlemesi halinde, bu suçtan dolayı kesinleşmiş hükümle cezaya mahkûm olduğu takdirde, ertelenen mahkûmiyet hükmüne bağlı hukuki sonuçlar kişi üzerinde doğar ve ceza infaz olunur. (4) Bu madde hükümlerine göre cezanın infazının ertelenmesi halinde erteleme süresince ceza zamanaşımı durur; kamu davasının açılmasının veya kovuşturmanın ertelenmesi halinde, erteleme süresince dava zamanaşımı ve dava süreleri durur. (5) Birinci fıkra kapsamına giren suçlardan dolayı hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının verilmiş olması halinde dahi, bu madde hükümleri uygulanır. (6) Birinci fıkra kapsamına giren suçlardan dolayı verilmiş mahkûmiyet hükmünün infazının tamamlanmış olması halinde bu mahkûmiyet hükmüne bağlı yasaklanmış hakların 25/5/2005 tarihli ve 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu'nun 13/A maddesindeki şartlar aranmaksızın geri verilmesine karar verilir.”

1.5. DEĞERLENDİRME

Yargı paketleri ile ifade özgürlüğünün önünde bir engel olarak duran bazı kanun maddelerinde değişikliğe gidilmiştir.

TMK, başlı başına ifade ve basın özgürlüğünün önündeki ciddi engellerden biridir. Özellikle Türkiye'nin, düşünce ve ifade özgürlüğü hakkını ihlal etmesi sebebiyle AİHM'de mahkûm edildiği pek çok davanın, söz konusu kanundaki ifade özgürlüğünü sınırlandırıcı hükümlerden kaynaklandığı bilinmektedir. Yargı paketleri ile birlikte TMK'da düşünce ve ifade özgürlüğü bakımından önemli iyileştirmeler yapılmıştır. TMK'da yer alan terör örgütünün faaliyeti çerçevesinde suç işlemeye alenen teşvik, işlenmiş olan suçları ve bu suçların suçlularını övme veya terör örgütünün propagandasını içeren yayınların durdurulmasını öngören hükmün kaldırılması, bu anlamda önemli ve olumlu bir adımdır. Aynı şekilde terör örgütlerinin bildiri ve açıklamalarının basılmasına dair maddede, bu bildiri ve açıklamaların niteliğinin belirtilmesi ve propaganda suçunun tanımlanması, ifade ve basın özgürlüğünü genişletici hükümler olarak görülmektedir.

TCK'da düşünce ve ifade özgürlüğü açısından son derece sorunlu bir madde olan suçu ve suçluyu övme suçuna, *kamu düzeni açısından açık ve yakın bir tehlikenin ortaya çıkması* kriterinin getirilmesi, bu maddede önemli bir iyileştirme sağlamıştır. Yine örgüt kurma suçu altında düzenlenen propaganda suçuna *cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlerini meşru gösterecek veya övecek ya da bu yöntemlere başvurmayı teşvik edecek* kriterleri eklenerek AİHS doğrultusunda bir iyileştirmeye gidilmiştir. Doğrudan ifade özgürlüğü ile ilgili bir madde olmamakla birlikte örgüt adına suç işlemek suçu, Yargıtay içtihadı ve mahkemelerdeki yaygın uygulama ile son yıllarda ifade özgürlüğünün önünde önemli bir engel olarak ortaya çıkmaktadır. Yargı paketleri ile bu maddede yapılan değişiklik, esasen düşünce ve ifade özgürlüğü önündeki engelleri kaldırmamaktadır. Zira bu maddeye ilişkin esas sorunun mevzuat değil, hâkimlerin yorumu ve bugüne kadar olagelmiş bakış açıları olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Basın Kanunu açısından getirilen değişikliklere baktığımızda; dava açma sürelerinin belirlenmesi, 31.12.2011 tarihinden önce alınan yazılı eserler üzerindeki yasaklılık kararlarının devamının söz konusu geçici maddenin yürürlüğe girmesinden itibaren 6 ay içerisinde yetkili ve görevli mahkemeye başvurulmasına ve mahkemenin devam etmesine ilişkin bir karar almasına bağlanması ve 31.12.2011 tarihinden önce basın yayın yoluyla işlenen suçlar hakkında yargılamanın hangi evresinde olursa olsun söz konusu maddede belirtilen şartlar altında yargılamanın bulunduğu aşama dikkate alınarak bir erteleme kararı verilmesi olumlu değişiklikler olarak görülebilir. Ancak belirtilen değişiklikler ile bazı yersiz sınırlamaların kaldırılmış olmasının, ifade ve basın özgürlüğünün kapsamının yeterince genişletildiği anlamını taşımadığı da not edilmelidir.

Bununla birlikte mevzuatımızda halihazırda düşünce ve ifade özgürlüğünü önemli ölçüde sınırlandıran yasal pek çok düzenleme varlığını korumakta olup yeni düzenlemeler yoluyla bu eksikliklerin giderilmesi elzemdir. Bu bağlamda, TCK'da yer alan, halkı kin ve düşmanlığa tahrik etme (TCK m. 216), soruşturmanın gizliliğinin ihlali (TCK m. 285), adil yargılamayı etkilemeye teşebbüs (TCK m. 288) ve Türk Milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, devletin kurum ve organlarını aşağılama (TCK m. 301) suçları, düşünce ve ifade özgürlüğü aleyhine uygulamalara imkan veren hükümler olarak varlığını korumaktadır.

Diğer taraftan, ifade ve basın özgürlüğü ile ilgili Türkiye'deki mevcut sorunları sadece yasa maddelerinde yapılan değişikliklerin çözmesi beklenemez. Uygulamada ifade özgürlüğüne karşı açılan davaların çoğu TMK ve TCK çerçevesinde örgütlü suçluluk kapsamında açılmaktadır. Birçok olayda "şiddeti tahrik" unsurunun, AİHM içtihadı ile çelişir şekilde geniş ve ölçüsüz yorumlanması söz konusudur. Bu da esas sorunun mevzuat değil, hâkim ve

savcılarının bugüne kadar olagelmiş bakış açıları olduğu algısını kuvvetlendirmektedir. Söz konusu bakış açısı korunduğu müddetçe de sorunlu yasa maddelerinin kaldırılması bir etki yaratmayacaktır çünkü ifade özgürlüğünü kısıtlayan her maddenin ceza kanununda adeta bir yedeği bulunmaktadır. Söz gelimi, ulusal ve uluslararası kamuoyunda da yer bulan bir suikast sonrasında oluşan tepkiler neticesinde meşhur 301. Maddenin uygulama alanı sınırlandırılmış, buna karşılık son yıllarda halkı kin ve düşmanlığa tahrik etme (TCK m. 216) suçunun konu olduğu yargılamalarda artış olduğu gözlemlenmiştir. Aynı şekilde örneğin propaganda suçuna (TCK m. 220/7 ve TMK m. 7) getirilen şiddet kriterinin tek başına, ifade özgürlüğünün ihlal edildiği vakaları azaltması beklenmemektedir. Bunun sebebi, bu suçla yargılanan kişilerin önemli bir kısmının, örneğin aynı zamanda silahlı örgüt üyesi (TCK m. 314/2) ile de yargılanmasıdır.

Hâkim ve savcılarının bu tarz olaylara bakış açıları, insan hak ve özgürlükleri lehine değişmediği sürece mevcut hak ihlallerinin devam edeceği düşünülmektedir. Bu bakış açısı ise bireyi koruma esaslı değil, devleti koruma esaslı kurgulanmış yargı sisteminin bir ürünüdür. Yargının örgütlenme biçimi ve yargılama işleminin amacı sorgulanmadan, insan hak ve özgürlükleri lehine bir değişim gerçekçi bir beklenti değildir.

2. Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği Açısından Yargı Paketleri

Kişi özgürlüğü ve güvenliği, temel bir insan hakkı ve diğer tüm özgürlüklerin temelidir. Buna göre yasa ile belirlenmiş haller dışında kimse, hareket serbestliği ve özgürlüğünden mahrum bırakılamaz.

AİHS, kişi özgürlüğü ve güvenliğini Sözleşme'nin 5. Maddesi ile güvence altına almaktadır. Buna göre "herkes özgürlük ve güvenlik hakkına sahiptir." Sözleşme, bu hakkın ceza yargılamasına yönelik istisnalarını şöyle sıralamaktadır:

- Kişinin, yetkili bir mahkeme tarafından verilmiş mahkûmiyet kararı sonrasında yasaya uygun olarak özgürlüğünün kısıtlanması,
- Kişinin, bir mahkeme tarafından yasaya uygun olarak verilen bir karara uymaması sebebiyle veya yasanın öngördüğü bir yükümlülüğün uygulanmasının sağlanması amacıyla yasaya uygun olarak yakalanması veya tutuklanması,
- Kişinin, bir suç işlediği konusunda makul şüphenin varlığı halinde veya suç işlemesine ya da suçu işledikten sonra kaçmasına engel olma zorunluluğu nedeniyle yetkili adli merci önüne çıkarılmak üzere yakalanması ve tutulması.

Yukarıda sayılan haller dahilinde özgürlüğünden mahrum edilen bireylere, yakalanma nedeni ve kendilerine yöneltilen suçların ne olduğu en kısa sürede ve anlaşılır bir dilde anlatılmalı, kişi derhal hâkim karşısına çıkarılmalı ve makul bir sürede yargılanmalıdır. Özgürlüğünden yoksun bırakılan herkes, tutulma işleminin yasaya uygunluğu hakkında kısa bir süre içinde karar verilmesi ve eğer tutulma yasaya aykırı ise serbest bırakılması için bir hâkime başvurma hakkına sahiptir. Sözleşme hükümlerine aykırı bir yakalama, gözaltı veya tutuklama işleminin mağduru olan herkes tazminat hakkına sahiptir.

Tutuklama, hükümlülük öncesinde kişi özgürlüğü açısından en ağır ihlal türünü oluşturan, bu nedenle de son derece sıkı koşullara tabi tutulması gereken koruma tedbiri türüdür. Bu tedbirle esasen henüz hakkında mahkûmiyet hükmü verilmemiş, dolayısıyla henüz suçluluğu hüküm altına alınmamış bir kimsenin tutukevinde tutulması ve birkaç istisna hariç olmak üzere hükümlülerle hemen hemen aynı koşullarda bulundurulması söz konusudur. Bu nedenle tutuklama kararı verilebilmesi sıkı koşullara bağlanmalıdır. Bu koşullar, Ceza Muhakemesi Kanunu'nda düzenlenmiştir.

Türkiye'de uzun tutukluluk süreleri, uzun yıllardır kişi özgürlüğü ve güvenliği açısından bir sorun oluşturmakta, uzun tutukluluk süreleri tutuklamayı bir tedbirden ziyade adeta bir ön infaz haline getirmektedir. Türkiye Barolar Birliği'nin İnsan Hakları Merkezi Tutuklama Raporu'na göre 2010 yılı itibarı ile Türkiye'de cezaevlerindeki hükümlü-tutuklu oranlarına göre cezaevleri nüfusunun yüzde 51'i tutuklu, yüzde 49'u hükümlüdür.²¹ Adalet Bakanlığı Ceza Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan istatistiklerde ise 2010 yılı için aynı oran,

21 Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Merkezi, "Tutuklama Raporu", 10 Ağustos 2010, s.18.

yüzde 28 tutuklu, yüzde 72 hükümlü olarak görülmektedir.²² Rakamlarda görülen bu farklılığın sebebi, Baro'nun hükmen tutukluları yani ilk derece mahkemesi tarafından mahkûmiyet kararı verilmiş, kararın ise temyiz edilmiş ancak temyiz süreci tamamlanmamış olan kişileri tutuklu olarak hesaplama, Bakanlığın ise hesaplama yaparken bu kişileri hükümlü olarak saymasıdır. Temyiz aşamasının yargılama sürecinin bir parçası olduğu, mahkûmiyet kararının kesinleşmemiş olması ve hatta Ceza ve Güvenlik Tedbirleri İnfazı Hakkında Kanun'un 4. Maddesinde mahkûmiyet kararları kesinleşmedikçe infaz olunamaz demesi gibi yönler göz önüne alındığında bu kişileri hükümlü olarak nitelemek, hukuken büyük bir yanıltır. Burada Bakanlığın istatistiklerinin gerçek hükümlü/tutuklu oranlarını yansıtmakta yanıltıcı olduğu söylemek mümkündür. Adalet Bakanlığı, önceki yıllarda olduğu gibi tutuklu/hükmen tutuklu/hükümlü ayrımı yaparak bu istatistikleri yayınlamalıdır.

Uzun tutukluluğun başlıca sebebi, Türkiye'de yargılamaların oldukça uzun sürmesi olarak görülebilir. AİHM; 2010 yılında 83 davada, 2011 yılında 53 davada yargılamanın aşırı uzun sürmesi nedeniyle Türkiye'nin AİHS'yi ihlal ettiği sonucuna varmıştır.²³ Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri Hammerberg, Türkiye'de Adalet Yönetimi ve İnsan Haklarının Korunması Raporu'nda "Türkiye'de yargılamaların aşırı uzun sürmesi, Türk adalet sisteminde kronik bir işlev bozukluğunu ortaya koymaktadır" yorumunda bulunmuştur.²⁴

Avrupa Konseyi'nin Bakanlık Komitesi'nin Rec (2006) 13 sayılı Tavsiye Kararı²⁵, tutukluluk hakkında iyi uygulamalara işaret etmektedir. Buna göre tutukluluk, her zaman istisnai ve gerekçeli olmalıdır. Tutuklama kararı verilmesi, yalnızca soruşturmanın etkin bir şekilde yürütülmesi için gerekli ise (örneğin delilleri karartma şüphesi varsa) ya da adaletten kaçma şüphesi söz konusu ise verilmelidir. Bakanlık Komitesi; adli kontrol, kefaletle salıverme, yurtdışına çıkış yasağı gibi alternatif tedbirlerin uygulama alanının geniş tutulmasını tavsiye etmektedir. Her halükarda tutukluluk, mümkün olduğu kadar kısa olmalı ve ancak dayandırıldığı gerekçeler geçerli olduğu sürece devam etmelidir.

Yargı paketleri ile kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkını genişletmek üzere bazı değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler ile genel olarak Türkiye yargısında hakim olan tutuklamacı kültürden uzaklaşarak alternatif yaptırımların kullanım alanının genişletilmesi amaçlanmıştır.

22 Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü, Yıllara Göre Ceza İnfaz Kurumlarında Bulunan Tutuklu-Hükümlü Mevcutları, erişim adresi: <http://www.cte.adalet.gov.tr/>, Erişim tarihi: 27 Ağustos 2013.

23 AİHM İş İstatistikleri, http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=reports&c=#n1347956867932_pointer

24 Thomas Hammerberg, 2012, *Türkiye'de Adalet Yönetimi ve İnsan Haklarının Korunması*, Avrupa İnsan Hakları Komiseri, Strazburg, http://www.ihop.org.tr/dosya/coe/Hammarberg_Turkiyede_Adalet_Yonetimi_20120110.pdf

25 Avrupa Konseyi'nin Bakanlık Komitesi'nin Rec (2006) 13 sayılı Tavsiye Kararı, Erişim adresi: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1041281&Site=CM>

2.1 TERÖRLE MÜCADELE KANUNU'NA GETİRİLEN DEĞİŞİKLİKLER

2.1.1 Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması, Hapis Cezasının Seçenek Yaptırımlara Çevrilmesi ve Hapis Cezasının Ertelenmesi Terör Suçları Kapsamında Yargılanan Kişiler için de Uygulanabilir Hale Gelmiştir.²⁶

TMK kapsamına giren suçlarla ilgili olarak CMK'da var olan hükümün açıklanmasının geri bırakılması, verilen hapis cezasının seçenek yaptırımlara çevrilmesi ve ertelenmesi gibi seçenek yaptırımlar, terör suçları ile yargılanan kişilere uygulanamamaktaydı.

Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması (HAGB) CMK'da düzenlenmiştir²⁷. Mahkeme tarafından HAGB'ye karar verildiği durumda, kişi hakkında hükümün açıklanması askıya alınır, hüküm açıklanmaz, maddede belirtilen şartları sağlayan kişi hakkında 5 yıl süreyle denetimli serbestlik uygulanır. 5 yıllık deneme süresini iyi halli olarak tamamlayan kişi hakkında ise davanın düşmesine karar verilir. Hapis cezasının ertelenmesi ise TCK'da düzenlenmiştir.²⁸ Buna göre kişi, kanunda belirtilen şartlar çerçevesinde bir hapis cezasına mahkûm olduğunda yine belirli şartlar altında kişinin hakkında denetimli serbestlik hükümlerinin uygulanabilmesi mümkün olmaktadır. Diğer bir deyişle, kişi hakkında HAGB'ye karar verildiğinde bunun sonucu olarak kişinin adli sicil kaydı oluşmaz ve bir nevi hüküm askıya alınmış olur. Hapis cezasının ertelenmesinde ise infazın askıya alınması söz konusu olur.

Diğer seçenek yaptırımlar ve bahsi geçen hükümler, terör suçları kapsamında yargılanan kişiler hakkında maddenin daha önceki haliyle uygulanamamaktaydı ve bu durum, terör suçları ile yargılanan kişiler açısından eşitsiz bir durum yaratıyordu.

Söz konusu maddenin yürürlükten kaldırılması ile TMK kapsamındaki suçlar bakımından hükümün açıklanmasının geri bırakılması kararı ve erteleme kararı verilebilecektir. Bu da seçenek bir yaptırımın var olması sebebiyle önem taşımaktadır. Aynı zamanda hükümün açıklanmasının geri bırakılması, muhakemeye ilişkin bir kurum olduğu için derhal uygulanma ilkesine uygun olarak derhal uygulanacaktır. Bu hüküm ile TMK ile CMK, kanun sistematigi bakımından uyumlu hale getirilmiştir. Dolayısıyla söz konusu maddenin yürürlükten kaldırılması oldukça olumlu bir adımdır.

2.1.2 Kolluk Görevlilerinin Güvenliğinin Sağlanması Adına Yeni Bir Hüküm Eklenmiştir.

Söz konusu yeni hüküm ile TMK kapsamındaki suçlarla ilgili olarak görev yapan kolluk görevlilerinin ifadesine başvurulmasının gerektiği hallerde çıkarılan davetiye veya çağrı kağıdının, kolluk görevlisinin iş adresine tebliğ edilmesi ve bu kişilere ait ifade ve duruşma tutanaklarında adres olarak iş yeri adreslerinin gösterilmesi şeklinde düzenlenmiştir.²⁹

26 6352 Sayılı Kanun m.105 ile yürürlükten kaldırılan TMK m.13 şu şekildedir: “Bu Kanun kapsamına giren suçlardan dolayı verilen hapis cezası, seçenek yaptırımlara çevrilemez ve ertelenemez. Ancak, bu hüküm, on beş yaşını tamamlamamış çocuklarla ilgili olarak uygulanmaz.”

27 CMK m. 231'de hükümün açıklanmasının geri bırakılmasını ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.

28 TCK m. 51'de hapis cezasının ertelenmesi ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.

29 6352 Sayılı Kanununun 75. maddesi ile değiştirilen TMK m.10'nun 3. fıkrasının (f) bendinde: “Kolluk tarafından düzenlenen tutanaklara, ilgili görevlilerin açık kimlikleri yerine sadece sicil numaraları yazılır. Kolluk görevlilerinin ifadesine başvurulması gerektiği hallerde çıkarılan davetiye veya çağrı kağıdı, kolluk görevlisinin iş adresine tebliğ edilir. Bu kişilere ait ifade ve duruşma tutanaklarında adres olarak iş yeri adresleri gösterilir.” hükmü yer almaktadır.

Uygulamada, kolluk görevlilerinin ifade alımı sonrası oluşturulan belgelerinde kişisel adresleri veya telefon numaraları yazılmakta, bu durum da görevlilerin güvenlik bakımından korunaksız bir hale düşmelerine neden olmaktadır. Görüldüğü gibi bu düzenleme ile kolluk görevlilerinin özel yaşam alanlarının korunması ve ikamet adreslerine erişimin engellenmesinin sağlanması amaçlanmıştır.

Bir kolluk görevlisinin ifadesine başvurulması gerektiğinde o kolluk görevlisinin güvenliğini düşünmek elzemdir. Nitekim AİHM Doorson v. Hollanda davasında, “6. Maddenin genel olarak tanıkların, özel olarak da ifade vermek üzere çağrılan mağdurların menfaatlerinin gözetilmesini açık bir biçimde şart koşmadığı doğrudur. Ancak, bu şahısların hayatları, özgürlükleri, veya kişisel güvenlikleri tehlikede olabileceği gibi, Sözleşme’nin 8. Maddesi bağlamında genel olarak ele alınan menfaatleri de tehlikede olabilir. Tanıkların ve mağdurların bu tür menfaatleri ilke olarak, Sözleşme’nin diğer maddi hükümlerince korunur; bu hükümlerde, Sözleşmeciler Devletlerin ceza davalarında bu gibi menfaatlerin herhangi bir gerekçe olmaksızın tehlikeye atılmamasını temin edecek şekilde düzenlemeler sağlaması gerektiği ima edilmektedir. Bu doğrultuda, adil yargılanma ilkeleri savunmanın menfaatleri ile tanıkların ve ifade vermek üzere çağrılan mağdurların menfaatleri arasında bir denge kurulmasını gerektirir.” diyerek tanıkların menfaatleri üzerinde durmuş olup bu menfaatlerin tehlikeye atılmasını engelleyecek düzenlemeler yapılması gerektiğini vurgulamıştır.³⁰ Aslında savunmanın menfaatleri ile tanıkların menfaatleri arasında bir denge kurulması gerekmektedir. Bu hükümle birlikte söz konusu dengenin sağlanması yönünde bir adım atıldığı söylenilebilir. Zira eklenen bu hüküm ile kolluk görevlilerinin yalnızca sicil numarası yazılacaktır ancak belirtmek gerekir ki ifadesine başvurulmuş kolluk görevlilerinin adres, telefon ve diğer bilgileri ”bilmesi gereken prensibi”ne uygun olarak devlet makamlarınca sınırlı sayıda görevlinin ulaşabileceği bir alanda korunmalıdır.

Kolluk görevlilerinin güvenlikleri bakımından fayda sağlayacak bu düzenlemenin benzeri olan bir düzenleme de müdafiler için gereklidir. Müdafilerin de belgelere imza atılması sırasında kişisel telefon ve adres bilgilerinin yazılması, yine güvenlik bakımından sıkıntılı bir durum yaratmaktadır. Sonuç olarak, yeni hüküm bahsettiğimiz hususlar çerçevesinde olumludur. Böyle bir hükmün, müdafiler için de getirilmesi elzemdir.

2.2 CEZA MUHALEMESİ KANUNU’NA GETİRİLEN DEĞİŞİKLİKLER

2.2.1 Tutuklama Koşullarında Değişiklik Yapılmıştır.

Tutukluluğa getirilen sınırlardan biri, suça göre tutukluluk yasağıdır. İlgili değişiklik, bu yasağın kapsamını genişletmiştir.

3. Yargı Paketi ile değişiklik öncesinde sadece adli para cezasını gerektiren veya üst sınırı bir yıldan fazla olmayan hapis cezasını gerektiren suçlarda tutuklama kararı verilemiyordu. Yapılan bu değişiklik ile yalnızca adli para cezasını gerektiren suçlarda ve hapis cezasının üst sınırı iki yıldan fazla olmayan suçlarda tutuklama kararının verilemeyeceği öngörülmüştür. Dolayısıyla değişiklikte birlikte artık hapis cezasının üst sınırı ancak iki yıldan fazla olan suçlar için tutuklama kararı verilebilecektir.

30 AİHM (1996), “Doorson v. Hollanda”, No: 20524/92, 26.03.1996.

5271 S. CMK m.100/4 Değişiklik Öncesi Hali:	5271 S. CMK m.100/4 3. Yargı Paketi (6352 S.K. m.96) ile Yapılan Değişiklik Sonrası
(4) Sadece adli para cezasını gerektiren veya hapis cezasının üst sınırı bir yıldan fazla olmayan suçlarda tutuklama kararı verilemez.	(4) Sadece adli para cezasını gerektiren veya hapis cezasının üst sınırı iki yıldan fazla olmayan suçlarda tutuklama kararı verilemez.

Türkiye hukukunda uygulamada tutuklamacı bir kültürün hakim olduğunu söylemek mümkündür. Tutuklama, sanık hakları gözetilmeksizin hâkimler tarafından sıklıkla başvuru bir kurum olarak dikkat çekmekte, hâkimler verdikleri tutukluluk kararı nedeniyle soruşturmaya uğramamaktadır. Oysa tutuklama bir ceza değil, bir önlem olmalı ve bu önlem genel norm değil istisna olmalıdır. Türkiye’de bir norm haline gelen tutuklama kültürüne bu anlamda bir sınırlama getirilmesi, kişi özgürlüğü ve güvenliği bakımından olumlu bir gelişmedir.

2.2.2 Tutuklamaya ve Tahliyeye İlişkin Kararların Gereçlerinin İçeriğinin Daha Ayrıntılı Olması Yönünde Değişiklik Yapılmıştır.

Tutuklama, ancak bir mahkeme kararı ile gerçekleşebileceği için bizzat bu kararın içeriği tutuklama açısından kilit öneme sahiptir. Yalnızca kalıp ve yasa hükmünün tekrarı şeklindeki tutuklama kararları, hem tutuklama koşullarının yeteri kadar değerlendirilmeksizin tutuklama kararı verildiği şüphesini uyandırmakta hem de tam olarak hangi hususa istinaden tutuklama kararı verildiği belirli olmadığından bu karara karşı itiraz edilmesi ve bu itirazın incelenmesi aşamalarında ciddi sıkıntılara neden olmaktadır.

Söz konusu maddenin değişiklikten önceki halinde tutuklama, tutuklamanın devamı ve tutuklama talebinin reddine ilişkin kararlarda “hukuki ve fiili nedenler ile gereçleri” gösterilmesi gerektiği belirtilmişti. Bu maddenin varlığına rağmen mahkemeler tarafından verilen kararlarda kalıp ifadelerle ve yetersiz gereçlerle tutuklama kararları verilmeye devam edilmiş, bu husus AİHM’nin ihlal kararlarına da fazlasıyla yansımıştır. Bir *Pratik Çalışma* kitabından alınan uygulama örneği (bkz. Kutu: Örnek Karar Gereçesi) bu tür karar gereçlerine örnek olarak verilmiştir. Görüldüğü gibi kararda, kaçma şüphesinden bahsetmekte ancak bu şüphenin uyanmasına neden olan maddi olaylardan, delillerin tam toplanmamış olmasının nedenlerinden ve hangi delillerden bahsedildiği belirtilmemektedir.

Kutu 1: Örnek Karar Gereçesi

GEREĞİ DÜŞÜNÜLDÜ:

Şüphelinin üzerine atılı HİZMET NEDENİYLE GÜVENİ KÖTÜYE KULLANMA suçunun eylemin meydana geliş biçimi, sanığın kaçma şüphesi uyandıran vakalar bulunup delillerin tam toplanmamış bulunması nedeni ile 5271 sayılı Yasanın 100/3 fıkrasının a. cümlesinde belirtilen suçlardan suçun şüpheli tarafından işlendiği konusunda kuvvetli şüphenin varlığı nedeni ile şüphelinin 100 ve 101. maddesi ve devamı maddesi uyarınca TUTUKLANMASINA; [...]

KAYNAK: Centel ve Zafer 2008, *Ceza Muhakemesi Hukuku Pratik Çalışma Kitabı*, İstanbul: Beta Yayınları, 2. baskı, s. 354, 355.

Kişi hakkında tutuklama kararının verilmesi, tıpkı bir ceza davasının neticesi gibi somut delillere ve bu delillerle desteklenmiş bir hükme dayanmalıdır. (Örneğin zanlı silahı denize atarken yakalanmıştır, kanlı gömlek yıkamadır gibi.) Aksi takdirde somut bir tutuklama kararı olduğu söylenemez. Bu durum, adil yargılanma hakkını da etkileyecektir. Kişi, hangi sebeple tutuklandığı ve tutukluluğunun devamına karar verildiği bilgisine sahip olmalıdır ki, buna ilişkin savunma hakkını kullanabilsin. Bu da insan haklarına dayanan bir hukuk devletinde olması gerektir. Her ne kadar kanunun ileriki maddelerinde tutuklama kararına karşı itiraz edilebileceği öngörülmüşse de hem tutuklama kararının verilmesi aşamasında hem de itiraz aşamasında kişinin karara dayanak olan bir gerçekçeye sahip olmaması, adil yargılanma hakkının ihlalini oluşturacaktır. AİHS bakımından kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkından yola çıktığımızda gerekçenin varlığının ve içeriğinin önemi artmaktadır. AİHM de bu konuda verdiği kararlarla “gerçekçe”nin önemini ortaya koymaktadır. (bkz. Tablo: AİHM Kararları)

Kanun koyucu, söz konusu değişiklikle bu sakıncalı duruma bir nebze de olsa müdahale etme amacı taşıyarak kararın içeriğinin nasıl olması gerektiğini detaylandırmıştır. 3. Yargı Paketi ile CMK m.101/f.2’de yapılan değişiklikle tutuklama kararının soyut değil somut olgular ile gerekçelendirilmesi gerektiği düzenlenmiştir.

5271 S. CMK m.101/2 Değişiklik Öncesi Hali:	5271 S. CMK m.101/2 3. Yargı Paketi (6352 S.K. m.97) ile Yapılan Değişiklik Sonrası
(2) Tutuklamaya, tutuklamanın devamına veya bu husustaki bir tahliye isteminin reddine ilişkin kararlarda hukuki ve fiili nedenler ile gerekçeleri gösterilir. Kararın içeriği şüpheli veya sanığa sözlü olarak bildirilir, ayrıca bir örneği yazılmak suretiyle kendilerine verilir ve bu husus kararda belirtilir.	(2) Tutuklamaya, tutuklamanın devamına veya bu husustaki bir tahliye isteminin reddine ilişkin kararlarda; a) Kuvvetli suç şüphesini, b) Tutuklama nedenlerinin varlığını, c) Tutuklama tedbirinin ölçülü olduğunu, gösteren deliller somut olgularla gerekçelendirilerek açıkça gösterilir. Kararın içeriği şüpheli veya sanığa sözlü olarak bildirilir, ayrıca bir örneği yazılmak suretiyle kendilerine verilir ve bu husus kararda belirtilir.

Değişiklik sonrası, maddeye tutuklama nedenleri başlığında belirtilen unsurların varlığını gösteren delillerin somut olgularla gerekçelendirilmesi ve bunların açıkça gösterilmesi nitelikleri getirilmiştir. Söz konusu yeni düzenlemenin uygulanması halinde açıkça maddede sayılanlar, kararda zorunlu olarak yer alacaktır.

Her ne kadar bu hükümde gerekçenin daha ayrıntılı hale getirilmesi yönünde değişikliğe gidilse de uygulamada henüz olumlu yönde bir değişiklik yoktur. Hâlâ kararların temelini oluşturan gerekçeler, AİHM’in kriterlerine uygun bir şekilde oluşturulmamaktadır. Bu durumda, Türkiye’de kişi özgürlüğü ve güvenliği bakımından somut ve uygulamayı değiştirme potansiyeli olan değişiklikler ortaya konmamaktadır. Bu yüzden söz konusu değişiklik de getirdiği ayrıntılarla uygulamayı değiştirme potansiyeli taşımamaktadır.

Kutu 2: Mahkeme Gerekçelerine İlişkin AİHM Kararları

AİHM; tutuklama kararlarının gerekçeli olmamasını, bu kararlarda aynı ifadelere yer verilerek bir nevi geçiştirilme yolunun izlenmesini ve bir açıklama getirilmemesini adil yargılanma hakkının ihlali olarak kabul etmektedir.

Tutuklamaya, tutuklamanın devamına veya bu husustaki bir tahliye isteminin reddine ilişkin kararların gerekçeli olması gerekliliğinin yerine getirilmemesi sebebiyle AİHM tarafından Türk Hükümeti aleyhine birçok karar verilmiştir. **Mitap&Müftüoğlu Davası**'nda;

"Bu olayda Birinci Ağır Ceza Mahkemesi'nin tutukluluk halinin devamına ilişkin kararlarında, matbu değilse bile aşağı yukarı hep aynı ifadeler kullanılmış ve üç kez de hiç bir gerekçe gösterilmemiştir. 'Eldeki delillerin durumu' ifadesi, suçluluğa ilişkin ciddi belirtilerin var olduğu ve devam ettiği şeklinde anlaşılabilir. Genel olarak, bu tür belirtilerin varlığı kayda değer unsurlar olarak kabul edilebilirse de bu davada, şikâyete konu olan tutukluluğun devamını haklı göstermeye tek başlarına yeterli değildir."

diyerek aslında ülkemizdeki uygulamayı özetlemiştir.³¹ Zira uygulamada çoğu gerekçe, aynı ifadelerle geçiştirilmekte ve neredeyse matbu bir metin niteliği taşımaktadır. AİHM;

"...Ulusal yargı mercileri, varsayılan masumiyet ilkesini gerekli ölçüde dikkate alarak, kişisel özgürlüğe saygı kuralından kamu yararı adına taviz gerektiren haklı bir gerekçenin mevcudiyetine ilişkin lehte ve aleyhteki esasların tümünü incelemeli ve serbest bırakılma başvurularına ilişkin kararlarında bunları tespit etmelidir. Mahkemeden, bu kararlarda gösterilen gerekçeler ve başvuran tarafından başvurularda belirtilen esaslar bazında Sözleşmenin 5. Maddesinin üçüncü fıkrasının ihlal edilip edilmediği konusunda karar vermesi istenmektedir. Tutuklu şahsın bir suç işlemiş olmasına ilişkin makul şüphenin devamı, sürdürülen tutukluluk halinin geçerliliği için bir zorunlu koşuldur, ancak belli bir sürenin aşılması durumunda bu yeterli olmamaktadır; Bu durumda Mahkeme, adli merciler tarafından öne sürülen gerekçelerin özgürlüğün kısıtlamasını haklı nedene dayandırıp dayandırmadığını incelemelidir."

diyerek tutukluluk halinin gerekçesinin önemini vurgulamaktadır.³²

AİHM ulusal mahkemelerin gerekçelerinin net olmasına ilişkin olarak verdiği kararda ise şöyle demektedir:

"Ulusal mahkemeler, sanığın tehlikeli bir kişi olması, davanın karmaşıklığı ve soruşturma koşulları sebebiyle tanıklara baskı yapılabileceği ve delillerin değiştirilebileceği riskine değinmişlerdir. (...) Mahkeme, ilgili kararlarda belirtilen gerekçelerin, en azından başlangıç olarak son derece genel gerekçeler olduğunu müşahade etmiştir. Adli merciler, mahkûmları genel olarak değerlendirmiş ve suçun yalnızca soyut vasıflarına değinmişlerdir. İtibar edilen risklerin gerçekten mevcut olduğunu gösteren bir hususa işaret etmemişler ve sabıka kaydı bulunmayan ve mafya tipi bir örgütte önemsiz bir görevi olduğu söylenen başvuru sahibinin bir tehlike arz ettiğini kanıtlayamamışlardır."³³

Bir diğer davada ise AİHM tutukluluk kararının temelini oluşturan gerekçenin tutarsızlığına değinmiştir:

"...adli merciler tarafından kesintili olarak belirtilen bu gerekçeye göre başvuru sahibini tehdit eden tehlikeler sanki bir ortaya çıkmış, bir ortadan kaybolmuş gibidir. Ayrıca, başvuru sahibinin hangi sebepten ötürü korunması gerektiğine ilişkin unsurlara değinilen birkaç kararda (9 Aralık 1991 ve 4 Aralık 1992 tarihli kararlar) 'mağdurun ailesinin intikam saldırısı' ya da 'misilleme'de bulunması riski ya da başvuru sahibi tarafından belirtilen 'sıklıkla barbarca olabilen ve adil olmayan [Lübnan] örfler(i)'ne ilişkin 'korku' (14 Eylül ve 17 Kasım 1992 tarihli kararlar) değinilmektedir. Bu kararlarda özellikle, mağdurun neredeyse tüm aile fertlerinin Lübnan'da yaşamakta olması sebebiyle, bu tür bir ihtiyacın nerede doğmuş olduğuna işaret edilmemiştir."³⁴

AİHM bir başka kararında ise tutukluluk uygulamasının sürdürülmesine ilişkin olarak gerekçelerin bariz bir şekilde birbirinin tekrarı olması konusunu vurgulamıştır:

"Mahkeme, bu gerekçeler her ne kadar en azından alıkoyma uygulamasının başlangıcında önemli olsa da bu gerekçelerin söz konusu kişinin bu kadar uzun bir süre özgürlüğünden mahrum edilmesini haklı kılmakta yetersiz olduğu kanaatinde. Ayrıca, ulusal mahkemeler, neredeyse harfiyen daha önce belirtilen gerekçeleri sıralamış ve başvuru sahibinin tutukluluk halinin devam ettirilmesini haklı kılan herhangi yeni bir unsura da değinmemişlerdir."³⁵

Görüldüğü üzere AİHM, gerekçenin varlığı ve içeriği noktasında oldukça titiz bir çalışma yürütmekte ve kriterlerini, kişi özgürlüğü ile güvenliği hakkını koruma temelli oluşturmaktadır. Ancak maalesef ki AİHM'in bu bakış açısı, Türkiye'deki uygulamaya yansımamaktadır.

31 AİHM (1996), "Mitap&Müftüoğlu v. Türkiye", No: 15530/89 ve 15531/89, 25.03.1996.

32 AİHM (1995), "Mansur v. Türkiye", No: 6026/90, 08.06.1995.

33 AİHM (2000), "Labita v. İtalya", No: 26772/95, 06.04.2000.

34 AİHM (1998), "I.A. v. Fransa", No: 28213/95, 23.09.1998.

35 AİHM (2011), "Erdem v. Almanya", No: 38321/97, 05.07.2001

2.2.3 Adli Kontrol Koruma Tedbiri Bakımından Düzenleme Genişletilmiştir.

Adli kontrol; sanığın yargılama sırasında hazır bulunması, kaçmasının önlenmesi ve verilen cezanın infazının sağlanması gibi tutuklama amaçlarını, tutuklama kadar ağır bir ihlale sebebiyet vermeden sağlama amacına yönelik getirilen tedbirlerin genel adıdır. Yurtdışı çıkış yasağı, bu tedbirlerden biridir. 3. Yargı Paketi ile yukarıda belirttiğimiz tutuklamaya ilişkin düzenlemelere paralel olarak adli kontrolün düzenlendiği maddelerde de değişiklikler yapılmıştır. Bu değişikliklerden ilki ve en önemlisi, adli kontrolün temel koşulu ile ilgili olmuştur:

5271 S. CMK m.109/1 Değişiklik Öncesi Hali:	5271 S. CMK m.109/1 3. Yargı Paketi (6352 S.K. m.98) ile Yapılan Değişiklik Sonrası
(1) 100. maddede belirtilen tutuklama sebeplerinin varlığı halinde, üst sınırı üç yıl veya daha az hapis cezasını gerektiren bir suç sebebiyle yürütülen soruşturmada, şüphelinin tutuklanması yerine adli kontrol altına alınmasına karar verilebilir.	(1) Bir suç sebebiyle yürütülen soruşturmada, 100. maddede belirtilen tutuklama sebeplerinin varlığı halinde, şüphelinin tutuklanması yerine adli kontrol altına alınmasına karar verilebilir.

Değişiklik öncesi düzenlemede adli kontrol tedbiri ancak üst sınırı üç yıl veya daha az hapis cezasını gerektiren bir suç sebebiyle yürütülen soruşturmalarda tutuklama tedbiri yerine uygulanabilirdi. Yapılan değişiklik ile adli kontrol tedbirinin uygulanması için sınırlama kaldırılmış, tutuklama sebeplerinin varlığı halinde adli kontrol tedbirine karar verilebileceği düzenlenmiştir.

Tutuklama gibi kişi özgürlüğüne ağır bir müdahalede bulunan koruma tedbiri yerine herhangi bir sınırlama olmaksızın her suç için adli kontrol koruma tedbiri imkanının bulunması kişi özgürlüğü ve güvenliği açısından olumlu bir gelişmedir. Söz konusu hükmün değişmesi ile birlikte diğer fıkralar da bu hüküm ile uyumlu hale getirilmiştir.

İlgili değişiklikle maddenin önceki halinde yer alan yükümlülükler³⁶ şüphelinin konutunu terk etmemesi, belirli bir yerleşim bölgesini terk etmemesi, belirlenen yer veya bölgelere gitmemesi yükümlülükleri eklenmiştir. Bu ekleme ile de adli kontrol tedbiri kapsamında şüpheliye uygulanabilmesi mümkün olan yükümlülüklerin çeşidi arttırılmıştır. Özellikle kişinin yaşam alanına ilişkin bir düzenleme yapılması, tutuklama yerine adli kontrole başvurulabilme imkanını arttırmaktadır.

Adalet Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı tarafından 2012 yılında yayınlanan Yargı Reformu Strateji Taslağı'nda yer alan amaçlardan biri olan "Yargısal Uygulamalar ve Mevzuattan Kaynaklanan İnsan Hakları İhlallerinin Önlenmesi Ve İnsan Hakları Standartlarının Güçlendirilmesi" başlığı altında "tutuklama ve diğer

36 Değişiklik öncesi CMK m.109 f.3'te sayılan yükümlülükler şu şekildedir: "a) Yurt dışına çıkamamak, b) Hâkim tarafından belirlenen yerlere, belirtilen süreler içinde düzenli olarak başvurmak, c) Hâkimin belirttiği merci veya kişilerin çağrılarına ve gerektiğinde mesleki uğraşlarına ilişkin veya eğitime devam konularındaki kontrol tedbirlerine uymak, d) Her türlü taşıtları veya bunlardan bazılarını kullanamamak ve gerektiğinde kaleme, makbuz karşılığında sürücü belgesini teslim etmek, e) Özellikle uyuşturucu, uyarıcı veya uçucu maddeler ile alkol bağımlılığından arınmak amacıyla, hastaneye yatmak dâhil, tedavi veya muayene tedbirlerine tabi olmak ve bunları kabul etmek, f) Şüphelinin parasal durumu göz önünde bulundurularak, miktarı ve bir defada veya birden çok taksitlerle ödeme süreleri, Cumhuriyet Savcısı'nın isteği üzerine hâkimce belirlenecek bir güvence miktarını yatırmak. g) Silah bulunduramamak veya taşıyamamak, gerektiğinde sahip olunan silahları makbuz karşılığında adli emanete teslim etmek. h) Cumhuriyet Savcısı'nın istemi üzerine hâkim tarafından miktarı ve ödeme süresi belirlenecek parayı suç mağdurunun haklarını güvence altına almak üzere aynı veya kişisel güvenceye bağlamak. i) Aile yükümlülüklerini yerine getireceğine ve adli kararlar gereğince ödemeye mahkûm edildiği nafakayı düzenli olarak ödeyeceğine dair güvence vermek."

koruma tedbirlerinde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi standartlarının tam olarak uygulanması için çalışmalar yapılması” hedefi yer almaktadır. Dolayısıyla tedbirler bakımından bir gelişme kaydedilebilmesi için bir takım olası çalışmaların yapılacağına işaretidir. Nitekim adli kontrol tedbirine başvurabilme imkanının genişletilmesine ilişkin değişikliğe, Avrupa Komisyonu’nun hazırladığı Türkiye 2012 yılı İlerleme Raporu’nda da yer verilmiştir.³⁷ Ancak yine de Türkiye 2011 yılı İlerleme Raporu’nda belirtildiği üzere terörle ilgili davalarda adli kontrol tedbirine başvurmak yerine tutuklama tedbirine başvurulması uygulaması hâlâ devam etmektedir.³⁸ Burada hâkimlerin bu kuruma olan mesafeli yaklaşımının da etkisi olduğu söylenmelidir. Adli kontrol tedbiri bakımından hükümde sağlanmak istenen geniş uygulama imkanı bu yöndeki eksikliği gidermekte yetersiz kalmıştır.

2.2.4 Tutukluluğun İncelenmesinin Şüpheli veya Avukatının Dinlenilmesi Suretiyle Yapılması Düzenlenmiştir.

CMK, soruşturma veya kovuşturma aşamalarında, periyodik olarak ve koşullar gerektirdiğinde, hâkim veya mahkeme tarafından tutukluluk halinin devamının gerekip gerekmediğinin incelemesini öngörmektedir.

Değişiklikten önce, Cumhuriyet Savcısı’nın istemiyle en geç otuzar günlük süreler itibarıyla tutukluluk halinin devamının gerekip gerekmeyeceği hususunda sulh ceza hâkimi tarafından karar verileceği belirtilmişti. Bu süreçte, sanığa/şüpheliye ve onların avukatına hiçbir söz hakkı tanınmamaktaydı. İnceleme, sadece dosya üzerinden gerçekleştirilmekteydi.

CMK’nın ilgili maddesi, tutukluluğun incelenmesinde şüpheli veya avukatının dinlenilmesi suretiyle karar verileceği şeklinde değiştirilmiştir. Değişikliğin gerekçesinde daha önceki durumun AİHS m.5’te yer alan, “*tutuklu kişinin kendisinin ve hatta gerektiğinde avukatı aracılığıyla dinlenme imkanına sahip olması gerektiği*” hususuna aykırılık oluşturduğuna değinilmiştir.

5271 S. CMK m.108/1 Değişiklik Öncesi Hali:	5271 S. CMK m.108/1 4. Yargı Paketi (6459 S.K. m.16) ile Yapılan Değişiklik Sonrası
(1) Soruşturma evresinde şüphelinin tutukevinde bulunduğu süre içinde ve en geç otuzar günlük süreler itibarıyla tutukluluk halinin devamının gerekip gerekmeyeceği hususunda, Cumhuriyet Savcısı’nın istemi üzerine sulh ceza hâkimi tarafından 100. Madde hükümleri göz önünde bulundurularak karar verilir.	(1) Soruşturma evresinde şüphelinin tutukevinde bulunduğu süre içinde ve en geç otuzar günlük süreler itibarıyla tutukluluk halinin devamının gerekip gerekmeyeceği hususunda, Cumhuriyet Savcısı’nın istemi üzerine sulh ceza hâkimi tarafından 100. Madde hükümleri göz önünde bulundurularak, şüpheli veya müdafisi dinlenilmek suretiyle karar verilir.

Değişiklik sonrası uygulamada ise tutukluluk incelemelerinde tutuklunun bulunduğu tutukevi veya cezaevine elektronik görüntülü sistem ile bağlanılmakta ve tutuklu bulunan kişi elektronik ortamda dinlenilmektedir. Ancak bu durumda avukat ve tutuklu kişi yan yana bulunamamakta ve söz konusu inceleme sırasında avukat müvekkiline hukuki yardımda bulunamamaktadır. Bu durum adil yargılanma hakkı ve daha dar anlamda savunma hakkı bakımından sorun oluşturmaktadır.

37 Avrupa Komisyonu (2012), *Türkiye 2012 Yılı İlerleme Raporu*, Ekim 2012, s. 15, http://www.abgs.gov.tr/files/strateji/2012_ilerleme_raporu.pdf, erişim 03.09.13.

38 Avrupa Komisyonu (2011), *Türkiye 2011 Yılı İlerleme Raporu*, Ekim 2011, s.85, http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/2011_ilerleme_raporu_tr.pdf, erişim 03.09.13.

Yapılan bu değişiklik, AİHM kıstasları bakımından olumlu bir gelişme niteliğindedir ve savunma hakkına yönelik önemli bir adımdır. Tutukluluk halinin devam edip etmeyeceğine, duruşma düzenlenerek şüpheli veya avukatının dinlenmek suretiyle karar verilecek olması, tutuklu sayısı ve tutukluluk süresini azaltabilir. Ancak maddede “sanık veya müdafii” yerine “sanık ve müdafii” denilmesi halinde kanundaki tutukluluğa ilişkin maddelerin birbiriyle uyumu ve savunma hakkının güçlendirilmesi bakımından çok daha doğru bir sonuç elde edilebileceği düşünülmektedir.

2.2.5 Tutuklama Hakkındaki İstemlere İlişkin Usulde Değişikliğe Gidilmiştir.³⁹

Tutuklama kararı verildikten sonra gelişen sürece göre hem Cumhuriyet Savcısı hem de şüpheli/sanık veya avukatı, tutukluluk durumunun tekrar incelenerek kişinin salıverilmesine karar verilmesini isteme imkanına sahiptir ve bu istem, belli bir süreye de bağlı tutulmamıştır. Bu istem, duruşma sırasında yapılabileceği gibi henüz soruşturma sürecinde veya dava sırasındaki duruşmalar arasında da yapılabilmektedir.

Değişiklik öncesinde, hem Cumhuriyet Savcısı’nın tutuklama kararının geri alınmasını istemesi halinde hem de şüpheli/sanığın salıverilme istemi halinde sulh hâkimi tarafından Cumhuriyet Savcısı, şüpheli/sanık veya avukatından görüş alınır. Bu süreçte savcıya müdahale ve görüş beyan etme imkanı verilmesi süreci yavaşlatmakta ve tutuklamanın adli kontrole çevrilmesi ihtimalini zayıflatmaktaydı.

Değişiklik sonrasında, artık yalnızca duruşmalı olan tahliye taleplerinde Cumhuriyet Savcısı, şüpheli veya müdafiden görüş alınabilecektir. Bu değişiklik aslında olumlu bir gelişmedir. Zira duruşma dışında şüpheli, sanık veya müdafinin salıverilme talebinde bulunması halinde Cumhuriyet Savcısı’nın görüşüne başvurulmayacaktır. Duruşma dışındaki tahliye taleplerinin, Cumhuriyet Savcısı’nın görüş ve müdahalesinin etki etmediği bir şekilde hızlıca değerlendirilip tahliye kararı verilmesi ve tutuklamanın adli kontrole çevrilmesi mümkün olmaktadır.

5271 S. CMK m.105/1 Değişiklik Öncesi Hali:	5271 S. CMK m.105/1 4. Yargı Paketi (6459 S.K. m.15) ile Yapılan Değişiklik Sonrası
(1) 103 ve 104. maddeler uyarınca yapılan istem üzerine merciince Cumhuriyet savcısı, şüpheli/sanık veya müdafinin görüşü alındıktan sonra, üç gün içinde istemin kabulüne, reddine veya adli kontrol uygulanmasına karar verilir. Bu kararlara itiraz edilebilir.	(1) 103 ve 104. maddeler uyarınca yapılan istem üzerine, merciince Cumhuriyet savcısı, şüpheli, sanık veya müdafinin görüşü alındıktan sonra, üç gün içinde istemin kabulüne, reddine veya adli kontrol uygulanmasına karar verilir. Duruşma dışında bu karar verilirken Cumhuriyet Savcısı, şüpheli/sanık veya müdafinin görüşü alınmaz. Bu kararlara itiraz edilebilir.

39 6459 Sayılı Kanun m.15 ve m.20 ile 5271 sayılı kanunda yapılan değişiklikler.

Değişikliğin gerekçesinde, mevcut uygulamadaki soruna değinilmiştir. Uygulamada, soruşturma veya kovuşturma aşamasında yapılan tahliye taleplerinde, Cumhuriyet Savcısı'nın mütalaasının alınmasına karşın bu mütalaanın sanık/şüpheli veya avukata tebliğ edilmemesi söz konusu olmaktadır. Bu durum, "silahların eşitliği prensibi"ne aykırıdır. Hatta bu sebeple de "sanık, şüpheli veya avukatı" denmesine ilişkin bir eleştiri de mevcut olup, madde düzenlemesinde "ve" yerine "veya" kullanılmasının adil yargılama bakımından sorun oluşturduğu konusunda eleştiriler yoğunlaşmaktadır. AİHM kıstaslarına göre görüş alınması önemlidir ve hem sanık/şüphelinin hem de avukatının görüşünün alınması gerekmektedir. Bu sebeple de sanık/şüpheliye ve ayrıca avukata tebligat yapılması gerektiği söylenmektedir. Sonuç olarak maddenin bazı noktaları eleştirilse de düzenlemenin olumlu olduğu söylenebilir.

CMK'nın bir başka maddesinde yapılan değişiklikte ise tutuklama kararlarına ilişkin itirazlarda Cumhuriyet Savcısı'nın görüşünün alınması durumunda, savcının görüşünün şüpheli/sanık veya avukatına bildirilmesi hükme eklenmiştir. Maddenin gerekçesine göre ceza muhakemesinde silahların eşitliği prensibinin sağlanması amacıyla tutukluluğa yapılan itirazlarda, Cumhuriyet Savcısı'nın görüşünün alınması durumunda, alınan bu görüşün şüpheli/sanık veya avukatına bildirilmesinden sonra şüpheli/sanık veya avukatın da görüşü alınarak yapılan itiraz hakkında karar verilecektir.

5271 S. CMK m.270 Değişiklik Öncesi Hali:	5271 S. CMK m.270 4. Yargı Paketi (6459 S.K. m.20) ile Yapılan Değişiklik Sonrası
(1) İtirazı inceleyecek merci, yazı ile cevap verebilmesi için itirazı, Cumhuriyet Savcısı ve karşı tarafa bildirebilir. Mercii, inceleme ve araştırma yapabileceği gibi gerekli gördüğünde bunların yapılmasını da emredebilir.	(1) İtirazı inceleyecek merci, yazı ile cevap verebilmesi için itirazı, Cumhuriyet Savcısı ve karşı tarafa bildirebilir. Mercii, inceleme ve araştırma yapabileceği gibi gerekli gördüğünde bunların yapılmasını da emredebilir. (2) 101 ve 105. maddeler uyarınca yapılan itiraz üzerine Cumhuriyet Savcısı'ndan görüş alınması durumunda, bu görüş şüpheli/sanık veya müdafine bildirilir. Şüpheli, sanık/ müdafi üç gün içinde görüşünü bildirebilir.

Çekişmeli bir yargı olması sebebiyle ceza yargılamasında doğası gereği her iki taraf eşit şartlarda olmalıdır. Bu bakımdan iddia makamına verilen bir imkan, savunma makamına da verilmek zorundadır. Ancak bu takdirde tarafların eşit şartlarda olması ve iki tarafın da aynı zemin üzerinde hareket etmesi sağlanabilir. Yargılamanın adil yargılama kurallarınca öngörülen silahların eşitliği ilkesine göre yürütülmesi, bu anlamda önem taşımaktadır. Cumhuriyet Savcılarının CMK hükümlerince öngörülen tutuklamaya ilişkin itirazlara karşı görüş bildirmeleriyle birlikte savunma makamının bu görüşler çerçevesinde hiçbir imkanının bulunmaması adil yargılama hakkına aykırı olacaktır. Zira Cumhuriyet Savcılarının görüşlerini açıklamaları üzerine savunma makamı olan şüpheli/sanık veya avukatına bir nevi cevap hakkı doğmaktadır. Bu manada aynı imkanın savunma makamına da verilmesi, olumlu bir gelişme olarak görülebilir ancak yukarıda da değinilen "ve-veya" kullanımına ilişkin eleştiri burada da söz konusudur.

2.2.6 Koruma Tedbirleri Nedeniyle Tazminat İsteminde Bulunabilecek ve Bulunamayacak Kişiler Bakımından Değişiklik Öngörülmüştür.⁴⁰

5271 S. CMK m.141/1 Değişiklik Öncesi Hali:	5271 S. CMK m.141/1 4. Yargı Paketi (6459 S.K. m.17) ile Yapılan Değişiklik Sonrası
<p>(1) Suç soruşturması veya kovuşturması sırasında;</p> <p>a) Kanunlarda belirtilen koşullar dışında yakalanan, tutuklanan veya tutukluluğunun devamına karar verilen,</p> <p>b) Kanuni gözaltı süresi içinde hâkim önüne çıkarılmayan,</p> <p>c) Kanuni hakları hatırlatılmadan veya hatırlatılan haklarından yararlandırılma isteği yerine getirilmeden tutuklanan,</p> <p>d) Kanuna uygun olarak tutuklandığı halde makul sürede yargılama mercii huzuruna çıkarılmayan ve bu süre içinde hakkında hüküm verilmeyen,</p> <p>e) Kanuna uygun olarak yakalandıktan veya tutuklandıktan sonra haklarında kovuşturmaya yer olmadığına veya beraatlerine karar verilen,</p> <p>f) Mahkûm olup da gözaltı ve tutuklulukta geçirdiği süreleri, hükümlülük sürelerinden fazla olan veya işlediği suç için kanunda öngörülen cezanın sadece para cezası olması nedeniyle zorunlu olarak bu cezayla cezalandırılan,</p> <p>g) Yakalama veya tutuklama nedenleri ve haklarındaki suçlamalar kendilerine, yazıyla veya bunun hemen olanaklı bulunmadığı hallerde sözle açıklanmayan,</p> <p>h) Yakalanmaları veya tutuklanmaları yakınlarına bildirilmeyen,</p> <p>i) Hakkındaki arama kararı ölçüsüz bir şekilde gerçekleştirilen,</p> <p>j) Eşyasına veya diğer mal varlığı değerlerine, koşulları oluşmadığı halde el konan veya korunması için gerekli tedbirler alınmayan ya da eşyası veya diğer mal varlığı değerleri amaç dışı kullanılan veya zamanında geri verilmeyen,</p> <p>kişiler, maddi ve manevi her türlü zararlarını devletten isteyebilirler.</p>	<p>(1) Suç soruşturması veya kovuşturması sırasında;</p> <p>a) Kanunlarda belirtilen koşullar dışında yakalanan, tutuklanan veya tutukluluğunun devamına karar verilen,</p> <p>b) Kanuni gözaltı süresi içinde hâkim önüne çıkarılmayan,</p> <p>c) Kanuni hakları hatırlatılmadan veya hatırlatılan haklarından yararlandırılma isteği yerine getirilmeden tutuklanan,</p> <p>d) Kanuna uygun olarak tutuklandığı halde makul sürede yargılama mercii huzuruna çıkarılmayan ve bu süre içinde hakkında hüküm verilmeyen,</p> <p>e) Kanuna uygun olarak yakalandıktan veya tutuklandıktan sonra haklarında kovuşturmaya yer olmadığına veya beraatlerine karar verilen,</p> <p>f) Mahkûm olup da gözaltı ve tutuklulukta geçirdiği süreleri, hükümlülük sürelerinden fazla olan veya işlediği suç için kanunda öngörülen cezanın sadece para cezası olması nedeniyle zorunlu olarak bu cezayla cezalandırılan,</p> <p>g) Yakalama veya tutuklama nedenleri ve haklarındaki suçlamalar kendilerine, yazıyla veya bunun hemen olanaklı bulunmadığı hallerde sözle açıklanmayan,</p> <p>h) Yakalanmaları veya tutuklanmaları yakınlarına bildirilmeyen,</p> <p>i) Hakkındaki arama kararı ölçüsüz bir şekilde gerçekleştirilen,</p> <p>j) Eşyasına veya diğer mal varlığı değerlerine, koşulları oluşmadığı halde el konulan veya korunması için gerekli tedbirler alınmayan ya da eşyası veya diğer mal varlığı değerleri amaç dışı kullanılan veya zamanında geri verilmeyen,</p> <p>k) Yakalama veya tutuklama işleminde karşı kanunda öngörülen başvuru imkanlarından yararlandırılmayan,</p> <p>kişiler, maddi ve manevi her türlü zararlarını devletten isteyebilirler.</p>
5271 S. CMK m.144 Değişiklik Öncesi Hali:	5271 S. CMK m.144 4. Yargı Paketi (6459 S.K. m.18) ile Yapılan Değişiklik Sonrası
<p>(1) Kanuna uygun olarak yakalanan veya tutuklanan kişilerden aşağıda belirtilenler tazminat isteyemezler:</p> <p>a) Gözaltı ve tutukluluk süresi başka bir hükümlülüğünden indirilenler.</p> <p>b) Tazminata hak kazanmadığı halde, sonradan yürürlüğe giren ve lehte düzenlemeler getiren kanun gereği, durumları tazminat istemeye uygun hale dönüşenler.</p> <p>c) Genel veya özel af, şikâyetten vazgeçme, uzlaşma gibi nedenlerle hakkında kovuşturmaya yer olmadığına veya davanın düşmesine karar verilen veya kamu davası geçici olarak durdurulan veya kamu davası ertelenen veya düşürülenler.</p> <p>d) Kusur yeteneğinin bulunmaması nedeniyle hakkında ceza verilmesine yer olmadığına karar verilenler.</p> <p>e) Adli makamlar huzurunda gerçek dışı beyanla suç işlediğini veya suça katıldığını bildirerek gözaltına alınmasına veya tutuklanmasına neden olanlar.</p>	<p>(1) Kanuna uygun olarak yakalanan veya tutuklanan kişilerden aşağıda belirtilenler tazminat isteyemezler:</p> <p>a) (Mülga: 11/4/2013-6459/18 md.)</p> <p>b) Tazminata hak kazanmadığı halde, sonradan yürürlüğe giren ve lehte düzenlemeler getiren kanun gereği, durumları tazminat istemeye uygun hale dönüşenler.</p> <p>c) Genel veya özel af, şikâyetten vazgeçme, uzlaşma gibi nedenlerle hakkında kovuşturmaya yer olmadığına veya davanın düşmesine karar verilen veya kamu davası geçici olarak durdurulan veya kamu davası ertelenen veya düşürülenler.</p> <p>d) Kusur yeteneğinin bulunmaması nedeniyle hakkında ceza verilmesine yer olmadığına karar verilenler.</p> <p>e) Adli makamlar huzurunda gerçek dışı beyanla suç işlediğini veya suça katıldığını bildirerek gözaltına alınmasına veya tutuklanmasına neden olanlar.</p>

Tutuklama gibi koruma tedbirlerinin haksız bir şekilde uygulanması sebebiyle kişilerin mağdur edilmesi sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Bu nedenle kanun, haksız bir koruma tedbirine muhatap olan kişilerin tazminat isteyebileceğini hükme bağlamıştır. 4. Yargı Paketi ile bu kişilere, “Yakalama veya tutuklama işlemine karşı kanunda öngörülen başvuru imkanlarından yararlandırılmayan kişiler” de eklenmiştir. Kural olarak koruma tedbirleri haksız olarak uygulanan kimseler tazminat talebinde bulunabilecekken hakkında yakalama ve tutuklama tedbiri uygulanan kimseler, haklı olup olmadıklarına bakılmaksızın kanunda öngörülen başvuru imkanlarından yararlandırılmayacaktır. Bu durum bile tazminat sebebi olarak kabul edilmektedir.

Yine değişiklik öncesinde “Gözaltı ve tutukluluk süresi başka bir hükümlülüğünden indirilenler”in tazminat isteyemeyeceği belirtilmişken değişiklikle birlikte bu kişilerin de tazminat isteyebilmesinin önü açılmıştır. Böylece bir kişi gözaltı ve tutuklulukta geçirdiği süresini, mahkûmiyetle sonuçlanan bir başka hükümlülüğünden indirme kararı alabildiğinde, indirime konu olan bu sürenin karşılığında artık tazminat isteyebilecektir.

Her iki düzenleme de kişi hak ve özgürlüğüne yapılan müdahalelerle mağdur edilen kimselerin, bu mağduriyetlerinin en azından maddi olanaklar çerçevesinde tazminatla giderilmesi olanağının sınırlarının genişletilmesi bağlamında son derece olumludur. Ancak genel olarak tazminat uygulamasının sorunlu olması, bu olumlu gelişmelerin de uygulamanın gölgesinde kalacağını düşündürmektedir. Zira aylarca tutuklu kalan kimselere maddi tazminat ödenirken gelirine ve ekonomik kaybına bakılmakta, manevi tazminatta ise son derece cüzi rakamlara hükmedilmektedir. Bu gün için uygulamada iki aylık bir haksız tutuklama için uygulanan manevi tazminat tutarı ortalama 2000–3000 TL civarındadır. Bu rakam da kişinin manevi kaybını karşılamakta oldukça yetersizdir. Mahkemelerin bu uygulaması karşısında tazminat isteyebilecek kişilerin yelpazesi ne kadar genişletilirse genişletilsin mağdur olan insanların sorunları tam olarak giderilmemektedir.

2.3 DEĞERLENDİRME

Kişi özgürlüğüne ilişkin olarak suç sonrası kovuşturmadaki gereklilikler ile bu özgürlüğün niteliği ve anlamı arasındaki dengenin, hukuk düzenlemeleri açısından gözetilmesi son derece önemlidir. Bu nedenle kişi hakkında özgürlüğü kısıtlayıcı tedbirlere hükmedilmesi noktasında koşullar mümkün olduğunca sıkı tutulmalı, bu koşulların yargı organları tarafından titizlikle incelenmesi sağlanmalı ve kanunların sebep olduğu mağduriyetler hızlı ve etkili biçimde giderilmelidir.

Yargı paketleri ile kişi özgürlüğüne ilişkin olarak bu üç amaç da gözetilmek istenmiş ve tutuklama yapılabilecek suçlar alanı daraltılmışken tutuklama kararının belirli şekilde gerekçeli olması, tutukluluk incelemesinin duruşmalı yapılması gibi değişikliklerle tutukluluğun incelenmesi aşamasının daha titiz yapılması hedeflenmiştir. Ayrıca adli kontrol tedbirlerinin uygulama alanı genişletilerek uygulamada, tutuklama kararına etkili bir alternatif oluşturulmak istenmiştir. Ancak yukarıda da belirtildiği gibi halen uygulamada, adli kontrol tedbirleri ile yetinilebilecek pek çok olay hakkında tutuklama kararı verilmekte, bu yapılırken de yasaya uygun olmayan basit ve kalıp gerekçeler tekrarlanmaktadır. Bu nedenle düzenleme olumlu olmakla birlikte bu olumlu yönün uygulamaya büyük oranda yansımadağı görülmektedir. Bunun yanı sıra haksız tutuklama veya diğer temel hak ve özgürlüklere yönelik uygulamalara maruz kalanların tazminat isteyebileceği maddesi düzenlenmiş, ancak uygulamada son derece orantısız tazminat miktarlarına hükmedildiği için tazminat isteyebilecek kişiler yelpazesinin genişletilmesi, bu gerçekliğin gölgesinde kalmıştır.

Mevzuat değişikliklerinin kişi özgürlüğü noktasında önemli bir değişim yaratamamasının nedeninin mevzuattan ziyade bizzat uygulamanın kendisi olduğunu unutmamak gerekmektedir. Dolayısıyla bu alanda ne kadar düzenleme ve iyileştirme yapılırsa yapılırsın yargısal uygulama mantalitesi değişmediği sürece söz konusu

düzenlemeler, kağıt üzerinde kalmaya mahkûm görünmektedir. Zaten bu nedenle “*daha zor tutuklama kararı verilmesi*” amacıyla bu alanda getirilen düzenlemelerin uygulamaya somut hiçbir katkısı olamamış, yetersiz gerekçeye dayanan tutuklamalar devam etmiş, tutuklu iş oranlarında gözlemlenebildiği kadarıyla hiçbir gerileme olmamıştır.

Mevzuattaki bu gelişmelerin hakkıyla uygulanması, kişi özgürlüğü açısından tam anlamıyla hedeflenen neticelere varılabilmesinin temel koşuludur. Diğer taraftan, uzun tutuklama süreleri ile kişi özgürlüğünün ihlal edilmesinin temel sebebi, Türkiye’de ceza adaleti sisteminin düzgün işlememesidir. Mahkemeler, tutuksuz yargılama halinde yargılama sürelerinin uzunluğundan dolayı suçtan zarar görenin adalet duygusunun tatmin olmayacağı ya da serbest bırakılan kişinin daha sonra infazının gerçekleştirilemeyeceği endişesi ile kolaylıkla tutukluluk kararı vermektedir. Yargı sisteminin örgütlenme ve amacının, kişiyi değil kamuyu korumak olması nedeniyle yargılanan kişi otomatik olarak suçlu olarak görülümekte, sanık hakları hiçe sayılabilmektedir. Yargılama sürecinin hızlı işlememesi sebebiyle tutuklama, adeta bir peşin cezalandırmaya dönüşmektedir. Bu bakımdan bir çözüme ulaşmak için hukuk sisteminin örgütlenmesinde kalıcı ve köklü reformlar ile insan hakları ve özgürlükler hukuku konusunda, yargılama sürecinde yer alan her uygulayıcıya eğitim verilmesi konusu düşünülmelidir.

3. Adil Yargılanma Hakkı Açısından Yargı Paketleri

Adil yargılanma hakkı, AİHS'nin 6. Maddesi ile güvence altına alınmıştır. Sözleşmeye göre herkes, davasının bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından, kamuya açık bir şekilde ve makul sürede görülmesi hakkına sahiptir ve aksi ispat edilene kadar masumdur. Sözleşme, bir suç ile itham edilen kişilerin sahip olduğu asgari hakları şu şekilde sıralamaktadır:

- Kendisine karşı yöneltilen suçlamanın niteliği ve sebebinden en kısa sürede, anladığı bir dilde ve ayrıntılı olarak haberdar edilmek,
- Savunmasını hazırlamak için gerekli zaman ve kolaylıklara sahip olmak,
- Kendisini bizzat savunmak veya seçeceği bir müdafinin yardımından yararlanmak. Eğer avukat yetkilendirmek için gerekli maddi olanaklardan yoksun ise ve hukukun gerekli görmesi halinde atanacak bir avukatın hukuki yardımından ücretsiz olarak yararlanabilmek,
- İddia tanıklarının sorguya çekmek veya çektirmek, savunma tanıklarının da iddia tanıklarıyla aynı koşullar altında davet edilmelerinin ve dinlenmelerinin sağlanmasını talep etmek,
- Mahkemede kullanılan dili anlamadığı veya konuşamadığı takdirde bir tercümanın yardımından ücretsiz olarak yararlanmak.

Adil yargılanma hakkını ihlal eden uygulamalar, esas olarak terör suçundan yargılanan kişilerin davalarında görülmektedir.

Devletlerin, kendi varlıklarını ve anayasal düzenlerini muhafaza etmek adına olağan hukuk yapılarının dışında olağanüstü/olağandışı hukuk kurum ve kurallarına yer vermesi çok seyrek karşılaşılan bir durum değildir. Bugün en modern demokrasilerde bile bu tarz hükümlerle karşılaşılması, bu hususun sosyo-politik bir realite halinde varlığını sürdürdüğünü göstermektedir. Devletlerin, kendi siyasal sistemlerini korumak adına bu şekilde “koruyucu” kurallar benimsemesi, salt bu halleri ile hukukun temel ilkelerine aykırı değildir. Ancak burada devletin siyasal sisteminin korunması ile temel hak ve özgürlüklerin korunması arasındaki dengenin doğru kurulması gerekmektedir. Her şeyden önce korunmak istenenin “devlet” değil, “vatandaşların anayasal düzen içinde yaşama hakları” olduğu unutulmamalı ve hak sahibi vatandaşın korunması adına yine aynı hakkın sahibi olan vatandaşın başka haklarının ihlal edilmemesine özen gösterilmelidir. Türkiye’de bu şekilde yasalaşan ve halen yürürlükte olan kanunlardan birisi de TMK’dır. Ancak TMK’nın yukarıda sözü edilen koruma amacına uygun bir düzenleme olmadığı, aslen devleti koruma amaçlı bir işlev gördüğü de belirtilmelidir.

TMK, 12 Nisan 1991 yılında, Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da güvenlik güçleri ile PKK arasındaki çatışmaların en yoğun yaşandığı bir ortamda yürürlüğe girmiş ve bu olağanüstü durum içinde olağanüstü yargılama koşulları ortaya koymuştur. Bu durum, doğrudan terörle mücadele eden askeri birimlere emir komuta zinciri ile bağlı olan askeri hâkimlerin de üyesi oldukları mahkemelerde yargılamaların yapılması, yüzlerce sanığın aynı anda yargılanması, savunma hakkının kısıtlanması gibi adil yargılanma hakkının ciddi anlamda ihlal edildiği sayısız

örnekle hafızalara kazınmıştır. TMK'daki hükümler, pek çok başvuruda AİHM'in Türkiye'nin adil yargılanma ilkesini ihlal ettiğine hükmetmesine neden olmuştur.

Yargı paketleri, TMK başta olmak üzere bir dizi kanunda yer alan adil yargılanma ilkesine aykırı düzenlemeye değişiklikler getirmiştir.

3.1 TERÖRLE MÜCADELE KANUNU'NA GETİRİLEN DEĞİŞİKLİKLER

3.1.1 Özel Görevli Ağır Ceza Mahkemeleri, Bölge Ağır Ceza Mahkemelerine Dönüştürülmüştür.

3. Yargı Paketi'nin yasallaşması öncesinde uygulanan Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 250 vd. maddeleri ile düzenlenen ve Özel Görevli Ağır Ceza Mahkemeleri olarak bilinen mahkemeler, bazı suçlar bakımından yargılanan kişiler için özel mahkemeler olarak öngörülmüştü. Bu mahkemelerde, Ceza Muhakemesi Kanunu'nda belirtilen düzenlemelere pek çok noktada önemli sınırlandırmalar getirilerek bu kanun kapsamına giren suçlar ile ilgili yargılamalarda da bu sınırlandırmalar uygulanmaktaydı. Bu uygulamalar birçok adaletsiz sonuç ortaya çıkarmaktaydı.

Kutu 3- AİHM İçtihatları ve İlkeler⁴¹

Mahkeme Bağımsızlığı

Bir mahkemenin bağımsız olup olmadığına karar verirken AİHM şu hususları göze almaktadır:

- Üyelerin atanma biçimi
- Görev süreleri
- Dışarıdan baskılara karşı garantilerin varlığı
- Kurumun bağımsız bir görünüme sahip olup olmadığı meselesi

AİHM, **Ringeisen- Avusturya davasında** mahkemenin hem yürütmeden hem de taraflardan bağımsız olması gerektiğini belirtmiştir.⁴²

Mahkeme Tarafsızlığı

AİHM, mahkemelerin tarafsızlığı kavramını iki ayrı açıdan ele almaktadır. **Sübjektif tarafsızlık**,⁴³ mahkeme üyesi yargıcın birey sıfatıyla, kişisel tarafsızlığı; **objektif tarafsızlık**⁴⁴ da kurum olarak mahkemenin kişide bıraktığı izlenim yani hak arayanlara güven veren, tarafsız bir görünüme sahip bulunmasıdır. Tarafsızlığı sağlamak için alınmış bulunan tedbirlerin organın tarafsızlığı konusunda makul her türlü şüpheyi ortadan kaldırır nitelikte olmalıdır. Objektif tarafsızlıkta önemli olan husus, demokratik bir toplumda mahkemelerin vatandaşa, özellikle ceza davasında sanığa verdikleri güven hissidir. Mahkeme pek çok kararında, “adaletin yerine getirilmesi yetmez, aynı zamanda yerine getirildiğinin görülmesi de lazımdır.” öz deyimine atıfta bulunmuştur.^{45,46}

41 Tezcan, Durmuş, Mustafa Ruhan Erdem ve Oğuz Sancakdar, AİHS İşliğinde Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu, Ankara, 2004,

42 Ringeisen-Avusturya, 2614/65, 16.07.1971, para. 95.

43 Hauschildt – Danimarka, 10486/83, 24.05.1989, para. 47.

44 Fey-Avusturya, 14396/88, 24.02.1993, para. 30.

45 Gölcüklü, Feyyaz, Şeref Gözübüyük, AİHS ve Uygulaması, 4. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2003, s.279-283.

46 Delcourt-Belçika, 2689/65, 17.01.1970, para. 31.

Bu duruma bir örnek vermek gerekirse normal şartlarda üst limiti 24 saat olan gözaltı süresi, bu mahkemelerin görev alanına giren suçlarda 48 saat olarak uygulanmakta, tutuklama süreleri de iki kat olarak uygulanmaktaydı. Kişinin en tabii haklarından olan savunma hakkına da bu mahkemeler özelinde süre kısıtlaması getirilebilmekteydi. Örneğin tutuklu yürütülen soruşturmanın tamamına yakınında soruşturma dosyasının incelenmesi ve soruşturma evrakından suret alınması hâkim kararıyla kısıtlanıyordu. Pek çok soruşturma, örgüt iddiasıyla bu mahkemelere bağlı savcılıklarca yürütülüyordu ancak yargılama aşamasında bunların önemli bir kısmında örgüt iddiasında beraat kararı veriliyordu. İlk tutuklanma ile ilk duruşma arasındaki sürecin en uzun olduğu uygulamalar, yine bu savcılıklar tarafından yürütülen soruşturmalarda görülmekteydi. Ayrıca bu mahkemelerin görev alanına giren suçlar, genellikle örgüt faaliyeti kapsamında işlenen suçlar olduğundan sanık sayılarının fazlalığı nedeniyle dava dosyalarının zaman zaman binlerce sayfadan oluştuğu ve yargılamalarda makul sürelerin çok üzerine çıktığı bilinen bir gerçektir.

Örgütlü suçlarla ilgili olarak ihtisas mahkemelerinde yargılama yapılmasının insan haklarına ne kadar uygun olduğu da uzunca bir süredir tartışılmaktadır. Zira **AİHS m.6 f.1'e** göre "**Herkes davasının (...) yasayla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından (...) makul bir süre içinde, (...) açık olarak görülmesini isteme hakkı**"na sahiptir.

3. Yargı Paketi ile yapılan değişiklikle, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 250. Maddesinde düzenlenen ve kamuoyunda Özel Görevli Mahkemeler (ÖGM) olarak adlandırılan mahkemeler Terörle Mücadele Kanunu'nda yapılan değişiklik ile **Bölge Ağır Ceza Mahkemeleri'ne dönüştürülmüştür.**⁴⁷

Özel Görevli Ağır Ceza Mahkemeleri kaldırılmış ve buna ilişkin CMK m.250 vd. maddeleri yürürlükten kaldırılmış, Terörle Mücadele Kanunu'na eklenen maddelerle yerlerine yeni bir mahkeme sistemi ve buna uygun bir soruşturma–kovuşturma usulü getirilmiştir. Ancak bu yapılırken de eski sistemde yukarıda sakıncaları sayılan pek çok düzenleme yeni sistemde de muhafaza edilmiştir.

Söz konusu bu değişiklikle yargılama yetkisi, özel görevli sıfatı kaldırılmış Ağır Ceza Mahkemelerine tanınmıştır. Yeni düzenlemede de eskisinde olduğu gibi başta terör suçları olmak üzere eski ÖGM'lerin görevli olduğu suçlarla ilgili yargılamalarda Adalet Bakanı'nın teklifi üzerine Hâkim ve Savcılar Yüksek Kurulunca yargı çevresi birden çok ili kapsayacak şekilde belirlenecek Ağır Ceza Mahkemeleri görevli olacaktır. Bu itibarla, görevlendirme bakımından – bir mahkeme adı olarak ÖGM adının kaldırılması dışında- değişiklik öncesi ve sonrası arasında fark bulunmamaktadır.

AİHM içtihatları ve içtihatlar çerçevesinde belirlenen ilkeler (bkz. Kutu 3) göz önünde bulundurularak bir düzenlemeye gidilmesi gerektiği açık olmasına rağmen sadece bir isim değişikliğine gidilmiş ve içtihatlarda yer alan kriterlerden olan üyelerinin atanma biçimi, görev süreleri, dışarıdan baskılara karşı garantilerin varlığı ve kurumun bağımsız bir görünüme sahip olup olmadığı gibi birçok bakımdan hukuk güvenliği ve adil yargılanma bakımından tehlikeli sonuçlar doğuran bu soruna etkili bir çözüm getirilememiştir.

TMK 10. Madde'de yer alan ve sınırlı sayıda sayılan suçlardan örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenen uyuşturucu ve uyarıcı madde imal ve ticareti suçunun, suçtan kaynaklanan mal varlığı değerlerini aklama suçunun ve haksız ekonomik çıkar sağlamak amacıyla kurulmuş bir örgütün faaliyeti çerçevesinde cebir ve tehdit uygulanarak işlenen suçların ilgili maddede öngörülen özel yetkileri kaldırılmış Ağır Ceza Mahkemelerinde görülmesi anlaşılabilir değildir. Çünkü TMK kapsamına giren suçların tanımı, önceki maddelerde yapılmış ve TCK'da yer alan suçların hangilerinin bu kapsamda olduğu açıkça belirlenmiştir. Örneğin şahsi çıkar amacıyla kurulmuş bir örgüt tarafından gerçekleştirilen uyuşturucu madde ticareti gibi suçların dışındaki suçların, terör suçu ve haliyle

47 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu m.10.

de TMK kapsamına girmemesine rağmen bu kanundaki yargılama usulüne tabi tutulması anlaşılabilir değildir. Esasen düzenlemenin bütününe bakıldığında özel yetkileri kaldırılmış Ağır Ceza Mahkemelerinde görülecek suçların kapsamında bir değişiklik yapılmayarak mahkemelerin farklı bir isimle kovuşturmadaki aynı yetkilerinin devam ettirilmesi istenmektedir.

Özel Görevli Ağır Ceza Mahkemeleri'nin yürürlükten kaldırılmasıyla halihazırda devam eden davaların hangi mahkemede görüleceği sorununa yönelik hüküm de aynı paket içerisinde yer almıştır.⁴⁸

Bu düzenlemeye göre halihazırda devam eden davalar, kesin hüküm verilinceye kadar CMK m.250 ile görevlendirilen Özel Görevli Ağır Ceza Mahkemeleri'nde görülmeye devam edecektir. Yalnızca TMK m.10'un kovuşturmaya ilişkin kuralları bu davalarda uygulanacaktır. Görevli mahkemeleri öngören bu hüküm, Ceza Muhakemesi'nin "derhal uygulanma" ilkesine aykırıdır.

Muhakeme Kanunu'nun zaman bakımından uygulanmasında "derhal uygulanma" ilkesi geçerlidir. Dolayısıyla "derhal uygulanma ilkesi" ile birlikte muhakeme hangi aşamada olursa olsun, hüküm açıklanıp kesinleşene kadar muhakeme işlemlerinde kural olarak yeni yasa uygulanmaya başlanacak ve muhakemenin işleyişi de yine o yasaya göre gerçekleştirilecektir.

Derhal uygulama ilkesinin altında yatan ana düşünce, yeni oluşturulan usul kuralları ile eski usul kurallarının yanlış olduğunun kabul edilerek yeni ve doğru uygulamaya geçilme isteğidir. Derhal uygulanma ilkesini söz konusu hüküm çerçevesinde değerlendirecek olursak bu ilkenin ihlal edildiğini açık bir şekilde görmüş oluruz. Zira bu madde, yasanın derhal uygulanması ilkesine aykırılık oluşturacak bir şekilde yargılaması süren davaların, eski kanuna göre görevli olan mahkemelerde devam etmesi şeklinde düzenlenmiştir. Bu durum, hem derhal uygulanma ilkesinin ihlal edildiğini hem de hukuk mantığına aykırı bir düzenlemeye gidildiğini göstermektedir.

3.1.2 Şüphelinin Görüşebileceği Avukat Sayısına İlişkin Sınırlandırma Kaldırılmıştır.

Değişiklikten önce, TMK'da yer alan bu madde⁴⁹ şüphelilerin faydalanabileceği avukat sayısını birle sınırlandırmakta idi. Bu madde, adil yargılama ve savunma hakkını ihlal etmekte ve eleştirilmekteydi. Bunun yanında aynı yasanın 15. Maddesi terörle mücadeleden sorumlu güvenlik görevlileri ile diğer personele, görevlerini yerine getirirken işledikleri iddia edilen suçlar nedeniyle aleyhlerinde açılan soruşturma ve kovuşturmalarda üç avukat tutma hakkı vermekte, bu kişilerin savunma masraflarının ise avukatlık ücret tarifesine bağlı olmaksızın devlet tarafından karşılanmasını öngörmektedir. Bu madde ile birlikte düşünüldüğünde de avukat sınırı, son derece ayrımcı bir düzenleme olarak eleştirilmekte idi.

3. Yargı Paketi ile yapılan değişiklik, bu kısıtlamayı ortadan kaldırmıştır. Artık şüpheliler birden fazla avuktan faydalanabilmektedir. Avukatların sayısına ilişkin düzenlemenin kaldırılması, suç isnadı altında bulunan bir kimsenin adil yargılanma hakkına katkı sağlayan olumlu bir gelişmedir.

Diğer yandan, eski düzenlemede bu maddenin devamında düzenlenen, şüphelinin avukatı ile görüşme hakkının yirmi dört saat süreyle sınırlandırılmasına ilişkin hüküm ise aynen bırakılmıştır. Böylece Cumhuriyet Savcısı'nın

48 6352 Sayılı Kanun geçici m.2/4'de, "Ceza Muhakemesi Kanunu'nun yürürlükten kaldırılan 250 nci Maddesinin birinci Fıkrasına göre görevlendirilen mahkemelerde açılmış olan davalara, kesin hükümle sonuçlandırılıncaya kadar bu mahkemelerce bakmaya devam olunur. Bu davalarda, yetkisizlik veya görevsizlik kararı verilemez. 12/4/1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun 10 uncu Maddesinin kovuşturmaya ilişkin hükümleri bu davalarda da uygulanır." hükmü yer almaktadır.

49 3713 Sayılı Kanun m.10/1/(b) (Değişiklikten önceki hali): "Şüpheli, gözaltı süresince yalnız bir müdafinin hukuki yardımından yararlanabilir. Gözaltındaki şüphelinin müdafii ile görüşme hakkı, Cumhuriyet Savcısı'nın istemi üzerine, hâkim kararıyla yirmi dört saat süre ile kısıtlanabilir; ancak bu süre içerisinde ifade alınmaz."

istemi ve hâkim kararı ile gözaltındaki şüphelinin avukatı ile görüşme hakkının yirmi dört saat süre ile sınırlandırılabilmesine ilişkin hüküm aynı şekilde varlığını korumaktadır. Bu hüküm, genel hükümde (CMK) böyle bir sınırlamanın olmaması sebebiyle istisna teşkil etmektedir.⁵⁰

TMK'nın 10. Maddesinin avukat ile görüşme hakkının saat itibarıyla sınırlandırılmasına ilişkin hükmünün uygulamada yol açtığı durum son derece endişe vericidir. Özellikle Diyarbakır Özel Yetkili Ağır Ceza Mahkemelerinin görevli olduğu kovuşturmalarda, kolluk kuvvetleri ve savcılar, gözaltına alınan şüphelilerin ilk 24 saat boyunca avukatlarıyla görüşmelerini hâkim kararı olmaksızın engelleyebilmekte, üstelik bunu, bu yönde bir hâkim kararı varmışçasına ve gerekli mahkeme kararını sonradan edinmek üzere yapmaktadırlar. "Görüşmenin yapılmadığı ilk 24 saatin, işkence ve kötü muamele uygulamalarına olanak sağladığı ve her türlü keyfi uygulamaya sebebiyet verdiği gözlemlenmektedir."⁵¹

Ayrıca yürürlükten kalkan CMK m.251 f.5'te, m.250 kapsamına giren suçlarda yakalanan kişiler için kırk sekiz saat gözaltı süresinin uygulanması düzenlemesine 3. Yargı Paketi bir değişiklik getirmemiş, gözaltı süresi aynen korunmuştur. Gözaltı süresinin kırk sekiz saat olarak uygulanması, kamuoyunca yeni bir düzenleme gibi algılanmış olsa da bu hüküm yeni bir düzenleme değildir.

3.1.3 Uygulamada "Özgürlükler Hâkimi" Olarak Bilinen Sistem Getirilmiştir.⁵²

3. Yargı Paketi öncesinde, örneğin tutuklama kararı ya da arama kararı gibi terör suçlarında soruşturma aşamasında hâkim tarafından verilmesi gereken kararlar, ÖGM'lerin kararın talep edildiği gün nöbetçi olan üyesi tarafından alınmakta idi. Daha sonrasında ise bu üye, o soruşturma neticesinde açılan davaya bakan mahkeme heyetinin içerisinde de yer alabilmekteydi. Böylece bir mahkeme heyetinden örneğin heyet başkanının, nöbetçi hâkim sıfatıyla verdiği arama kararının hukuka aykırı olduğu hususunda karar vermesi istenmekte idi. Bu ise pek mümkün olamamaktaydı. Ayrıca bu şekilde soruşturmada görev alan bir hâkimin davada da görev almasının, adil yargılanma hakkını ihlal edeceği belirtilmekteydi.

3. Yargı paketi ile TMK m.10 kapsamındaki suçlarla ilgili yapılan soruşturmalarda hâkim tarafından verilmesi gereken kararların yalnızca bu işle görevlendirilen hâkimlerce verilebileceği kabul edilmiştir. Yasa metninde özgürlükler hâkimi tabirinin kullanılmamasına rağmen Fransa'da 2000 yılında Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 137/1. maddesinde yapılan değişiklikte buna benzer bir şekilde getirilen sistemde bu hâkimlere özgürlükler hâkimi denildiği için ülkemiz uygulamasında da bu hâkimler özgürlükler hâkimi olarak nitelenmiştir.

5271 S. CMK m.251/2 İlgili Edilmeden Öncesi Hali:	TMK m.10: 3. Yargı Paketi (6352 S.K. m.75) ile yapılan değişiklik sonrası
(2) 250 nci madde kapsamına giren suçların soruşturması ve kovuşturması sırasında Cumhuriyet savcıları, hâkim tarafından verilmesi gerekli kararları, varsa Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca bu işlerle görevlendirilen ağır ceza mahkemesi üyesinden, aksi halde yetkili adli yargı hâkimlerinden isteyebilirler.	c) Yürütülen soruşturmalarda hâkim tarafından verilmesi gerekli kararları almak, bu kararlara karşı yapılan itirazları incelemek ve sadece bu işlere bakmak üzere yeteri kadar hâkim görevlendirilir.

⁵⁰ 5271 Sayılı CMK'nın 154. Maddesinde böyle bir sınırlama bulunmamaktadır.

⁵¹ Kurban, Dilek ve Yılmaz Ensaroğlu (2010), *Kürt Sorununun Çözümüne Doğru: Anayasal ve Yasal Önerileri*, TESEV, İstanbul, <http://tesev.org.tr/Upload/Publication/3be658c7-1544-4784-aoed-ocbc7751eff/kurbanensaroglu-yasal%20oneriler%202010.pdf>.

⁵² Bu fıkra, 6352 Sayılı Kanun m.75 ile TMK m.10/3(c)'e eklenmiştir.

Bu düzenleme ile TMK kapsamına giren suçlarla ilgili yürütülen soruşturma kapsamında hâkim tarafından verilmesi gerekli olan (arama, el koyma, tutuklama vb.) kararları almak ve bu kararlara karşı yapılan itirazları incelemek üzere, yalnızca bu işlere bakmakla görevli olan hâkimler belirlenmiştir. Tutuklama, tutuklamaya itiraz, dinleme, arama vb. eleştiri konusu uygulamalarla ilgili kararları vermekle görevlendirilen özgürlük hâkimleri mahkeme heyetinden bağımsız görev yapacaklardır. HSYK, bu konularda karar vermek üzere 5'i kadın olmak üzere 26 özgürlük hâkimi belirlemiştir.

Bu düzenleme, hâkimin tarafsızlığını ve uzmanlaşmasını sağlaması bakımından önemlidir ancak bu yenilikle birlikte bir anda özgürlüklerin korunması için çabalayan hâkimlerin ortaya çıkmasını düşünmek gerçekçi olmayacaktır. Zira yasayla getirilen kurum yeni olmakla birlikte bu kanunla atanan hâkimler hâlihazırda görev yapmakta olan hâkimler olduğundan uygulamada hemen bir şeylerin değişmesini beklemek yanlış olacaktır. Kanaatimizce “özgürlükler hâkimi” olarak adlandırılan bu hâkimlere, insan haklarının korunması ve geliştirilmesi konusunda uzmanlaşmalarını sağlayacak nitelikte bir eğitim verilmesi ve sonrasında bu kurumun uygulanmaya başlanması daha faydalı olacaktır.

Hali hazırda uygulamada özgürlükler hâkimleri belirlenmiş, atamaları yapılmış olup bu hâkimler TMK m.10 kapsamına giren soruşturmalarda hâkim tarafından verilmesi gerekli kararları vermektedir. Aslında kişinin özgürlüğünün güvencesi olan özgürlükler hâkimi sisteminin yalnızca TMK kapsamına giren suçlar için değil tüm soruşturma dosyaları için kabul edilmesi gerekmektedir.

3.1.4 Avukatın Dosya İçeriğini İncelemesi ve Belge Almasına Dair Kısıtlayıcı Hükümler Yürürlükten Kaldırılmıştır.⁵³

3. Yargı Paketi ile gerçekleştirilen değişiklikten önce, TMK m. 10/1'de avukatın dosya içeriğini incelemesi veya belgelerden örnek alması, soruşturmanın amacını tehlikeye düşürebilecek ise Cumhuriyet Savcısı'nın istemi üzerine bu istek hâkim kararıyla kısıtlanabilmekteydi. Ancak maddede soruşturmanın amacının tehlikeye düşmesinin hangi şartlarda gerçekleşebileceğine dair hiçbir ifade yer almaması, uygulamada birçok sorun doğurmaktaydı.

Avukatların dosya içeriklerini inceleme ve belge almasını engelleyici hükümler, hem genel düzenleme olan CMK'da hem de özel düzenleme olan TMK'da bulunuyordu. Genel hüküm olan CMK'da hükmün uygulanmayacağı haller yazılı olmasına rağmen⁵⁴ TMK'da sadece kısıtlamaya ilişkin madde olmasından dolayı özel yetkili savcılar bu hükmü istisnasız şekilde uygulamaktaydı. Değişiklikten önce özel yetkili savcılar, uygulamada hemen her dosyada soruşturmanın amacının tehlikeye düştüğü gerekçesi ile gizlilik kararı verilmekteydi. TMK'da istisnai belgelerin -yakalanan kişinin veya şüphelinin ifadesini içeren tutanak ile bilirkişi raporları ve adı geçenlerin hazır bulunmaya yetkili oldukları diğer adli işlemlere ilişkin tutanaklar- sayılmaması da savcılarının uygulamada istisnasız erişim kısıtlaması getirmesine yol açıyordu.

Uygulamada, tüm sanıklar için tutuklama duruşmalarının bir yapılmasına ve dahi zaptın tek açılmasına rağmen avukata yalnızca müvekkili olduğu şüphelinin sayfası ve son sayfa olan karar sayfası veriliyordu. Ayrıca bu madde sebebiyle sorgusu yapılan sanığın avukatına sorgu zaptı bile kimi zaman verilmiyordu.

53 6352 sayılı kanun değişikliğinden önceki TMK'nın 10. Maddesinin 1. Fıkrasının (d) bendinde, “Müdafinin dosya içeriğini incelemesi veya belgelerden örnek alması, soruşturmanın amacını tehlikeye düşürebilecek ise Cumhuriyet Savcısı'nın istemi üzerine hâkim kararıyla bu yetkisi kısıtlanabilir.” hükmü yer almaktaydı.

54 5271 Sayılı CMK m. 153 f.2 ve f.3 şu şekildedir;“(2) Müdafinin dosya içeriğini incelemesi veya belgelerden örnek alması, soruşturmanın amacını tehlikeye düşürebilecek ise Cumhuriyet Savcısı'nın istemi üzerine, sulh ceza hâkiminin kararıyla bu yetkisi kısıtlanabilir.(3) Yakalanan kişinin veya şüphelinin ifadesini içeren tutanak ile bilirkişi raporları ve adı geçenlerin hazır bulunmaya yetkili oldukları diğer adli işlemlere ilişkin tutanaklar hakkında, ikinci fıkra hükmü uygulanmaz.”

Tüm bu uygulama örnekleri, aslında adil yargılanma hakkının bu maddenin yorumlanış biçimi sebebiyle ne denli ihlal edildiğini göstermektedir. Diğer bir yandan bu düzenlemenin, savunma hakkına ve silahların eşitliği ilkesine ağır bir darbe indirdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Zira “*soruşturmanın amacını tehlikeye düşürmek*” kavramı, son derece muğlak ve öznelidir. Bu yüzden uygulamada, sayıca çok şüpheli olan dosyalarda avukatlarla uğraşmak istemeyen savcılar, kendi yorumlarını temel alarak doğrudan bu “*kısıtlama kararı*”nı almaktadırlar.

Daha önce de değinildiği gibi AİHS’in 6. Maddesi olan adil yargılanma hakkının uygulamadaki en aksak noktalarından birisi de bu sorundur. Zira adil yargılanma hakkının bir gereği olan silahların eşitliği prensibine göre iddia makamının sahip olduğu imkan ve kolaylıklara savunma makamının da sahip olması gerektiği belirtilmektedir. Oysa avukatın dosyaya erişiminin kısıtlandığı durumlarda iddia makamı olan savcı, her türlü bilgi ve belgeye ulaşım suç isnadında bulunurken dosya içeriği hakkında hiçbir fikir sahibi olmayan avukattan savunma yapması beklenmektedir. Kısıtlama kararının alındığı durumlarda avukat, şüpheli aleyhindeki en önemli delillere, örneğin kendisini şüpheli hale sokan tanık ifadelerine, telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin denetlenmesi sonucu elde edilen bilgilere, gizli soruşturmacının topladığı delillere, teknik araçlarla izleme sonucu elde edilen verilere ulaşamamakta ve bu bilgilerin yokluğunda savunma yapma durumunda kalmaktadır.

Foucher-Fransa Davası’nda AİHM, kendi kendini savunmak isteyen bir sanığın savcı tarafından dava dosyasına erişiminin engellendiği ve dosyada bulunan evrakın birer nüshasının sanık tarafından alınmasına izin verilmediği için sanığın savunmasına yeterince hazırlanamamasının 6. Madde ile birlikte okunduğunda, silahların eşitliğinin ihlali anlamına geldiğini kararlaştırmıştır.⁵⁵

Değişiklikten sonraki TMK’da ise kısıtlılığa ilişkin bir düzenleme yer almadığından CMK’da yer alan kısıtlılık kararına ilişkin genel düzenleme, bu suçlar bakımından da uygulanacaktır. Dolayısıyla yakalanan kişinin veya şüphelinin ifadesini içeren tutanak ile bilirkişi raporları hakkında müdafinin için kısıtlama kararı alınması mümkün olmayacaktır. Bu durumda AİHM kararıyla da vurgulanan silahların eşitliği ilkesini, dolayısıyla adil yargılanma hakkını korumaya ve sağlamaya yönelik bir değişiklik yapılmıştır.

3.1.5 Avukatların Savunmaya İlişkin Belgelerinin Hâkim Tarafından İncelenmesine İlişkin Hüküm Kaldırılmıştır.⁵⁶

Değişiklikten önce TMK kapsamında yer alan suçlardan dolayı yürütülen soruşturmalarda avukatın savunmaya ilişkin belgeleri, dosyaları ve şüpheli ile yaptığı konuşmaların kayıtlarının incelemeye tabi tutulamayacağı belirtilmekte, ancak bu hükme istisnalar getirilmekte idi. Buna göre avukatın terör örgütü mensuplarının örgütsel amaçlı haberleşmelerine aracılık ettiğine ilişkin belge elde edilmesi halinde, savcının istemi ve hâkim kararı ile bu kişilerin avukatlarına verdiği veya avukatlarca bu kişilere verilen belgeler hâkim tarafından incelenebilmekteydi.

55 AİHM (1997), “Foucher-Fransa”, No: 22209/93, 18.03.1997.

56 6352 Sayılı Kanun değişikliğinden önceki TMK’nın 10. Maddesinin 1. Fıkrasının (e) bendinde, “*Bu kanun kapsamında yer alan suçlardan dolayı yapılan soruşturmada müdafinin savunmaya ilişkin belgeleri, dosyaları ve tutuklu bulunan şüpheli ile yaptığı konuşmaların kayıtları incelemeye tabi tutulamaz. Ancak müdafinin terör örgütü mensuplarının örgütsel amaçlı haberleşmelerine aracılık ettiğine ilişkin bulgu veya belge elde edilmesi halinde, Cumhuriyet Savcısı’nın istemi ve hâkim kararıyla, bir görevli görüşmede hazır bulundurulabileceği gibi bu kişilerin müdafine verdiği veya müdafince bu kişiye verilen belgeler hâkim tarafından incelenebilir. Hâkim, belgenin kısmen veya tamamen verilmesine veya verilmemesine karar verir. Bu karara karşı ilgililer itiraz edebilirler.*”

Kamuoyunda ve hatta hâkim ve savcılarda terör örgütüne ilişkin davalarda sanıkların avukatlığını yapan kişilerin, örgütün bir parçası olduğu genel kültürü oluşturmuştur. Bu genel görüş sebebiyle terör suçuyla yargılanan sanıkların avukatı olan kişilerin her türlü hareket ve söylemi, sanki terör örgütünün bir ürünüymiş gibi değerlendirilmektedir. Dolayısıyla değişiklikten önceki hüküm, bu algıya hizmet etmekteydi. Bu algı neticesinde, avukatların her hareketi terör örgütü mensuplarının haberleşmelerine aracılık ettiği manasında anlaşılmaktaydı. Savcıların istemi ve hâkimin de bu yönde karar vermesi ile müvekkil-avukat arasındaki gizliliğe, avukatlık mesleğinin bağımsızlığına ve savunma hakkına müdahale edilmekteydi.

Değişiklikten sonra ise bu hükmün, TMK kapsamında çıkarılması, avukatlık mesleğinin bağımsızlığının korunması ve savunma hakkının kısıtlanmaması açısından önemli bir yeniliktir.

Domenichini-İtalya Davası'nda AİHM, başvurunun avukatına yazdığı mektupların cezaevi yetkilileri tarafından denetlenmesinin, özellikle bir mektubunun avukatına ulaşması geciktiği için gerek 8. Madde (Özel ve Aile Hayatına Saygı Hakkı) gerekse 6. Madde 3/b (Savunmasını Hazırlamak için Gerekli Zaman ve Kolaylıklara Sahip Olmak) kapsamında ihlal teşkil ettiğini kararlaştırmıştır.⁵⁷

Sonuç olarak, terör suçundan yargılanan bir kişinin avukatı olan kişilere karşı oluşan genel kültürün yargılamaya etki etmesini engelleyecek bir değişiklik yapılmıştır. Bu değişiklik ile avukat ile müvekkil arasındaki gizliliğe, savunma hakkına ve avukatlık mesleğinin bağımsızlığına yapılan müdahalelerin önlenmesi mümkün olmaktadır.

3.2. DİĞER KANUNLARA GETİRİLEN DEĞİŞİKLİKLER

3.2.1 “Ana Dilde” Savunmaya İlişkin Düzenlemeye Yapılmıştır.⁵⁸

Adil yargılanma bakımından getirilen en önemli değişikliklerden biri, ana dilde savunmaya ilişkin hükümdür. Ana dilde savunma meselesi, ülkemizde uzun zamandır tartışılmış ve uygulamada da tereddütlere yol açmıştır. Sanığın kendisini savunma hakkı en doğal ve en geniş şekilde anlaşılması gereken hakkı olup kendisini yeteri kadar ifade imkanı tanınmayan bir sanığın bu hakkını gereği gibi kullandığından söz etmek mümkün değildir. Bu nedenle sanığın kendisini yeteri kadar ifade edemediği bir dilde savunma yapmak zorunda bırakılması, adil yargılanma hakkının doğrudan ihlali niteliğindedir.

Bu tartışma, daha ziyade resmi dil dışında başta Kürtçe olmak üzere ülkemizde kullanılan dillerde savunma yapılıp yapılamayacağı noktasında söz konusu olmuştur. Zira resmi dil dışında herhangi bir dilin konuşulduğu bir ülkeden gelen yabancıların Türkiye’de yargılanmasında tercüman kullanılmasına imkan tanınmaktadır. Ancak sanığın Türkçe bilmesine rağmen kendisini başka bir dilde savunup savunamayacağı, özellikle bu dilin herhangi bir ülkenin resmi dili dışında bir dil olmasının mümkün olup olmayacağı tartışma konusuydu.

3 ve 4. Yargı Paketleri arasında çıkarılan ve 4. Paketin öncüsü olduğu için bu paket kapsamında değerlendirilen 6411 Sayılı Kanun’da bu hususa ilişkin bir düzenleme getirilmiş ve sanığın sözlü savunmasını, kendisini daha iyi

57 AİHM (1996), “Domenichini-İtalya”, No: 15943/90, 15.11.1996.

58 6411 Sayılı Kanun m.1 ile CMK m.202’ye eklenen fıkralar şu şekildedir: “(4) Ayrıca sanık; a) İddianamenin okunması, b) Esas hakkındaki mütalaanın verilmesi, üzerine sözlü savunmasını, kendisini daha iyi ifade edebileceğini beyan ettiği başka bir dilde yapabilir. Bu durumda tercüme hizmetleri, beşinci fıkra uyarınca oluşturulan listeden, sanığın seçeceği tercüman tarafından yerine getirilir. Bu tercümanın giderleri Devlet Hazinesince karşılanmaz. Bu imkan, yargılamanın sürüncemede bırakılması amacıyla yönelik olarak kötüye kullanılmaz. (5) Tercümanlar, il adli yargı adalet komisyonlarının her yıl düzenlenen listede yer alan kişiler arasından seçilirler. Cumhuriyet Savcıları ve hâkimler yalnız buldukları il bakımından oluşturulmuş listelerden değil, diğer illerde oluşturulmuş listelerden de tercüman seçebilirler. Bu listelerin düzenlenmesine ilişkin usul ve esaslar yönetmelikle belirlenir.”

ifade edebileceğini beyan ettiği başka bir dilde yapmasına imkan tanınmıştır. Sanığın kendisini ifade edebilmesi açısından resmi dilin yeterli olup olmamasının ötesinde kendisini hangi dilde daha iyi ifade edebileceği hususu kıstas olarak alınmış ve bu kıstasa göre tercih de sanığa bırakılmıştır. Buna göre sanık, Türkçe anlayabilmekte ve konuşabilmekte olmasına rağmen eğer isterse kendisini daha iyi ifade edebileceğini beyan ettiği başka bir dilde de savunmasını yapabilecektir. Ancak kamuoyundaki beklentinin aksine ana dilde savunma hakkı, bazı sınırlamalara tabii tutulmuştur. Öncelikle madde, bu imkanın kullanılmasını sürüncemede bırakmama ile sınırlandırmıştır. İkincisi, tercüme hizmetlerinin masraflarının Devlet Hazinesince değil, sanık tarafından ödenmesi öngörülmüştür. Bu hüküm, adil yargılanma hakkı bakımından olumsuz bir duruş sergilemektedir çünkü söz konusu madde ile sağlanan imkana başvurulması zorlaştırılmakta ve hatta kimi kişiler için imkansız hale getirilmektedir. Böyle bir imkanın sağlanması, sadece devletin hazinesinin bunu karşılaması ile tam olarak olumlu bir netice verebilir.

Ana dilde savunma ile birlikte AİHS'e ve AİHM tarafından alınan kararlara⁵⁹ kısmen uygun bir kanun düzenlemesi oluşturulmuştur. Bu hem Türkiye'de hem de uluslararası mecrada olumlu karşılanmıştır. Diğer yandan AİHM kararlarından yola çıkarak sanığın duruşmada kullanılan lisanı anlamadığı veya bilmediği takdirde bir tercümanın yardımından "para ödemeksizin" yararlanma hakkı bulunduğunu söylemek gerekir. Nitekim AİHM de Alman Hükümeti'ne karşı açılan **Luedicke, Blekacem ve Koç Davası**'nda, suçlu bulunan bir kimsenin tercüman masraflarını ödemeye mahkûm edilmesinin AİHS m.6'nın ve m.14'ün birlikte ihlali anlamına geleceği sonucuna varmıştır.⁶⁰

Hükmün sınırlarından biri de ana dilde savunma hakkının yalnızca iddianameye ve mütalaaya cevaben kullanılabilir olmasıdır. Bunun dışında soruşturma ve kovuşturmanın hiçbir aşamasında ana dilde savunma hakkı tanınmamaktadır. Örneğin kişi, kendisi hakkında sunulan delillere karşı ana dilinde savunma yapamayacaktır.

Tüm bunlar birlikte değerlendirildiğinde adil yargılanma bakımından son derece önemli bir hak olan ana dilde savunma hakkı, kamuoyundaki beklentiyi karşılamaktan uzak bir şekilde düzenlenmiştir. Değişiklik olumlu ancak adil yargılanma hakkı bakımından son derece eksiktir.

3.2.2 01.01.2014 Tarihine Kadar Asliye Ceza Mahkemelerinde Yapılan Duruşmalarda Cumhuriyet Savcısı'nın Bulunmayacağı Düzenlenmiştir.⁶¹

Değişiklik öncesinde Asliye Ceza Mahkemeleri'nde duruşmalara giren Cumhuriyet Savcılarının duruşmalardaki etkinliği ve etkililiği tartışmalı bir konuydu.

Ceza yargılamasında üç süjenin sacayağı görevi gördükleri söylenmektedir. Mahkeme, Cumhuriyet Savcısı ve bireysel iddia süjesi bu sacayağını oluşturmaktadır. Cumhuriyet Savcılığı, kovuşturma evresinde kanun hükümlerine göre yargılama faaliyetlerini kamu adına izlemek, bunlara katılmak ve gerektiğinde kanun yollarına başvurmakla görevlidir. Savcılar, mahkemelerden bağımsız olarak öngörülmüştür. Savcıların, sanığın hem lehine

59 Örneğin 19.12.1989 tarihli 9783/82 Başvuru No'lu Kamasinski v. Avusturya davasında AİHM kararında "tercüman yardımı sanığa isnat edilenin ne olduğunu anlamaya ve özellikle olaylara ilişkin kendi anlatım biçimini mahkemeye sunacak şekilde savunmasını yapmayı sağlayacak düzeyde olmalıdır." diye belirtmiştir. Ayrıca Sultan Şaman'ın mahkemede Kürtçe ifade vermesinin engellenmesi ve polis sorgusunda tercüman sağlanmamasının AİHS m.6'ya aykırı olduğuna ilişkin olarak başvurması üzerine, AİHM 35292/05 Başvuru No'lu dava için 05.04.2011 tarihinde Türkiye aleyhine ihlal kararı vermiştir.

60 AİHM (1978), No: 6210/73, 6877/75, 7132/75, 28.11.1978. Aktaran: Tezcan, Durmuş (1995), "Tercümandan Yararlanma Hakkı", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 52, Sayı: 1-4, 693-700, s.694.

61 6217 Sayılı Kanun m.26 ile 5320 sayılı CMK Yürürlük Kanunu'na eklenen Geçici m.3 şü şekildedir: "(1) 1/1/2014 tarihine kadar, asliye ceza mahkemelerinde yapılan duruşmalarda Cumhuriyet Savcısı bulunmaz ve katılma hususunda Cumhuriyet Savcısı'nın görüşü alınmaz. Ancak, verilen hükümler ile tutuklamaya veya salıverilmeye ilişkin kararlara karşı Cumhuriyet Savcısı'nın kanun yoluna başvurabilmesi amacıyla dosya Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilir."

hem aleyhine durumları tespit etmeleri hem de bu durumlara ilişkin iddialarda bulunup delilleri sunabilmeleri başsavcılık adına gerçekleştirdikleri görevlerdir. Dolayısıyla savcı, yargılama bakımından önemli bir yere sahiptir. Bu da adil yargılanma hakkını desteklemektedir.

AİHM, Ozerov-Rusya kararında da savcının yargılamada bulunmamasının AİHS m.6 f.1'in (Adil Yargılanma Hakkı) ihlali olduğuna karar vermiştir. AİHM kararda, "Eğer savcı duruşmada hazır bulunsaydı, özellikle de delillerin değerlendirilmesinde yer alsaydı görüşlerini beyan edebilirdi. Savcının münhasır rolü, hem sanık aleyhine olan cezaları kovuşturmadan önce belirlemek hem de öne sürdüğü delillerin kovuşturma safhasına artık desteklenmediğine kanaat etmek olurdu." demekle savcının yargılamadaki rolünü vurgulamıştır.⁶²

27 Ağustos - 7 Eylül 1990 tarihleri arasında Küba'nın Havana şehrinde yapılan Birleşmiş Milletler Suçun Önlenmesi ve Suçluların Islahı Konferansında kabul edilen *Savcıların Rolüne Dair Yönerge*'de;

"Adalet dağıtımında temel bir unsur olan savcıların suçların soruşturulması ve bu soruşturmaların hukukiliğinin gözetiminde aktif bir rol üstlenilmesi, ... kamu yararını korumaları, objektif bir biçimde hareket etmeleri, şüphelinin ve mağdurun durumunu gereği gibi dikkate almaları ve şüphelinin yararına veya zararına olup olmadığına bakmaksızın ilgili her türlü duruma dikkat etmeleri..."

demekle savcının aktif rolünden bahsedilmektedir. Bu aktif rol Cumhuriyet Savcılarının duruşmalarda bulunmasını da kapsamaktadır.

1. Yargı Paketi ile CMK Uygulama Kanunu'na eklenen geçici bir madde ile, "1/1/2014 tarihine kadar, Asliye Ceza Mahkemelerinde yapılan duruşmalarda Cumhuriyet Savcısı bulunmaz ve katılma hususunda Cumhuriyet Savcısı'nın görüşü alınmaz" hükmüne yer verilmiş böylelikle Asliye Ceza Mahkemeleri'nde belirtilen tarihe kadar savcılar duruşmalarda hazır bulunması kuralının uygulanmasının önüne geçilmiştir. Bu düzenleme ile ilk bakışta yukarıda belirtilen paragraflarda savcının yargılamadaki rolüne ilişkin açıklamaların yadsındığı görülmektedir. Ancak bu düzenlemenin değerlendirilmesi gereken bir noktası vardır. Değişiklik öncesinde de Cumhuriyet Savcılar duruşmalarda yer alsalar da yargılama sürecinde etkin değillerdi. Adil yargılanma hakkının içeriği ile hedeflenen savcının yargılamada etkin olması da savcının duruşmada fiziken bulunması ile sağlanamıyordu. Kanun koyucu hem bu durumun değişmesi hem de savcıların iş yükünü azaltma düşüncesiyle Asliye Ceza Mahkemeleri'nde Cumhuriyet Savcılarının bulunmaması yönünde düzenleme yapmıştır. Bu açıdan bakılınca esasen zaten olmayan bir etkinliğin, düzenleme ile sekteye uğratılmasından bahsedilmesi de haliyle mümkün olmayacaktır.

Diğer yandan, böyle bir düzenleme yerine Cumhuriyet Savcılarının yargılamada etkin ve etkili olmasının sağlanması yönünde ve adil yargılanma hakkının içeriği ile uyumlu bir şekilde bir düzenlemeye gidilmesi çok daha yararlı olacaktır. Bu yararın göz ardı edilip Cumhuriyet Savcılarının duruşmada bulunmamasını düzenlemek isabetli değildir.

3.2.3 Cumhuriyet Başsavcısının İtiraz Yetkisine İlişkin Hüküm Eklenmiştir.⁶³

Yargıtay, ilk derece mahkemelerince verilen ve kanunun başka bir mercii görevlendirmedeği karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. 23 hukuk ve 15 ceza dairesinden oluşur. Temyiz davasına bakmakla görevli olan daire, ilk derece mahkemesinin kararlarına karşı temyiz dosyasının gönderildiği yerdir. Ceza dairelerinin bozma kararlarına karşı mahkemelerin direnme kararını inceleyerek kesin olarak karara bağlayacak mercii ise Ceza Genel Kurulu'dur.

62 AİHM (2010), "Ozerov v. Rusya", No: 64962/01, 18.05.2010, par. 54.

63 6352 Sayılı Kanun m.99 ile CMK m.308'e eklenen fıkralar şu şekildedir: "(2) İtiraz üzerine dosya, kararına itiraz edilen daireye gönderilir. (3) Daire, mümkün olan en kısa sürede itirazı inceler ve yerinde görürse kararını düzeltir; görmezse dosyayı Yargıtay Ceza Genel Kurulu'na gönderir."

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı'na, Yargıtay daire kararlarına karşı itiraz imkanı verilmekteydi. Ancak eski düzenlemede, bu şekilde yapılan bir itiraz üzerine uyuşmazlık, doğrudan bir üst merciye yani Yargıtay Ceza Genel Kurulu'na gönderilmekteydi. 3. Yargı Paketi ile getirilen düzenleme ile itiraz üzerine önce itiraz kararına itiraz edilen Yargıtay dairesinin inceleyeceği dairesinin mümkün olan en kısa sürede itirazı inceleyeceği ve yerinde görürse kararını düzeltereği aksi halde dosyayı Yargıtay Ceza Genel Kurulu'na göndereceği şeklinde değiştirilmiştir.

Bu düzenleme, hükümdeki eksiklikleri gidermediği gibi müdafiyeye bu aşamada savunma yapma imkanı da sunmamaktadır. Yargıtay Cumhuriyet Savcısı tarafından bir itirazın yapıldığı ve sonrasında itirazın değerlendirildiği bir aşamada, müdafiyeye dosyaya ilişkin olarak görüş bildirme ve benzeri bir imkan sunulmamıştır.

Bu tarz bir olağan kanun yolu olmasa da yargılama sürecinde görüş bildirmenin önemine binaen AİHM tarafından görülen bir davada Yargıtay'da yapılacak duruşma, başvuru ve avukatına bildirilmemiş ancak diğer yandan savcı davada hazır bulunmuş ve görüşlerini sunmuştur. Yargıtay da bu görüşleri de dikkate alarak başvuru hakkında ilk derece mahkemesi tarafından verilen mahkûmiyet kararını onamıştır. AİHM de başvurunun adalet erişim hakkının ihlal edildiğini ileri sürmüştür. AİHM ise taraf devletin temyiz mahkemesinin başvuru, yapılacak duruşmadan haberdar etmek için gereken önlemleri almadığını kabul etmiştir. Duruşmaya neden katılmadığını hiç araştırmadan, iddia makamının görüşlerini dinlemiş ve kararını vermiş olması nedeni ile de adil yargılanma hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir.⁶⁴

AİHM'nin vurgulamak istediği nokta, yargılama kapsamındaki bir zaman içerisinde yargılama makamınca taraflardan birinin görüşünün alınmaması ve benzeri bir imkanın da sunulmaması durumunda bir karar verilmesinin adil yargılanma hakkına olumsuz yönde etki edeceğidir. Bu yönden söz konusu hüküm değerlendirildiğinde, hâlâ AİHM içtihatlarında yer alan adil yargılanma hakkının korunmasına ilişkin kıstasın yakalanmadığı görülecektir.

3.2.4 İşkence Suçunda Zamanaşımının Uygulanmayacağı Öngörülmüştür.⁶⁵

Değişiklikten önce TCK'da yer alan işkence suçu zamanaşımına tabi idi. Bu durum, AİHM'nin birçok kararında eleştirilmekteydi. Nitekim maddenin gerekçesinde de AİHM'nin işkence veya kötü muamele iddiası ile kamu görevlileri hakkında yargı mercileri tarafından yürütülen soruşturma ve kovuşturmalarda, davanın zamanaşımı nedeniyle düşmesini ve zamanaşımı ile eylemin cezasız kalmasını ihlal sebebi olarak gördüğünden bahsedilmektedir.

Söz konusu değişiklik, 4. Yargı Paketi'nin yürürlüğe girmesinden sonra işlenen işkence suçları bağlamında uygulanabilecektir. Daha öncesinde işlenmiş işkence suçları veya zamanaşımına uğramış işkence suçları için bu hüküm uygulanamayacaktır. Sonuç olarak söz konusu maddeye eklenen bu hüküm olumludur ancak zamanaşımına dair bu maddenin yalnızca kanunun yürürlüğe girmesinden sonra işlenen işkence suçları bağlamında uygulanabilecek olması, geçmişte yaşanmış insan hakları ihlallerinin cezasız kalması konusuna bir çözüm getirememiştir.

64 AİHM (2009) "Maksimov v. Azerbaycan", No: 38228/05, 08.10.2009.

65 6459 Sayılı Kanun m.9 ile 5237 sayılı kanunda yapılan değişiklik.

3.2.5 Takipsizlik Kararlarının Etkili Soruşturma Yapılmadan Verilmesi Halinde, Bu Halin AİHM Kararı ile Tespit Edilmesi Üzerine Yeniden Soruşturma Açılması Öngörülmüştür.⁶⁶

İç hukuk yollarına başvurularda, AİHS’de öngörülen hak ihlalleri mağdurları olan kimselerin bu durumlarının AİHM kararı ile tespit edilmesi halinde iç hukuk yollarının yeniden canlandırılması imkanı tanınması işin doğası gereğidir. Örneğin savunma hakkı kullandırılmayarak mahkûm edilen bir kişinin başvurusunun, AİHM tarafından haklı görülmesi halinde bu kişi davasının yeniden görülmesini isteyebilecektir. Aslında yeniden yargılama için getirilen bu imkan, şikâyetle bulunmasına rağmen etkin bir soruşturma yapılmadığı için şikâyeti sonuçsuz kalan kimse açısından söz konusu değildir. Bu kimse, bu durumu bir hak ihlali olarak AİHM önüne götürmüş ve haklı görülmüş olsa bile buna imkan veren bir düzenleme olmadığından yeniden bir soruşturma yapılmasını talep etme imkanı söz konusu değildir.

4. Yargı Paketi ile bu eksiklik giderilmek istenmiş ve kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararların etkin soruşturma yapılmadan verildiğinin AİHM’inin kesinleşmiş kararıyla tespit edilmesi durumunda, talep edilirse üç ay içinde yeniden soruşturma açılacağı öngörülmüştür.

Belirtilmesi gereken bir husus yeniden soruşturma açılması imkanının talebe bağlı olması ve üç ay içinde talep edilmesi gereğidir. Yeniden soruşturma açılması otomatik olarak gerçekleşmediği gibi talep belli bir süre içinde öne sürülmelidir.

AİHM’ye göre AİHS’de bulunan bir hak incelenirken hem usul yönünden hem de maddi yönden incelenmektedir. Usul yönünden incelemenin temelinde, devletin mevcut olay karşısında etkili bir soruşturma yürütüp yürütmediği yatar. Hatta Yüksek Mahkeme, kimi kararlarında hakkın esas bakımından ihlal vermese dahi etkili bir soruşturma yapılmaması sebebiyle ilgili devlet hükümeti aleyhine ihlal kararı verebilmektedir. Zira kişilerin temel hak ve özgürlükleri bakımından devlet, hem hakka müdahale etmeyerek negatif yükümlülüğünü hem de hakkın kullanılmasını sağlamak amacıyla hak ihlal edildiği takdirde ilgili kişiler hakkında gerekli işlemleri uygulamak suretiyle pozitif yükümlülüğünü yerine getirmek durumundadır. Bu açıdan yapılan değişikliğin, devletin pozitif yükümlülüğünü yerine getirmesi açısından olumlu bir gelişme olduğu düşünülmektedir.

3.2.6 Yargılamanın Yenilenmesi Hususunda Geçici Bir Düzenleme Öngörülmüştür.⁶⁷

Kesinleşen mahkeme kararları açısından AİHM’nin ihlal kararı vermesi yargılamanın yenilenme sebebidir. Ancak bu sebeple yapılacak başvurular, kanunda süre sınırı ile karşılaştığından bu koşul gerçekleştirilse de bazı başvurular için yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilemediği görülmüştür. Bunu önlemek adına getirilen geçici madde ile 4 Şubat 2003 tarihi itibarıyla AİHM’de derdest olup sonradan ceza hükmünün sözleşmenin ihlali suretiyle verildiği tespit edilen ancak yeniden yargılama yapılmadığından Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından 15 Haziran 2012 tarihi itibarıyla icra süreci denetlenmekte olan kararlar açısından da yeniden yargılama yapılabilecektir. AİHM’in ihlal kararı vermesi sonrasında yapılacak başvuruların süre sınırı ile karşılaşacak olması, yargılamanın yenilenmemesine yol açmaktaydı. Düzenlemeyle adalete etkin erişimin sağlanması bakımından olumlu bir gelişme kaydedilmiştir.

66 6459 Sayılı Kanun m.19 ile 5271 sayılı kanuna eklenen madde.

67 6459 sayılı kanun m.21 ile 5271 Sayılı Kanuna eklenen geçici madde.

3.2.7 Temyize Başvurmaya İlişkin Sınırlandırma Kaldırılmıştır.⁶⁸

Adli para cezası ile ilgili olarak temyiz sınırının bulunmasına ilişkin hükmün iptali bakımından, Anayasa Mahkemesi tarafından verilen 2009 tarihli karar⁶⁹ önem taşımaktadır. Bu kararla adli para cezası ile ilgili olarak temyiz sınırının bulunmasına ilişkin olan Mülga Ceza Muhakemesi Usulü Kanunu (CMUK)'nda halen yürürlükte olan temyize ilişkin hükümlerden biri "hak arama hürriyeti"ne aykırı bulunarak iptal edilmiştir.⁷⁰ İptal edilen hüküm, iki bin liraya kadar (iki bin dâhil olmak üzere) olan adli para cezalarının temyiz olunamayacağını öngörmekteydi. Hükmün iptali ile bir kanun boşluğu ortaya çıkmış, bu boşluğu ise 1. Yargı Paketi ile CMK Yürürlük Kanunu'na eklenen geçici fıkra doldurmuştur. Temyiz yoluna başvuru bakımından "adil yargılanma hakkı" göz önünde bulundurularak bu fıkranın eklendiği açıktır.

Eklene bu hüküm ile iki önemli değişiklik meydana gelmiştir. Öncelikle, hapis cezasından adli para cezasına çevrilen hükümler ile doğrudan adli para cezası hükümleri arasında bir ayırım oluşturulmuştur. Ayrıca hapis cezasından çevrilen adli para cezaları için herhangi bir sınır öngörülmemiştir. Dolayısıyla temyiz yoluna başvuru engeli kaldırılmıştır. Diğer yandan doğrudan verilen adli para cezaları için iptal edilen iki bin lira olan sınır, "üç bin Türk Lirası dahil" denilerek yükseltilmiştir. Görüldüğü üzere, halen doğrudan verilen ve üç bin liraya kadar olan adli para cezalarına yönelik olarak temyiz başvurusu yapılamamaktadır. Her ne kadar üst sınırı yükseltmiş olsa da Anayasa Mahkemesi kararı göz önünde bulundurulduğunda bu düzenlemenin adil yargılanma hakkının sağlanması bakımından tatmin edici olmadığı açıktır.

Adalet erişim bakımından bu durumu, AİHM kararlarıyla birlikte değerlendirmek faydalı olacaktır. Mahkemeye erişim hakkı, AİHM'nin kararlarında ortaya koyduğu gibi mutlak bir hak değildir. Dolayısıyla bazı sınırlandırmalara tabi tutulması mümkündür. Bu sınırlamaları getirme noktasında taraf devletlerin takdir hakları mevcuttur. Ancak takdir hakkının kullanımı ile oluşturulan sınırlandırmalar, adil yargılanma hakkının özüne tesir etmemelidir. Söz konusu sınırlandırmalar, meşru bir amaca dayanmakla birlikte orantılı da olmak durumundadır. Getirilen usuli kısıtlamalar, çoğu zaman yargı sisteminin etkili bir şekilde yürütülmesini sağlamak içindir. **AİHM Bellet- Fransa Kararında**, "Mahkemeye erişim hakkı, mahkemeye erişim hakkının özüne halel getirecek şekilde ve düzeyde sınırlanmayacağı mahkemeye erişim hakkına getirilen kısıtlamanın, meşru bir amaç taşıması ve kullanılan araçlarla amaç arasında makul bir orantılılık ilişkisi mevcut olması halinde, AİHS'nin 6/1 maddesine uygun düşeceği" diyerek kısıtlamaların adil yargılanma hakkının özüne etki etmeyeceğini belirtmiştir.⁷¹ **AİHM Kreuz v. Polonya Davası**'nda ise, "...Sınırlamanın mali nitelikte olabileceği, adaletin iyi şekilde tecelli etmesi için, bir kişinin mahkemeye erişim hakkına mali kısıtlamalar getirilebileceğini hiçbir zaman göz ardı etmemiştir" diyerek bu sınırlandırmaların aslında adalet sisteminin işleyişi bakımından faydalı olacağını belirtmiştir.⁷² AİHM, Türk hükümeti aleyhine açılmış bir davaya ilişkin kararında ise temyize başvuru yapabilmek için parasal bir alt sınır getirilmesinin AİHS'e aykırılık teşkil etmeyeceğini belirtmiştir ve bu sınırlandırmanın, mahkemelerin önüne çok sayıda daha az önemli dava gelip iş yükünü arttırma gibi meşru bir amacı olduğunu kabul etmiştir.⁷³

68 6217 sayılı kanun m.26 ile 5320 sayılı CMK Yürürlük Kanunu'na eklenen geçici m.2 şu şekildedir: "(1) Bölge adliye mahkemeleri faaliyete geçinceye kadar hapis cezasından çevrilenler hariç olmak üzere, sonuç olarak belirlenen üç bin Türk Lirası dahil adli para cezasına mahkûmiyet hükümlerine karşı temyiz yoluna başvurulamaz."

69 Anayasa Mahkemesi (2009), 2006/65 E. ve 2009/114 K. Sayılı Karar, 23.7.2009.

70 İptal edilen CMUK m.305 f.1 b.1 şu şekildedir: "İki milyar liraya kadar (iki milyar dahil) para cezalarına dair olan hükümler."

71 AİHM (1995), "Bellet v. Fransa", No:23805/94, 04.12.1995.

72 AİHM (2001), "Kreuz v. Polonya", No:28249/95, 19.06.2001.

73 AİHM (2011), "Canbaz v. Türkiye", No:35641/06, 13.09.2011.

AİHM kararları ile birlikte söz konusu değişikliğe bakıldığında, söz konusu maddede sınırlandırma yapılmasının mümkün olduğu açıktır. Ancak bu takdir hakkını meşru bir amaca dayandırmak ve orantılı bir düzenlemeye gidilmesi gerektiği konusunda da kuşku yoktur. Söz konusu değişiklik ile orantılılık unsurunun sağlanıp sağlanmadığı düşünülebilir. Zira bu orantılılığın sağlanmaması durumunda, kişinin adalete erişim hakkına müdahale edilmiş olacaktır. Doğrudan verilen üç bin liraya kadar olan adli para cezalarına yönelik olarak temyiz başvurusu yapılamaması adalete erişim hakkına müdahale edip adil yargılanma hakkının özüne etkiye bulunduğundan söz konusu maddeye bu doğrultuda bir düzenleme daha yapılması uygun olacaktır.

3.2.8 Askeri Yüksek İdare Mahkemesi ve İdari Yargı’da Açılan Tam Yargı Davalarında Davacıya Dava Süresince Zararın Artması Halinde Tazminatın Yükseltilebilmesi İmkânı Verilmiştir.⁷⁴

Değişiklikten önce AİHM, devletin sorumluluğuna ilişkin tazminat davalarında, davacıların yargılamanın yavaş işlemeden doğan zararlarını ortadan kaldıracak yeterli bir çözüm bulunmadığı yönünde Türkiye aleyhinde ihlal kararları vermektedir.

Yeni hüküm ile birlikte, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi veya idari yargıda açılan tam yargı davalarında tazminat miktarı; dava dilekçesinde belirtilen miktar, süre veya diğer usul kuralları gözetilmeksizin nihai karar verinceye kadar bir defaya mahsus olmak üzere arttırılabilecektir. Yapılan bu değişiklik, adil yargılanma hakkı açısından olumlu bir gelişmedir. Zira kişinin dava sırasında zararının arttığına ortaya çıkması karşısında alacağı tazminatı yükseltmemesi, kişinin mağduriyetinin tam olarak karşılanmadığı anlamına gelmektedir. Ayrıca AİHS m. 6 kapsamında korunan adil yargılanma hakkını sekteye uğratmış olacaktır. Bu bakımdan artık bir kereye mahsus olmak üzere ıslahla (davanın tarafına tanınan düzeltme imkanı) birlikte davacı, zararının artması halinde tazminat miktarını yükseltebilecektir. Diğer yandan bu değişiklik, sadece kanunun yürürlüğe girdiği andan itibaren değil derdest davalar hakkında da uygulanabilecektir. Kişilerin adil yargılanma hakkını gözetilen yeni hükmün, görülmekte olan davalara da uygulanarak uygulama alanının genişletilmesi ise olumlu bir gelişmedir.

3.2.9 AİHM’in İhlal Kararları, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi’nde Görülen Davalar Bakımından da Yargılamanın İadesi Sebebi Olarak Kabul Edilecektir.⁷⁵

Değişiklikten önce AİHM tarafından verilen kesinleşmiş ihlal kararları, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi’nde görülen davalar bakımından yargılamanın iade sebebi olarak kabul edilmemekteydi. AİHM ise bu konudaki taleplerin reddedilmesini, adil yargılanma hakkının ihlali olarak kabul etmektedir.

Değişiklikle beraber AİHM tarafından Türk Hükümeti aleyhine verilmiş olan kesinleşmiş ihlal kararları, artık Askeri Yüksek İdare Mahkemesi’nde görülen davalar için de geçerli olup ihlal konusu olan davalar, tekrar bu mahkemelerde görülebilecektir. Madde uyarınca bu kararlar hakkında yargılamanın iadesi, AİHM kararının kesinleştiği tarihten itibaren bir yıl içinde istenebilecektir. Yapılan bu düzenleme ile birlikte CMK, İdari Yargılama Usulü Kanunu ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu’ndaki hükümler arasında paralellik elde edilmiş ve sistemde bütünlük sağlanmıştır.

74 6459 Sayılı Kanun m.1,3,4,5 ile 1602 ve 2577 sayılı kanuna eklenen ve yapılan değişiklikler.

75 6459 sayılı kanun m.2 ile 1602 sayılı kanunda yapılan değişiklik.

3.3 DEĞERLENDİRME

Adil yargılanma hakkı (dürüst yargılanma hakkı), hem Anayasamızda hem de AİHS’te devletin yargı erki karşısında kişilerin, hukuk kurallarının öngördüğü biçimde ve adil bir şekilde yargılanmalarını sağlamak için geniş ve ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir. Ancak bu hak, soyut olarak tanınmış olmasına rağmen mevzuattaki pek çok hükümle somut şekilde sınırlandırılmış hatta ihlal edildiği görülmektedir. Yargı paketleri ile yargı hizmetlerinin etkinleştirilmesi hedeflenirken özellikle AB müktesebatına uyum noktasında belki de en çok bu alanda düzenleme yapılması ihtiyacının hissedilmesinin nedeni de budur.

Türkiye’nin 1999 yılında AB üyeliğine aday statüsü kazanması ile birlikte tüm mevzuatın hızlıca AB normlarına entegrasyonu ile birlikte belki de en yavaş ve en sancılı değişim, “devletin ve anayasal düzenin korunması”na ilişkin ceza, ceza yargılaması, infaz ve kolluk mevzuatında yaşanmıştır. Birer genel kanun olan TCK’nın ve CMK’nın değişimi ile birlikte özel norm niteliğindeki TMK, genel normlar sistemi içinde birer “çıkıntı” haline gelmiştir. 1980 ve sonrasındaki siyasal gelişmelere bağlı olarak gelişen terörle “her şekilde” mücadele konsepti ile 2000’lerin başında bunun yerini bıraktığı “her alanda AB normlarına entegrasyon” konseptinin çatışması, ciddi uygulama problemlerine neden olmuştur. Bu durum, AİHM’den ülkemize yönelik pek çok ihlal kararı çıkmasına yol açmıştır. Yargı paketleri ile TMK’daki bu “çıkıntılar” giderilmeye çalışılmış, siyasal sistemi korumaya yönelik olağanüstü normların, hukukun genel ilke ve kurallarına ve temel hak ve özgürlüklerin korunması esasına uyumlu olması amaçlanmıştır. Bu kapsamda adil yargılanmaya ilişkin en kapsamlı değişikliklerin, TMK üzerinde gerçekleşmiş olduğu görülmektedir.

Adil yargılanma önündeki en önemli engellerden biri olan, terör suçları için özel olarak kurulmuş Özel Görevli Mahkemelerin kaldırılması olumlu bir adımdır. Ancak bunların yerine, hemen hemen aynı görev alanına sahip Bölge Ağır Ceza Mahkemelerinin tesis edilmesi, bu mahkemelerde de soruşturma ve kovuşturma usullerine ilişkin yalnızca çok sınırlı bir değişikliğe gidilmesi, aslında önceki yapının ana hatları ile korunmuş olduğunu göstermektedir. Bu açıdan yargı paketi öncesinde Özel Görevli Mahkemelere ve bunlardaki yargılama faaliyetlerine ilişkin eleştiri noktalarının, pek çok açıdan yeni kanun noktasında da muhafaza edildiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Bununla birlikte, önceki uygulamaya göre önemli oranda iyileşmelerin yapıldığını da ifade etmek gerekmektedir. Bu kapsamda, örneğin soruşturma aşamasında gözaltındaki şüphelinin hukuki yardımından yararlanabileceği avukatın sayısı veya dosyayı inceleme yetkisinin istisnasız sınırlandırılmasına ve avukatın savunmaya ilişkin evraklarının hâkim tarafından incelenmesine ilişkin adil yargılanma hakkını ihlal eder nitelikteki hükümler yürürlükten kaldırılmıştır. Ancak gözaltındaki şüphelinin, ilk 24 saat avukatı ile görüşmemesi, gözaltı ve tutuklama sürelerinin iki katına kadar uzatılması gibi düzenlemeler muhafaza edilmiştir.

Üzerinde önemle durulması gereken bir diğer değişiklik ise kişiye, kendini daha iyi ifade edebildiği dilde savunma hakkının tanınmış olmasıdır. Şekil itibarıyla ana dilde savunmanın da bir adım ötesine geçen bu düzenleme, Türkiye’de özellikle Kürt vatandaşlar tarafından uzun zamandır talep edilen temel bir insan hakkının tanınması açısından önemlidir. Ancak yasa, kabul edildiği haliyle uygulama bakımından sorunlar yaratacak bir içeriğe sahiptir. Tercüman masraflarının Hazine tarafından karşılanmaması, hakkın kullanımını engelleyici bir işlev görebilir. Söz konusu hakkın, yargılamanın sadece kovuşturma aşamasında kullanılacak olması çok önemli bir kısıttır. Daha da önemlisi, yargılama sürecinin sürüncemede bırakılmaması ölçütü hakkın, bireysel hâkim kararıyla engellenmesine engel olabilir. Yargı paketleri ile sanıklara şeklen bu hak sağlanmış olsa da hakkın aşamalı tanınması, hakkın özünün ihlal edildiği anlamına gelmektedir. Bu haliyle düzenleme, olumlu ancak

yetersiz olup uygulamada tam olarak ihtiyacı karşılayamayabilir. Yine işkence suçunda zamanaşımının kalkması, toplumun önemli bir kesimi tarafından uzun zamandır talep edilen bir değişikliktir. Ancak maddede yapılan değişikliğin sadece, kanunun yürürlüğe girmesinden sonra işlenen işkence suçlarında geçerli olacak olması bir hayal kırıklığı yaratmıştır.

Bunlarla birlikte AİHM kararlarının yeniden yargılama konusu yapılmasının idari yargıya da uygulanacak olması, ceza yargılamasında şikâyet üzerine takipsizlik kararı verilmesi ancak bunun AİHM tarafından ihlal olarak görülmesi halinde bu kararın iç hukukta dava açılmasına olanak tanınması gibi maddeler son derece olumlu düzenlemelerdir. Bunun yanı sıra kişilerin temyize başvurmalarını kısıtlayan hükmün, Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesi üzerine eklenen geçici madde ile doğrudan verilen adli para cezalarının sınırının yükseltilmesi ve hapis cezalarından çevrilen adli para cezalarında herhangi bir sınır öngörülmemesi ve dava sırasında artan zararların tazmininin mümkün kılınması olumlu gelişmelerdir. Ancak her madde özelinde belirtilen eleştiriler de not edilmelidir.

Adil yargılama hakkı açısından yaşanan ihlallerin önüne geçmek için nihai hedef, soyut devlet kavramını korumak adına kişiler aleyhine uygulamalar yapılmasına dayanak olan TMK'nın kaldırılması olmalıdır. Farklı suç tipleri için farklı soruşturma, kovuşturma ve infaz rejimlerinin benimsenmesi ciddi eşitsizlikler yaratmaktadır. Asıl hedef, bu eşitsizliklerin giderilmesi olmalıdır. TCK sistematığı var olduğu sürece TMK gibi olağandışı bir hukuk sistemine ihtiyaç görülmemektedir. Gerçek bir reform etkisi yaratmak, ancak TMK'yı kaldırarak ve gerekirse TCK'da var olan eksiklikleri gidererek olabilir. Adalet Bakanı'nın demeçlerinden de nihai hedefin bu olduğu anlaşılmaktadır.⁷⁶

76 24.08.2013, T24, "Adalet Bakanı: Önce terörü bitirmek, sonra TMK'yı kaldırmak istiyoruz", Erişim adresi: <http://t24.com.tr/haber/adalet-bakani-once-teroru-bitirmek-sonra-tmkyi-kaldirmak-istiyoruz/237768>

4. İnfaz Uygulaması Açısından Yargı Paketleri

Cezaların infazı, ceza mahkemelerinin kesinleşmiş mahkûmiyet kararlarının İnfaz Savcılığı tarafından yerine getirilmesini ifade etmektedir. Modern infaz hukukunda artık intikam amacıyla yapılan aşağılayıcı, onur kırıcı, zalimane infaz şekillerinin yerini ıslah amacıyla yapılan infaz almıştır. Dolayısıyla infaz usulü ve koşulları da bu yönde değişim göstermiştir.

Modern infaz hukukunun ulaşmak istediği iki temel amaç söz konusudur. Bunlardan ilki toplumu suça ve suçluya karşı korumak, ikincisi ise hükümlüyü rehabilite ederek yeniden topluma kazandırmaktır. Toplum suçtan arındırma fikrinin, suçluları hapishaneler marifetiyle toplumdan olabildiğince uzak tutmak ve dışlamak pratiğine dönüşmemesi gerekmektedir. Zira bu durumda cezasının infazı sona eren bir hükümlünün, yeniden toplum hayatına entegre olması zorlaşacak ve muhtemeldir ki bu kişiler potansiyel suçlular olarak yeniden topluma karışacaklardır.

İnfaz uygulamasında unutulmaması gereken en temel husus, buna maruz kalacak kimsenin herşeyden önce bir insan olmasıdır. Bu yüzden de hakları vardır. Zira insan, hak ve yükümlülükleri olan bir hukuk öznesidir ve insan hakları, insanların yalnızca insan olmalarından ötürü sahip olduğu haklardır. Dolayısıyla mahkûmlara uygulanacak kuralların bu perspektifle ele alınması ve uygulanması gerekir. AİHM'nin **Gençay/Türkiye Kararı**'nda şu ifadeler yer verilmiştir: *“Her tutuklu, alınan tedbirlerin infaz edilme usul ve yöntemlerinin kendisini, tutukluluğun doğasında var olan kaçınılmaz ıstırap düzeyini aşacak şiddette bir sıkıntı veya zorluğa maruz bırakmamasını temin edecek şekilde, insan onuruyla bağdaşır tutukluluk koşullarına tabi olma hakkına sahip olduğundan hapsedmenin uygulamaya ilişkin gereklilikleri göz önünde bulundurulduğunda, tutuklunun sağlığının yanı sıra esenliği de yeterli bir şekilde sağlanmalıdır.”*⁷⁷ Bu ifadeden hareketle devletin, sadece insan onuruna müdahale etmeme sorumluluğu yoktur, aynı zamanda devlet, insan hakkını aktif bir şekilde korumakla yükümlüdür.

İnfaz uygulamasında en temel hak olan yaşam hakkı ihlaline sebep olan bir konu da hasta hükümlülerdir. Adalet Bakanlığı tarafından verilen bilgilere göre 2001-2011 yılları arasında 1734 kişi cezaevinde hayatını kaybetmiştir.⁷⁸ İnsanlar, hasta oldukları ve gerekli sağlık hizmetlerini alamadıkları için cezaevlerinde ölmektedirler. Oysa tutuklu ve hükümlü hastaların, toplumda verilen hizmete denk düşen bir hizmet alma hakkı vardır. Cezaevi koşulları gerekçe gösterilerek en temel insan hakkı olan yaşam hakkına yönelik hizmetlerin verilmemesi kabul edilebilir bir durum değildir zira küçümsenemeyecek sayıda kişi cezaevinde hayatını kaybetmiştir.

77 Gençay v. Türkiye, Başvuru No: 10057/04, 1.12.2005.

78 Hülya Karabağlı, “Sadullah Ergin: Son 10 yılda hapishanelerde 1734 kişi öldü”, 26.12.2012, Erişim adresi: <http://t24.com.tr/haber/sadullah-ergin-son-10-yilda-hapishanelerde-1734-kisi-oldu/220467>

2010 yılında ceza infaz kurumlarının kapasitesi 114.831⁷⁹ iken bu kurumlarda bulunan hükümlü ve tutuklu sayısı 120.814⁸⁰ olarak tespit edilmiştir. 2012 yılına gelindiğinde bu kurumların yatak kapasitesi 146.705⁸¹'e çıkarılmış, toplam hükümlü ve tutuklu sayısı 136.020⁸² olarak tespit edilmiştir. Kapasitesinin üzerinde hükümlü ve tutuklu bulunduran ceza infaz kurumlarında geçmişe kıyasla söz konusu kurumların kapasitesi artırılarak bir iyileştirme sağlanmaya çalışılmışsa da oranların hâlâ ne denli yüksek olduğu açıktır. Bu doluluk oranları, infazın ıslah amacının yerine getirilmesinin ne denli zor olduğunu gösterir niteliktedir. Bunun da ötesinde insan onuruyla bağdaşmayan bir infaz sistemiyle de karşı karşıya kalındığını gözler önüne sermektedir. Zira hükümlü ve tutukluların, aşırı doluluk sebebiyle vardiyalı olarak uyumak zorunda kalması, tuvalet ve banyo ihtiyacını giderecekleri yerlerde aşırı sıra olması gibi birçok sorun bu kapsamda değerlendirilebilir.

Diğer taraftan cezaevlerindeki yatak kapasitesinin artırılmasına yönelik çalışmaların, cezaevlerindeki yaşam kalitesini de artırdığına yönelik bir yanlış algı oluşmamalıdır. Özellikle modern infaz hukukunun amaçları göz önüne alındığında cezaevlerindeki eğitim, meslek edindirme atölyeleri gibi sosyal faaliyet kapasitesinin de artırılması gerekmektedir. Adalet Bakanlığı'nın verilerine göre Türkiye'de cezaevine dönüş oranlarının oldukça yüksek olduğu göze çarpmaktadır. Çocukların (18 yaş altı) % 68,6'sının salıverilmelerinden sonraki bir yıl içinde, gençlerin (18-20 yaş) % 70'inin salıverildikten sonraki iki yıl içinde yeniden ceza aldığı bilinmektedir. Bu durum, mahkûmların cezaevi koşullarında rehabilite edilmelerine yönelik hiçbir ciddi politika izlenmemesinin bir sonucudur. İnsanları kişiliklerine uygun olmayan ve rehabilitelerinin sağlanamayacağı cezaevlerinde tutmanın, hedeflenen sonuç çerçevesinde yeterli olmadığı açıktır. İnsanların kişiliklerine uygun, bireysel farklılıklarına saygı duyan ve yeteneklerini ortaya çıkaran programların uygulanması gerekmektedir.

Yargı paketleri, sayılan sorunlardan bazılarını değişiklikler getirmiştir.

4.1 İNFAZ KANUNUNA GETİRİLEN DEĞİŞİKLİKLER

4.1.1 Hükümlü Ve Tutukluların Yakınlarının Cenazelerine Katılımlarına İlişkin Bazı Sınırlandırmalar Kaldırılmış ve İzin Süresi Maddede Sayılan Bazı Hükümlülerin Sınırlı Olarak Belirlenen Kişilerin Cenazelerine Katılımı Düzenlenmiştir.

Hükümlülerin, yakınlarının cenazelerine katılmalarına ilişkin olarak İnfaz Kanunu'nun 94. Maddesinde bir düzenleme bulunmaktaydı. Buna göre hükümlüler, belirli derecedeki yakınlarının cenazelerine katılmak üzere izin alabilmekteydi ancak bu hükmün uygulanabilmesi sıkı koşullara bağlanmıştı. 1. Yargı Paketi ile bu hükümde değişikliğe gidilerek 6301 sayılı kanunla maddeye son hali verilmiştir:

79 Adalet Bakanlığı 2010 Yılı Faaliyet Raporu, s.74.

80 Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü internet sitesinden erişilen bilgilerdir.

81 Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü internet sitesinden erişilen bilgilerdir.

82 Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü internet sitesinden erişilen bilgilerdir.

İnfaz Kanunu m. 94 Değişiklik Öncesi Hali:	İnfaz Kanunu m. 94 1. Yargı Paketi (6217 S.K. m.24) ile Değiştirilen Hali:
(2) Tehlikeli hükümlüler hariç olmak üzere, hükümlünün, infaz kurumunun bulunduğu yerde olmak ve dış güvenlik görevlisinin refakatinde bulunmak şartıyla, talebi ve Cumhuriyet Başsavcısı'nın onayı ile ana, baba, eş, kardeş ve çocuk cenazesine katılmasına izin verilebilir.	(2) Tehlikeli hükümlüler hariç olmak üzere, hükümlünün, dış güvenlik görevlisinin refakatinde bulunmak şartıyla, talebi ve Cumhuriyet Başsavcısı'nın onayı ile ana, baba, eş, kardeş ve çocuk cenazesine katılması için yol süresi dışında iki güne kadar izin verilebilir.
İnfaz Kanunu m. 94 6301 S. K. Getirilen Son Hali:	
Bu Kanunun 25 inci maddesi kapsamına girenler hariç, yüksek güvenlikli ceza infaz kurumunda bulunanlar da dahil olmak üzere, güvenlik bakımından sakınca oluşturulmaması koşuluyla tehlikeli olmayan hükümlünün, dış güvenlik görevlisinin refakatinde bulunmak şartıyla, talebi ve Cumhuriyet Başsavcısı'nın onayıyla; a) İkinci derece dahil kan veya kayın hısımlarından birinin ya da eşinin ölümü nedeniyle cenazesine katılması için yol süresi dışında iki güne kadar , b) Sağlık Kurulu raporu ile belgelendirilmesi şartıyla ana, baba, eş, kardeş, çocuk ile eşin anne veya babasından birinin yaşamsal tehlike oluşturacak önemli ve ağır hastalık hallerinin bulunması nedeniyle bunlardan her biri için bir defaya mahsus olmak üzere hasta ziyareti amacıyla yol süresi dışında bir güne kadar izin verilebilir.	

Değişiklik öncesi hükümde cezası infaz edilen kişinin bu imkanı kullanabilmesi için gideceği yerin, kendisinin bulunduğu infaz kurumunun bulunduğu yerde olması gerekmektedir. Ayrıca kişinin, maddede sayılan kişilerin cenazesine katılabilmesi için herhangi bir süre öngörülmemiştir. Bundan dolayı maddenin önceki halinde bir belirsizlik söz konusuydu. Ancak değişiklik sonrası, maddede ifade edilen cenaze ve hastalık durumunda bu kişinin cenazeye veya hastayı ziyarete gidebilmesi, bunların infaz kurumunun bulunduğu yerde olmasına bağlanmamıştır ve ayrıca cenaze ile ilgili olarak yol süresi dışında süre düzenlenmiştir. Ayrıca önceki düzenlemede yalnızca “*ana, baba, eş, kardeş ve çocuk*” cenazesine katılmak mümkün iken yeni düzenleme ile bu sınırlama da genişletilerek, “*İkinci derece dâhil kan veya kayın hısımlarından birinin ya da eşinin...*” şeklinde düzenleme yapılmış, bu suretle tutuklunun örneğin kayın pederinin cenazesine katılabilmesine de olanak sağlanmıştır.

AİHM bu konuya ilişkin verdiği bir kararda;

“AİHM, cezaevinden refakatli ayrılışların ve yeterli polis ve cezaevi görevlisi olmamasının yol açtığı mali ve ‘lojistik’ nitelikteki sorunların farkındadır. Ancak risk teşkil eden durumların ciddiyetini –kişinin ebeveynlerinin cenazesine katılma hakkından mahrum bırakılması gibi– göz önüne alan AİHM, sorumlu hükümetin yalnızca zaruri nedenler olması ve –refakatli ayrılışlar gibi– diğer alternatif çözümler bulunamaması halinde, refakati reddedebilmesinin mümkün olduğu kanısındadır.(...) AİHM, mevcut dava koşullarında, sorumlu hükümete bırakılan takdir yetkisi bağlı kalmaksızın, başvuranın ebeveynlerinin cenazesine katılmak üzere cezaevinden ayrılmasının reddedilmesinin, zaruri bir sosyal gerekten kaynaklanmaması ve izlenen yasal amaçlarla orantılı olmaması nedeniyle ‘demokratik bir toplumda gerekli’ olmadığı sonucuna varmıştır. Bu nedenle, AİHS’nin 8. Maddesi ihlal edilmiştir.”²⁸³

diyerek cenazeye gitme gibi bir durumun engellenmesinin zaruri bir sosyal gerekten kaynaklanmaması ve izlenen yasal amaçlarla orantılı olmaması durumunda AİHS bakımından ihlal oluşturacağını açık bir şekilde ortaya koymuştur. Dolayısıyla söz konusu maddede yapılan değişiklik ile genişleme sağlanarak AİHM içtihadına uygun bir yol izlenmiştir.

AİHM içtihatları doğrultusunda tutuklular açısından da belirtilen hususta yeni bir düzenlemeye gidilmiştir. Buna göre ikinci derece dâhil kan veya kayın hısımlarından birinin ya da eşinin ölümü halinde, tutukluya da soruşturma evresinde

soruşturmayı yapan Cumhuriyet Savcısı, kovuşturma evresinde kovuşturmayı yürüten hâkim veya mahkeme tarafından, soruşturmanın veya kovuşturmanın selameti ve güvenlik bakımından sakınca oluşturmaması koşuluyla, dış güvenlik görevlisinin refakatinde yol süresi dışında iki güne kadar cenazeye katılması için izin verilebilecektir. Buna ilişkin değişiklik bir KHK olan 2. Yargı Paketi ile getirilmiş, bu hüküm Anayasa Mahkemesi tarafından bu hususun bir KHK ile düzenlenemeyeceği gerekçesi ile iptal kararı vermesini takiben 6301 sayılı kanun ile yeniden düzenleme yapılmıştır.

Sonuç olarak modern infaz hukukunun amaçlarına uygun olarak yapılan bu değişiklik ile infaz kurallarının insani yönü öne çıkarılmıştır. Bu yönüyle yapılan değişiklik oldukça önemlidir.

4.1.2 Denetimli Serbestlik Kurumu'na İlişkin İki Önemli Değişiklik Yapılmıştır.

Hükümlünün mahkûm olduğu hapis cezasını kural olarak tamamlaması, cezaevinden çıkabilmesi için şarttır. Kural bu olmakla birlikte hükümlü, iyi halli olması durumunda, cezasının belirli bir kısmını cezaevinde tamandıktan sonra geri kalan kısmını cezaevi dışında denetimli serbestlik tedbiri şeklinde bitirebilir. Buna koşullu salıverme denir ve kişi, belirli bir süre suç işlememesi şartıyla serbest bırakılır.

3 ve 4. Yargı Paketleri ile koşullu salıverme süresi bir yıl daha erkene çekilmiştir. 3. Yargı Paketi ile geçici bir madde olarak, *“Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla koşullu salıverilmelerine bir yıldan az süre kalan ve açık ceza infaz kurumunda bulunan iyi halli hükümlülerin talepleri halinde, cezalarının koşullu salıverilme tarihine kadar olan kısmının denetimli serbestlik tedbiri uygulanmak suretiyle infazına karar verilebilir.”* kuralı getirilmiştir. 4. Yargı Paketi'nden önce çıkarılan 6411 sayılı kanunla bu geçici madde sürekli hale getirilmiş ve koşullu salıverilmelerine bir yıldan az kalan hükümlülerin belirli koşullar altında cezalarının koşullu salıverilme tarihine kadar olan kısmının denetimli serbestlik tedbiri uygulanmak suretiyle infazına karar verilebilmesine olanak tanınmıştır. Bu düzenleme ile iyi halli hükümlülerin koşullu salıverilme tarihlerinden bir yıl önce cezaevinden çıkabilmelerine olanak tanınmıştır.

Aslında bu durum, Türkiye'nin yerleşik bir ceza politikasının olmamasının neticesidir. Zira cezaları olabildiğince yüksek tutan kanun koyucu, bu cezaları alan mahkûmları infaz kurumlarının doluluğu sebebiyle olabildiğince erken salıvermenin koşullarını yaratmaktadır. Bu noktada mahkûmlar erken salıverilmek isteniyorsa kanun koyucudan beklenen, koşullu salıverilme süresinin başına denetimli serbestlik süresi eklenmesi değil ceza miktarlarını aşağı çekmesi olmalıdır. Aksi takdirde koşullu salıverme kurumunun sınırlarını genişletmek, bu kurumdan beklenen faydaların elde edilememesine yol açacaktır.

Burada ayrıca belirtilmesi gereken bir husus, denetimli serbestlik kurumunun yeterince güçlü olmamasıdır. Denetimli serbestlik sistemi, düzgün izleme mekanizmalarına kavuşturulmadan yapılan bu değişiklik eksik kalmaktadır. Kurumları güçlendirmeden kanun metinlerinde değişiklik yapmak, beklenen etkiyi yaratmayacak sadece cezaevindeki doluluk oranlarını geçici olarak düşürecektir.

4.1.3 Ağır Hasta Durumda Olan Hükümlülerin Salıverilmesi Olanağı Getirilmiştir.

Mevzuatımızda, Cumhurbaşkanının af yetkisi hariç ağır hasta durumda olan hükümlülerin salıverilmelerine olanak tanıyan bir düzenleme bulunmamaktaydı. Bu nedenle de pek çok hükümlü, cezaevlerinin olumsuz koşullarının da etkisi ile tedavi olamamış ve cezaevinde hayatını kaybetmiştir. Oysa *“Avrupa Konseyi İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesi”* Türkiye tarafından 09.12.2003 tarihinde onaylanmıştır. Dolayısıyla Türkiye, bir taraf devlet olarak sözleşmenin gereklerini yerine getirmek, tutuklu ve hükümlülere sözleşmenin öngördüğü uygun ve adil bir şekilde hizmet sunmak ve serbest bırakılmak da dâhil olmak üzere tüm hak ve özgürlüklere saygı göstermek zorundadır. Adalet Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı tarafından Eylül 2012'de hazırlanan Yargı Reformu Strateji Taslağı'nda bu konuyla ilgili olarak, *“ceza infaz kurumlarında sunulan sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi”* ve

“ceza infaz kurumlarında insan hakları uygulamalarının değerlendirilmesi ve varsa eksikliklerin giderilmesi” hedeflerine yer verilmiştir. Ancak Türkiye’de, sadece 2012 yılında hastalık nedeniyle 13 kişi cezaevinde yaşamını yitirmiştir. 2013 yılı itibarıyla ise en az 309 hasta tutuklu ve hükümlü cezaevinde tutulmaktadır.⁸⁴ Dolayısıyla Türkiye’nin, hasta hükümlü ve tutuklular bakımından düzenlemeye gitmesi önem taşımaktaydı.

AİHM, Türk Hükümeti aleyhine açılan **Gülay Çetin Davası**’nda bu konu ile ilgili olarak ihlal kararı vermiştir.⁸⁵ Başvurucu Gülay Çetin, sevgilisini öldürdüğü gerekçesiyle tutuklanmış ve tutukluluk süresi içerisinde yakalandığı kanser sonucunda 2011 yılında yaşamını yitirmiştir. Gülay Çetin, hastalığına rağmen tahliye edilmemiştir. Gülay Çetin yaşamını yitirdikten bir ay sonra Adli Tıp Kurumu’ndan, “*Cezaevinde kalamaz, hemen tahliye edilerek cezasına ara verilmeli*” raporu gelmiştir. Bu durum karşısında avukatı Süleyman Çetin, af için Cumhurbaşkanlığı’na başvurduklarını, Adli Tıp’tan rapor beklerken Gülay’ı kaybettiklerini söylemiştir.⁸⁶ AİHM kararında, Gülay Çetin’in sağlığının sürekli kötüleşmesine rağmen Türk makamlarının tahliye talebini red kararı verdiklerini ve Çetin’in tutukluluk süresince, ciddi hastalıkları olan hükümlüler için öngörülen düzenlemelerden yararlandırılmadığını belirtmiştir. Mahkeme, kararında AİHS’in m.3 işkence yasağı kapsamında olan insanlık dışı muameleyi yasaklayan düzenlemenin ve m.14 ayrımcılık yasağının ihlal edildiğine hükmederek Türkiye’de ciddi hastalıkları olan tutuklular aleyhine olan ayrımcılığın giderilmesi ve hükümlü tutuklu ayrımının kaldırılması gereğinin altını çizmiştir. AİHM kararında Türkiye’nin, Çetin’in yakınlarına manevi tazminat olarak 20 bin Euro ödemesine karar vermiştir.

Bu nedenler çerçevesinde kanun koyucu, 6411 sayılı kanunla İnfaz Kanunu 16. Maddesine yeni bir fıkra eklemiştir. Buna göre, “*Maruz kaldığı ağır bir hastalık veya engellilik nedeniyle ceza infaz kurumu koşullarında hayatını yalnız idame ettiremeyen ve toplum güvenliği bakımından tehlike oluşturmayacağı değerlendirilen mahkûmun cezasının infazı, üçüncü fıkrada belirlenen usule göre iyileşinceye kadar geri bırakılabilir.*” Hüküm, maruz kaldığı ağır bir hastalık veya engellilik nedeniyle artık hayatını bir yardım almadan idame ettiremeyecek olan hükümlünün cezaevinden çıkarılmasına ve cezasının infazının iyileşinceye kadar geri bırakılmasına imkan tanımıştır. Atıf yapılan üçüncü fıkradaki usule göre geri bırakma kararı, Adli Tıp Kurumu tarafından düzenlenen ya da Adalet Bakanlığı tarafından belirlenen tam teşekküllü hastanelerin sağlık kurullarınca düzenlenip Adli Tıp Kurumu tarafından onaylanan rapor üzerine, infazın yapıldığı yer Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından verilmektedir. Hükümlünün sağlık durumu, daha sonra Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından maddede öngörülen süreler göz önünde bulundurularak incelenir.

Bu değişikliğin, yukarıda belirttiğimiz sorunların giderilmesi noktasında önemli olduğunu belirtmek gerekir. Ancak değişiklik, uygulamadaki sorunların giderilmesi için son derece yetersizdir. Özellikle söz konusu madde içinde, “*toplum güvenliğini tehlikeye düşürmek*” gibi belirsiz ve yoruma fazlasıyla açık bir kriterin yer alması, hasta tutuklu ile hükümlülerin sağlık haklarının halen yeterli bir güvenceye tabi olmaması, işlerliğinin oldukça yavaş olduğu bilinen Adli Tıp Kurumu’nun tek yetkili kurum olmaya devam etmesi, söz konusu eklemeler ve değişikliklerin AİHM kıstaslarını çok fazla yakalamadığının göstergesidir.

84 Türkiye İnsan Hakları Vakfı (2013), “Ağır hasta tutuklu ve hükümlülerin özgürlüklerinden alıkonulmaya devam edilmesi işkence yasağının ihlalidir!”, 11.03.2013, <http://www.tihv.org.tr/index.php?ar-hasta-tutuklu-ve-huekuemluelerin-oezguerlueklerinden-alkonulmaya-devam-edilmesi-ikence-yasann-ihlalidir>, erişim 03.09.2013.

85 AİHM (2013), “Gülay Çetin v. Türkiye”, No:44084/10, 05.03.2013.

86 Ankara Strateji Enstitüsü (2013), “AİHM’den Gülay Çetin Kararı”, 12.03.2013, <http://www.ankarastrateji.org/haber/aihmden-gulay-cetin-karari-591/>, erişim 03.09.2013.

Özellikle burada Adli Tıp Kurumu ile ilgili bir parantez açmak gerekmektedir. Hastalık sebebiyle infazın ertelenmesi kararları, Adli Tıp Kurumu tarafından verilmektedir. Şu haliyle bu kurum, işlerliği ve bağımsızlığı tartışmalı bir kurumdur. Cezaevinde yaşanan, yaşam hakkı ihlallerinin Adli Tıp Kurumu'nun yavaş ve bürokratik yapısından kaynaklandığı ve özellikle siyasi davalarda “resmi” kurum olması sebebiyle bu ihlallerin daha sık yaşandığı bilinmektedir. Bu durum, yasa değişikliğinden sonra da değişmemiştir. Örneğin Sincan 2 Nolu F Tipi Cezaevi'nde yatan kanser hastası İ. E., doktorlarca “cezası ertelenmesi gerekiyor” raporuna rağmen Adli Tıp Kurumu'ndan “infazı durdurulsun” raporu gelmediği için 7 Mayıs 2013 günü cezaevinde hayatını kaybetmiştir.⁸⁷ Yine Bitlis Cezaevi'nde yatan G.K., 21 Mayıs günü cezaevinde hayatını kaybetmiştir. Adli Tıp Kurumu ile ilgili bu sorunlara neşter atmayan herhangi bir değişikliğin, bu alanda pozitif bir değişim yaratması beklenmemelidir.

Tutuklu veya hükümlünün sağlığı, geniş bir takdir yetkisinin ve “toplum güvenliğini tehlikeye düşürmek” gibi belirsiz ifadelerin ellerine bırakılmıştır. İnsan hakları bağlamında işkence ve ayrımcılık yasağı gibi maddeler ile bağlantılı değerlendirilen bu mevzuda yapılan değişiklik, hasta tutuklu ve hükümlülerin sağlık haklarını güvence altına alma bakımından oldukça yetersizdir.

4.1.4 Hapis Cezalarının İnfazına Başlanmasının Ertelenmesine İlişkin Sistem Yeni Baştan Düzenlenmiştir.

Bir sanık hakkında verilen mahkûmiyet hükmünün, tüm gerekli hukuki yollardan geçerek kesinleşmesi halinde bu hükmün infazına başlanacak ve artık hükümlü olan sanık cezaevine alınacaktır. Fakat bazı hallerde kişinin derhal cezaevine alınması, içinde bulunduğu sosyal koşullar gereğince bizzat kendisinin hayatına cezanın infazından çok daha ağır şekilde etki edebilir veya bakmakla yükümlü olduğu kişileri son derece mağdur edebilir. Bu uygulamada çok adaletsiz sonuçlara neden olabileceği gibi kişilerin hayat koşullarının olumsuz etkilenmesine ve bu nedenle suça yönelmelerine neden olma olasılığını da bünyesinde barındırmaktadır. Bunu engellemek için kanunda, hükümlünün cezasının infazının belirli bir müddetle ertelenmesine imkan tanınmıştır. Değişiklik öncesinde hem süre hem de erteleme imkanı açısından kısıtlı olarak uygulanabilen bu kurumun, 6411 sayılı kanun ile birlikte uygulama alanı genişletilmiştir.

87 T24 (2013), “Cezaevinde kanserden ölen PKK'lının ağabeyi: Adli Tıp rapor vermedi”, 08.05.2013, <http://t24.com.tr/haber/cezaevinde-kanserden-olen-pkklinin-agabeyi-adli-tip-rapor-vermedi/229435>, erişim 03.09.2013.

İnfaz Kanunu m.17 Değişiklik Öncesi Hali:	İnfaz Kanunu m.17 6411 S.K. ile Yapılan Değişiklik Sonrası
<p>(1) Üç yıl ve daha az süreli hapis cezalarının derhal infazının, hükümlü veya ailesi için mahkûmiyetin amacı dışında ağır bir zarara neden olacağı anlaşılırsa hükümlünün istemi üzerine infazı, Cumhuriyet Başsavcılığınca ertelenebilir. Erteleme süresi altı ayı geçemez.</p> <p>(2) Üç yıl ve daha az süreli hapis cezaları; hükümlünün yükseköğrenimini bitirebilmesi, ana, baba, eş veya çocuklarının ölümü veya adı geçenlerin sürekli hastalık veya malullükleri nedeniyle ailenin tarım topraklarının işlenebilmesinin olanaksız hale gelmesi veya hükümlünün hastalığının sürekli bir tedaviyi gerektirmesi gibi zorunlu ve çok ivedi hallerde, Cumhuriyet Başsavcılığınca altı ayı geçmeyen sürelerle ara verilerek infaz edilebilir. Ancak bu ara verme iki defadan fazla olamaz.</p> <p>(3) Erteleme isteminin kabulü, güvence gösterilmesine veya diğer bir koşula bağlanabilir.</p>	<p>(1) Kasten işlenen suçlarda üç yıl, taksirle işlenen suçlarda ise beş yıl veya daha az süreli hapis cezalarının infazı, çağrı üzerine gelen hükümlünün istemi üzerine, Cumhuriyet Başsavcılığınca ertelenebilir. (2) Erteleme, her defasında bir yılı geçmemek üzere en fazla iki kez uygulanabilir. (3) Erteleme süresi içinde, hükümlü hakkında kasten işlenen bir suçtan dolayı kamu davası açılması halinde, erteleme kararı kaldırılarak ceza derhal infaz olunur. (4) Birinci fıkrada belirtilen hapis cezalarının infazına başlanmış olsa bile hükümlünün yükseköğrenimini bitirebilmesi, ana, baba, eş veya çocuklarının ölümü veya bu kişilerin sürekli hastalık veya malullükleri nedeniyle ailenin ticari faaliyetlerinin yürütülebilmesinin veya tarım topraklarının işlenebilmesinin imkansız hale gelmesi veya hükümlünün hastalığının sürekli bir tedaviyi gerektirmesi gibi zorunlu ve çok ivedi hallerde, Cumhuriyet Başsavcılığınca altı ayı geçmeyen sürelerle hapis cezasının infazına ara verilebilir. Ancak bu ara verme iki defadan fazla olamaz. (5) Erteleme isteminin kabulü, güvence gösterilmesine veya diğer bir şarta bağlanabilir. (6) Bu madde hükümleri; a) Terör suçları, örgüt faaliyetleri çerçevesinde işlenen suçlar ve cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlardan mahkûm olanlar, b) Mükerrirlere özgü infaz rejimi uygulanmasına karar verilenler, c) Disiplin veya tazyik hapsine mahkûm olanlar hakkında uygulanmaz.</p>

Buna göre eskiden suç ayrımı yapılmaksızın üç yıl olan sürede ayırım yapılarak kasten işlenen suçlarda üç yıl, taksirle işlenen suçlarda ise beş yıldan az hapis cezasının infazının ertelenebilmesi mümkün hale getirilmiştir. Ancak bunun için hükümlünün çağrı üzerine infaz amacıyla gelmiş olması şarttır. Çağrı üzerine gelmeyen ve bunun üzerine yakalanan hükümlü hakkında erteleme uygulanamayacaktır. Bu ertelemenin ne kadar olacağı açısından ise eskiden en fazla 6 ay için mümkün iken yeni kanunla birlikte bu sürenin iki yıla kadar çıkmasına olanak tanınmıştır. Ancak bu süre içinde hükümlü hakkında kasten işlendiği iddia edilen yeni bir suçtan dolayı dava açılırsa erteleme kararı kaldırılarak kişi cezaevine alınabilecektir. Ayrıca cezanın infazına ara verilebilmesi açısından da bu kuralın cezanın infazına başlanmış olsa bile uygulanabilmesine imkan tanınacak bir ekleme yapılmıştır. Yine eski kanunda olan ertelemenin güvenceye bağlanması usulü de kaldırılmıştır.

İnfazın geri bırakılması esaslarının genişletilmesi olumlu olmakla birlikte bu kurumun uygulanmayacağı kişilerin yelpazesinin genişletilmesi ve örneğin örgütlü suçlardan mahkûm olanlara bu imkanın salt bu nedenle tanınmaması yerinde olmamıştır. Ayrıca hakkında erteleme kararı verilen kişi hakkında bir ceza davası açılması halinde otomatik olarak ertelemenin kaldırılması masumiyet karinesine aykırıdır. Bunun hakkında yeni bir mahkûmiyet hükmü verilmesi şeklinde bir şarta bağlanması daha isabetli olacaktır.

4.2 DEĞERLENDİRME

Cezaların infazı süreci, kapalı kapılar arkasında yürütülen bir süreç olduğundan bu süreç belki de ceza adaleti sisteminin en sıkıntılı alanına işaret etmektedir. Dolayısıyla infaz usulünün sıkı kurallara bağlanması ve mümkün olduğu kadar hükümlünün cezaevinin olumsuz koşullarından çektiği cezanın ötesinde başka fiili cezalara maruz kalmasının önüne geçilmesi şarttır. Bu nedenle ilk olarak artık ağır bir hastalıkla mücadele eden hükümlünün cezaevinde tutulması ya da öğrenim gören hükümlünün bu öğreniminin yarıda kesilerek cezaevine alınması gibi esasen ceza adaleti sistemine hiçbir fayda sağlamayacak uygulamalara son verilmesi şarttır. Yargı paketleri ile bu alanlarda önemli düzenlemeler yapılmış, hapis cezasının infazına hastalık nedeniyle ara verilmesi imkanı getirilmiş ve yine hapis cezasının infazının ertelenmesine ilişkin hükümlerin uygulama sınırları genişletilmiştir. Keza, tutuklu ve hükümlülerin ailevi ve sosyal ilişkileri açısından son derece önemli olan yakınlarının cenazelerine katılma imkanına ilişkin yasal düzenlemelerdeki olumsuz kısıtlamalar büyük oranda giderilmiştir. Ancak planlaması yapılan bir infaz politikası olmaksızın sadece ceza infaz kurumlarındaki aşırı doluluğu azaltmak adına hükümlülerin erken salıverilmesine ilişkin düzenlemelerin yerinde olduğunu söylemek mümkün değildir.

Altı önemle çizilmesi gereken bir nokta da cezaevlerinde yaşam hakkı ihlallerine neden olan ağır hasta olan tutuklu ve hükümlülerin cezalarının infazının ertelenmesine yönelik getirilen değişiklikteki eksikliklerdir. En büyük eksiklik de yürütmeye bağlı bir yapıdaki Adli Tıp Kurumu'nun halen ilgili kararları verecek merci olmasıdır. İlgili madde değerlendirmesinde de belirtildiği gibi, Adli Tıp Kurumu'nun hantal ve bürokratik yapısı ve özellikle siyasi suçlulara yönelik "resmi" kurum olması itibarıyla taraflı kararlar aldığına yönelik kuvvetli algı, bu alanda önemli bir reform ihtiyacına işaret etmektedir. Adli Tıp Kurumu'ndaki sorunları çözmeye yönelik bir adım atılmadığı takdirde yargı paketleri ile sağlanan olumlu değişiklik bir anlam ifade etmemektedir. Keza uygulamada bunun örnekleri görülmeye başlanmıştır. Yaşam hakkına yönelik son derece kritik kararları alma yükümlülüğü üstlenmiş bu kurumun resmi bilirkişi olarak tarafsızlığına gölge düşmüştür. Burada yapılabilecek bir öneri, Adli Tıp Kurumu'nun bu alandaki tekelinin kaldırılması, tam teşekküllü ve çeşitli alanlarda uzmanlara sahip olan hastanelerin akredite edilmesi ve bu durumun adli makamların bilgisine sunularak bu hastanelerden alınan sağlık kurul raporlarının yeterli kabul edilmesidir.

Bu bölümde son olarak belirtmek gerekir ki ideale yakın bir infaz kanunu metnine ulaştık dahi infaz görevlilerinin bu metindeki yaklaşımı benimsememesi durumunda kapalı kapılar arkasındaki ihlaller devam edecektir. Bunun için mahkûmları koruyucu mekanizmaların geliştirilmesi ve hâlihazırda olan kurumların etkinliğinin artırılması gerekmektedir. Mahkûmların hak ihlallerine yönelik şikâyetle bulunabileceği İnfaz Hâkimliği Kurumu ve Cezaevleri İzleme Komisyonları tam da bu nedenle oluşturulmuştur ancak bu kurumların sistemi değiştirmede yeterli işleve sahip oldukları söylenememektedir. Ayrıca ihlallere karşı tolerans gösterilmeyerek keyfi uygulamalarda bulunanlar hakkında etkin soruşturma yapılması da ihlal riskini azaltmaya yönelik önemli bir tutum olacaktır.

Ancak tutarlı bir bütün olarak işlemesi durumunda infaz sisteminde ulaşılmak istenen amaçlara erişmek mümkün olacağından Türkiye'de infaz sisteminin bir bütün olarak revize edilmesine ihtiyaç duyulduğunu ifade etmek gerekmektedir. Aksi halde günlük ceza ve infaz politikaları ile cezaevi doluluk oranları geçici olarak azaltılsa da uzun vadeli olumlu bir netice elde etmek mümkün olmayacaktır.

Sonuç

Türkiye’de adalet yönetiminin oldukça sorunlu olduğu bir gerçektir. Yargı sisteminde kalıcı bir reform ihtiyacı, özellikle Türkiye’nin AB adaylık süreci ile kabul edilmeye başlanmış ve bu doğrultuda bugüne kadar bir dizi adım atılmıştır. 2009 yılında hazırlanan Yargı Reformu Stratejisi ve Eylem Planı, bu çalışmalar arasında en kapsamlı ve sistematik olanıdır. Bu strateji, 2012 yılında hedeflerin çoğunun gerçekleştirilmesi üzerine revize edilmiş ve güncellenmiştir. Bu çalışmanın kapsamını oluşturan Yargı Paketleri de bu stratejinin amaçlarına uygun olarak hayata geçirilmiştir. 2011 yılında Birinci ve İkinci Yargı Paketleri, 2012 yılında Üçüncü Yargı Paketi ve nihayet 2013 yılında da Dördüncü Yargı Paketi yasalaşmıştır.

Yargı paketlerinin amacı, hem yargı organlarının daha hızlı ve etkin çalışmasını sağlamak hem de insan haklarına dair iyileştirmeler getirmektir. Bu çalışmada yargı paketlerinin ifade ve basın özgürlüğü, kişi özgürlüğü, adil yargılanma ve güvenliği ile ceza infaz sistemi alanlarında getirdiği değişiklikler incelenmiş ve her bir alana dair analizlere yer verilmiştir. Sonuç bölümünde ise paketlere bir bütün olarak yaklaşılarak genel bir değerlendirme yapılacaktır.

Her şeyden önce, yargı paketlerinin yasalaşma aşamasında kullanılan yöntemin sorunlu olduğunu söylemek mümkündür. Birçok farklı kanunda yapılan madde değişikliklerinin “paket” adı altında, uygulayıcıların değişiklikleri hayata geçirme kolaylığını engelleyici şekilde torba kanun yöntemi ile yapılması, gerek kanunu uygulayacak hâkim ve savcıların, gerekse de adalet sisteminin kullanıcısı olan vatandaşların bu paketlerin içeriğini tam olarak kavramasını zorlaştırmaktadır. Paketlerin hazırlanması aşamasında değişiklikten bizzat etkilenecek bireylerin ve sivil toplum kuruluşlarının önerilerinin yeterince alınmadığı ve karar alma süreçlerinin katılımcı olmadığı da not edilmelidir. Paketlerin ne içerik ne zamanlama açısından belirli bir sistematik program dâhilinde kabulünden bahsetmek de mümkün değildir. Özellikle Dördüncü Paket’in gerekçesinde bu durum net olarak ifade edilmiştir. Gerekçede, AİHM tarafından Türkiye aleyhine verilen mahkûmiyet kararlarının tekrar edilmemesi için çeşitli kanunlarda değişiklikler yapmanın gerekli görüldüğü belirtilmiştir. Oysaki temel hedef, insanın en değerli varlık olmasından hareketle insan haklarının en etkili şekilde uygulanmasının temini olmalıdır.

Yargı paketleri, mevzuatımızdaki temel hak ve özgürlükleri ihlal eden sorunlu alanlarda uzun zamandır ihtiyacı duyulan önemli ilerlemeler sağlamıştır. Bunlar arasında özellikle TMK’da yapılan değişiklikler önemlidir. Bunun yanı sıra adil yargılanma ve sanık hakları açısından hak ihlallerine neden olan kimi maddelerin yürürlükten kaldırılmış olması ve şiddet içermeyen ifadelerin de yargılanmasına sebep olan mevzuattaki muğlak ifadelerin AİHM kriterlerine uygun olarak somutlaştırılması özellikle önemlidir. Ancak her paketin açıklanmasından sonra kamuoyunda yapılan tartışmalar izlendiğinde paketlerin, toplumdaki beklentiyi karşılamakta yetersiz bulunduğu ve reformun toplumdaki değişimin gerisinde kaldığı söylenebilir. Buna en somut örnek, ceza mevzuatındaki örgütlü suçluluk ile ilgili değişikliklerdir. Örgüte yardım ve örgüt adına suç işleme suçlarından yargılanan kişilerin, örgüt üyesi gibi cezalandırılıyor olması ceza hukukunun en temel ilkelerine aykırı düzenlemelerdir. Ancak yargı paketleri, bu hususta sadece hâkimlere verilecek cezada indirim gitme seçeneği getirmiş, ancak bu da sorunu ortadan kaldırmamıştır. Keza ana dilde savunmaya ilişkin düzenlemeye gidilmesi, uzun zamandır beklenen ve son derece önemli bir gelişme olmakla birlikte bu olumlu değişiklik, tercüman masraflarının sanık tarafından karşılanacak olması, mahkemenin sürüncemede bırakılmaması kısıtlaması ve sanıklara sadece kovuşturma aşamasında bu

hakkın tanınmış olmasının gölgesinde kalmıştır. Yine belirtmek gerekir ki terör suçlarından yargılanan kişiler için farklı soruşturma, kovuşturma ve infaz rejimleri düzenleyen Terörle Mücadele Kanunu'na getirilen değişikliklerle kısmi iyileştirmeler yapılmış olsa da halen ciddi eşitsizlikler söz konusudur. Nihai hedef, bu kanunun kaldırılması olmalıdır.

İnsan hak ve özgürlüklerinin korunmasına yönelik olan söz konusu değişiklikler, tüm eksiklik ve kısıtlamalarına rağmen son derece önemli adımlardır ve bu değişikliklerin önümüzdeki dönemde de devam edeceği bilinmektedir. Gelecek adımların, mevcut olumlu gelişmeleri geriye götürmemesi ve bu raporda da ifade edilen eksiklikleri gidermeye yönelik ilerlemeler getirmesi önemlidir. Özellikle vurgulamak gerekir ki ilerleme sağlanması için değişiklik yapmanın ötesinde değişikliklerin uygulanmasının takipçisi olunması da gereklidir. Bu kapsamda söz konusu raporda düşünce ve ifade özgürlüğü, kişi özgürlüğü ve güvenliği, adil yargılanma hakkı ve infaz uygulaması alt başlıklarında yapılan değerlendirmelerde öne çıkan ortak birkaç hususu burada tekrar hatırlatmak faydalı olacaktır.

Yargısal faaliyetin yürütülme şekli, yargı organlarının kurumsal düzeydeki yapıları ve ilgili oldukları mevzuat kadar taşıdıkları bakış açısı ile de yakından ilgilidir. Bireyden çok devleti koruma refleksiyle hareket eden bu bakış açısının kaynağı yargının örgütlenme biçimi ve yargılama faaliyetinin amacıdır. Bu bakış açısı, 1982 Anayasası'nın ruhunda da vücut bulmaktadır. Yargı paketleri ile mevzuatta ilerleme sağlanan alanların, uygulamada beklenen değişimi tam olarak yaratamamasının altında yatan da açıkça bu zihniyettir. Bu bağlamda, yargı reformlarının sistemi dönüştürmeye yönelik bir reformdan ziyade sistem içi bir revizyon olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Yargı sisteminin örgütlenmesinde ve bu örgütlenmenin ürettiği yapıda dönüştürücü bir reform yapılmadan, mevzuatta yapılan değişikliklerin uygulamaya çok büyük bir etkisi olamamaktadır. Örneğin uygulamamızda kanunen gerekli olmayan durumlarda bile bir şekilde tutuklama kararı verilmesi ve buna kalıp gerekçelerin yazılması, yıllarca yerleşmiş bir uygulama haline geldiğinden bu bakış açısı değişmediği sürece tutuklama tedbirine hükmedilmesi ne kadar zorlaştırılırsa zorlaştırılsın buna ilişkin yasal değişiklikler uygulamaya bir etki etmeyecektir. Nitekim söz konusu yargı paketleri incelendiğinde bu alanda önemli değişiklikler yapılmış olduğu ve adli kontrol tedbirlerinin tutuklama kararına güçlü bir alternatif olmalarının amaçlandığı görülmektedir. Buna rağmen yukarıda da belirttiğimiz gibi uygulamada halen adli kontrol tedbirleri ile yetinilebilecek pek çok olay açısından tutuklama kararı verilmekte, bu yapılırken de yasaya uygun olmayan basit ve kalıp gerekçeler tekrarlanmaktadır. Neticede de ne adli kontrol tedbiri etkin bir şekilde uygulanabilmektedir ne de tutuklama kararı maddede belirtilen nitelikte verilmektedir. Sorunun kaynağı mevzuat değil, birey yerine kamuyu korumak üzerine inşa edilmiş yargı sistemidir.

Son olarak, hukuku uygulayıcı kurumlar güçlendirilmeden ve yargı bağımsızlığı tam olarak sağlanmadan sadece mevzuat değişiklikleri ile yargıda, insan haklarına yönelik gerçek bir reformun gerçekleştirilemeyeceğini not etmek gerekmektedir. Bu kapsamda Adli Tıp Kurumu'nun reforme edilmesi, denetimli serbestlik kurumuna etkin izleme mekanizmaları getirilmesi, İnfaz Hâkimliği ve Cezaevi İzleme Komisyonlarının etkinleştirilmesi gibi gereklilikler de bu rapor kapsamında ele alınmıştır. Bunun ötesinde bu raporun konusunun dışında olmakla birlikte Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun yargı bağımsızlığı ve hukuk reformlarının uygulanması açısından rolü kilit öneme sahiptir.⁸⁸

Yargı paketleri ile getirilen değişikliklerin, belirtilen eksikliklere rağmen olumlu adımlar olduğunu ve bundan sonra yapılacak yargı paketi çalışmalarının bu kazanımları geriye götürmeden, eksiklikleri tamamlayıcı bir yaklaşımla hazırlanmasının elzem olduğunu tekrar ifade etmek gerekmektedir. Bu raporun, bu yönde yapıcı bir tartışmaya katkı sağlamış olmasını umuyoruz.

88 TESEV'in 2012 yılında çıkardığı, "Referandumdan sonra HSYK: HSYK'nın Yeni Yapısı ve İşleyişine Dair Yuvarlak Masa Toplantısı" raporu, bu tartışmaları takip etmek için bir referans olabilir.

Kaynakça

- Adalet Bakanlığı (2010), *2010 Yılı Faaliyet Raporu*.
- Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü, Yıllara Göre Ceza İnfaz Kurumlarında Bulunan Tutuklu-Hükümlü Mevcutları, erişim adresi: <http://www.cte.adalet.gov.tr/>, Erişim tarihi: 27 Ağustos 2013.
- Adalet ve Kalkınma Partisi (2013), “Gazetecilik Faaliyeti ile ilgili tutuklu olan yok”, 24.07.2013, <http://www.akparti.org.tr/site/haberler/gazetecilik-faaliyeti-nedeniyle-tutuklu-olan-kimse-yok/49902>, erişim 03.09.2013.
- Anayasa Mahkemesi (2009), 2006/65 E. ve 2009/114 K. Sayılı Karar, 23.7.2009.
- Ankara Strateji Enstitüsü (2013), “AİHM’den Gülay Çetin Kararı”, <http://www.ankarastrateji.org/haber/aihm-den-gulay-cetin-karari-591/>, erişim 06.08.13.
- Armutçu, Oya (2012), “İşte Adalet Bakanlığının Tutuklu Gazeteci Cevabı”, *Hürriyet*, 05.11.2012, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/21854299.asp>, erişim 03.09.2013.
- Avrupa Birliği Uluslararası Gazetecileri Koruma Komitesi (CPJ) (2012), “Turkey’s Press Freedom Crisis”, <http://www.cpj.org/reports/2012/10/turkeys-press-freedom-crisis.php>, erişim 03.09.2013.
- Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), “Annex to the Statement of the OSCE Representative On Freedom of the Media on Imprisoned Journalists in Turkey” (Medya Özgürlüğü Temsilcisinin Türkiye’de Hapiste Bulunan Gazetecilere İlişkin Açıklaması), <http://www.osce.org/fom/76373>, erişim 03.09.2013.
- AİHM (1978), No: 6210/73, 6877/75, 7132/75, 28.11.1978. Aktaran: Tezcan, Durmuş (1995), “Tercümandan Yararlanma Hakkı”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 52, Sayı: 1-4, 693-700, s.694.
- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (2010), *Yıllık Faaliyet Raporu 2010*, s. 157, http://www.echr.coe.int/Documents/Annual_report_2010_ENG.pdf, erişim 03.09.2013.
- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İş İstatistikleri, http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=reports&c=#1347956867932_pointer, erişim 03.09.2013.
- Avrupa Komisyonu (2011), *Türkiye 2011 Yılı İlerleme Raporu*, Ekim 2011, http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/2011_ilerleme_raporu_tr.pdf, erişim 03.09.13.
- Avrupa Komisyonu (2012), *Türkiye 2012 Yılı İlerleme Raporu*, Ekim 2012, http://www.abgs.gov.tr/files/strateji/2012_ilerleme_raporu.pdf, erişim 03.09.13.
- Avrupa Konseyi (2006), “Recommendation Rec (2006)13 of the Committee of Ministers to member states on the use of remand in custody, the conditions in which it takes place and the provision of safeguards against abuse”, <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1041281&Site=CM>, erişim 03.09.2013.
- Bayramoğlu, Ali (2012), *Referandumdan Sonra HSYK: HSYK’nın Yeni Yapısı ve İşleyişine Dair Yuvarlak Masa Toplantısı*, TESEV, İstanbul, <http://www.tesev.org.tr/Upload/Publication/dc5126do-8dfa-4658-9720-fe03e97e1760/HSYK%20Rapor.pdf>, erişim 03.09.2013.
- BİA Haber Merkezi (2010; 2011; 2012), “BİA Medya Gözlem Raporları”, <http://bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/119085-bia-medya-gozlem-raporlari>, erişim 03.09.2013.

-
- Emel Gülcan (2013), “BİA Medya Gözlem ve İfade Özgürlüğü Raporu”, *BİA Medya Gözlem Nisan-Mayıs-Haziran 2013*, <http://bianet.org/bianet/medya/148653-bia-medya-gozlem-ve-ifade-ozgurlugu-raporu-tam-metin>, erişim 03.09.2013.
- Hammerberg, Thomas (2011), *Türkiye’de İfade Özgürlüğü ve Medya Özgürlüğü*, Avrupa İnsan Hakları Komiseri, Strazburg, <http://www.inhak.adalet.gov.tr/raporlar/2011turkrapor.pdf>.
- Hammerberg, Thomas (2012), *Türkiye’de Adalet Yönetimi ve İnsan Haklarının Korunması*, Avrupa İnsan Hakları Komiseri, Strazburg, http://www.ihop.org.tr/dosya/coe/Hammarberg_Turkiyede_Adalet_Yonetimi_20120110.pdf.
- Karabağlı, Hülya (2012), “Sadullah Ergin: Son 10 yılda hapishanelerde 1734 kişi öldü”, *T24*, 26.12.2012, <http://t24.com.tr/haber/sadullah-ergin-son-10-yilda-hapishanelerde-1734-kisi-oldu/220467>, erişim 03.09.2013.
- Kurban, Dilek ve Yılmaz Ensaroğlu (2010), *Kürt Sorununun Çözümüne Doğru: Anayasal ve Yasal Öneriler*, TESEV, İstanbul, <http://teseiv.org.tr/Upload/Publication/3be658c7-1544-4784-aoed-occbc7751eff/kurbanensaroglu-yasal%20oneriler%202010.pdf>.
- Resmi Gazete* (2011), 28.04.2011 tarihli ve E. 2009/66, K. 2011/72 sayılı Anayasa Mahkemesi Kararı, 06.07.2011 tarihli ve 27986 sayılı *Resmi Gazete*.
- T24* (2013), “Cezaevinde kanserden ölen PKK’lının ağabeyi: Adli Tıp rapor vermedi”, 08.05.2013, <http://t24.com.tr/haber/cezaevinde-kanserden-olen-pkklinin-agabeyi-adli-tip-rapor-vermedi/229435>, erişim 03.09.2013.
- Tezcan, Durmuş (1995), “Tercümandan Yararlanma Hakkı”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 52, Sayı 1-4, 693-700.
- Tezcan, Durmuş, Mustafa Ruhan Erdem ve Oğuz Sancakdar, “AİMS Işığında Türkiye’nin İnsan Hakları Sorunu”, Ankara, 2004.
- Tutuklu Gazetecilerle Dayanışma Platformu, “3 Mayıs Dünya Basın Özgürlüğü Günü’nde Türkiye dünya birinciliğini sürdürüyor!”, 3 Mayıs 2013, Erişim adresi: <http://tutuklugazeteciler.blogspot.com/2013/05/3-mays-dunya-basn-ozgurlugu-gununde.html>
- Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Merkezi (2011), *Tutuklama Raporu*, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara, <http://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/TBBBooks/tutuklama-raporu.pdf>, erişim 03.09.2013.
- Türkiye Gazeteciler Sendikası* (2013), “63 Gazeteci Bayrama Cezaevinde Giriyor, Uzun Tutukluluk Süreleri Ağır Hapis Cezalarına Dönüştü”, 07.08.2013, http://www.tgs.org.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=583&Itemid=15, erişim 03.09.2013.
- Türkiye İnsan Hakları Vakfı* (2013), “Ağır hasta tutuklu ve hükümlülerin özgürlüklerinden alıkonulmaya devam edilmesi işkence yasağının ihlalidir!”, 11.03.2013, <http://www.tihv.org.tr/index.php?ar-hasta-tutuklu-ve-huekuemluelerin-oezguerlueklerinden-alkonulmaya-devam-edilmesi-ikence-yasann-ihlalidir>, erişim 03.09.2013.
- Yargıtay Ceza Genel Kurulu (2008), 2007/9-282 E. ve 2008/44 K. Sayılı Karar, 04.03.2013.
- Yazıcı, Serap (2010), *Yargısal Düşüm: Türkiye’de Anayasa Reformuna İlişkin Değerlendirme Ve Önerileri*, TESEV, İstanbul, http://www.teseiv.org.tr/Upload/Publication/5eb35859-d856-488b-8279-ac3123cdec7d/Yargi%20Siyasa%20Raporu%201%2005_2010.pdf, erişim 03.09.2013.

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ KARARLARI

- AİHM (2013), “Gülay Çetin v. Türkiye”, No:44084/10, 05.03.2013.
- AİHM (2011), “Erdem v. Almanya”, No: 38321/97, 05.07.2001.
- AİHM (2011), “Canbaz v. Türkiye”, No:35641/06, 13.09.2011.
- AİHM (2010), “Ozerov v. Rusya”, No: 64962/01, 18.05.2010.
- AİHM (2009) “Maksimov v. Azerbeycan”, No: 38228/05, 08.10.2009.

AİHM (2005), “Gençay v. Türkiye”, No: 10057/04, 1.12.2005.
AİHM (2002), “Ploski v. Polonya”, No:26761 / 95, 12.11.2002.
AİHM (2001), “Kreuz v. Polonya”, No:28249/95, 19.06.2001.
AİHM (2000), “Labita v. İtalya”, No: 26772/95, 06.04.2000.
AİHM (1999), “Sürek/Türkiye”, No: 23927/94, 8.07.1999.
AİHM (1999), “Sürek (3)”, No: 24735/94, 08.07.1999.
AİHM (1999), “Karataş v. Türkiye”, No: 23168/94, 08.07.1999.
AİHM (1999), “Arslan v. Türkiye”, No: 23462/94, 08.07.1999.
AİHM (1998), “I.A. v. Fransa”, No: 28213/95, 23.09.1998.
AİHM (1997), “Foucher-Fransa”, No: 22209/93, 18.03.1997.
AİHM (1996), “Mitap & Müftüoğlu v. Türkiye”, No: 15530/89 ve 15531/89, 25.03.1996.
AİHM (1996), “Doorson v. Hollanda”, No: 20524/92, 26.03.1996.
AİHM (1996), “Domenichini-İtalya”, No: 15943/90, 15.11.1996.
AİHM (1995), “Mansur v. Türkiye”, No: 6026/90, 08.06.1995.
AİHM (1995), “Bellet v. Fransa”, No:23805/94, 04.12.1995.
AİHM (1986) “Lingens v. Avusturya”, No:9815/82, 08.07.1986.
AİHM (1985), “Barthold v. Almanya”, No: 8734/79, 25.03.1985.
AİHM (1978), No: 6210/73, 6877/75, 7132/75, 28.11.1978.
AİHM (1976), “Handyside v. Birleşik Krallık”, No: 5493/72, 07.12.1976.

Yazarlar Hakkında

NAİM KARAKAYA

Naim Karakaya, 1973 yılında doğdu. Lisans eğitimini Marmara Üniversitesi Hukuk fakültesinde, yükseköğrenimini yine bu üniversitede Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde tamamladı. 1996-1999 yılları arasında serbest avukat olarak çalıştıktan sonra 1999-2009 yılları arasında Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde Ceza Ve Ceza Usul Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Görevlisi olarak görev aldı. Ceza hukuku alanında birçok makalesi bulunan Naim Karakaya halen İstanbul Barosu'na kayıtlı bir avukat olarak mesleğine devam etmektedir.

HANDE ÖZHABEŞ

Hande Özhabeş, lisans derecesini 2005 yılında Marmara Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünden, ilk lisansüstü derecesini 2006 yılında Boğaziçi Üniversitesi Avrupa Çalışmaları programından, ikinci lisansüstü derecesini 2009 yılında London School of Economics Kalkınma Çalışmaları programından aldı. Halihazırda, Marmara Üniversitesi'nde Kamu Yönetimi ana bilim dalında doktora çalışmalarını sürdürüyor. TESEV Demokratikleşme Programı kadrosuna 2013 yılında katılan Hande Özhabeş, Yargı, Hukuk ve Adalet çalışma alanının koordinatörlüğünü yapıyor.

TESEV, yargı reformu alanındaki çalışmalarına “Yargı Paketleri: Hak ve Özgürlükler Açısından bir Değerlendirme” raporu ile devam ediyor.

2011 yılından bu yana yargıda reform çalışmalarına kamuoyuna “yargı paketleri” olan tanıtılan bir dizi torba yasa damgasını vurdu. Bugüne kadar çıkarılan dört Yargı Paketi, aynı anda birçok kanunda değişiklik getirirken, özellikle uzun yıllardır Türkiye’de vatandaşları hukuk sistemi içinde mağdur etmiş yasal düzenlemelerde hak ve özgürlükler lehine iyileştirmeler getirdi. Öte yandan paketler, mağdur kesimlerin beklentilerini tam olarak karşılamadığı için de ciddi eleştirilere maruz kaldı. Her yeni paketten önce toplumda beklentiler yükselirken, paketler yasalastıktan sonra ne derece tatmin edici bulunduğu üzerine uzun tartışmalar yaşandı. Ancak bu tartışmalar, yargı sistemine bütüncül bir bakış taşımaktan uzak kaldığı gibi, daha çok hukukçular arasında gerçekleşirken, adalet sisteminin bizzat kullanıcısı olan bireyler bu tartışmaların dışında kaldı.

Bu tespitten hareketle, yargı paketlerini düşünce ve ifade özgürlüğü, adil yargılanma hakkı, kişi özgürlüğü ve güvenliği ve ceza infaz sistemi açısından inceleyen bu raporu hazırlama kararı aldık. Kısa bir versiyonu Eylül 2013’te yayınlanan bu raporun yargı paketlerini biraz daha anlaşılır kılmasını ve kamuoyunun bilgilenme ve tartışma ihtiyacına bir nebze de olsa cevap verebilmesini umuyoruz.

TESEV

Bankalar Cad. Minerva Han No: 2 Kat: 3
Karaköy 34420, İstanbul
Tel: +90 212 292 89 03 PBX
Fax: +90 212 292 90 46
info@tesev.org.tr
www.tesev.org.tr

